

Ingekomen stukken

nummer	2025-333
onderwerp	Brief van de club voor en door camperaars - Campertoerisme 2025
hoofddocument	251128 Brief van de club voor en door camperaars - Campertoerisme 2025
datum brief	28-11-2025
advies	Ter afhandeling in handen van college

Bijlagen:

[251128 Bijlage - NKC Ruimte voor de camper 2025](#)

[251128 Bijlage - Ruimte voor de camper factsheet \(november 2025\)](#)

nummer	2025-334
onderwerp	LOGA ledenbrief - RVU zware beroepen en andere cao afspraken
hoofddocument	251205 LOGA ledenbrief - RVU zware beroepen en andere cao-afspraken
datum brief	05-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen

nummer	2025-335
onderwerp	VNG ledenbrief - Reactie op het tussenverslag van informateur Buma
hoofddocument	251205 VNG ledenbrief - Reactie op het tussenverslag van informateur Buma
datum brief	05-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen

Bijlagen:

[251205 Bijlage - bouwstenen-voor-een-nieuw-regeerakkoord](#)

[251205 Bijlage - gezamenlijke-brief-aan-de-informateur](#)

nummer	2025-336
onderwerp	Brief No Plastic Filter - Campagne No (Plastic) Filter
hoofddocument	251207 Brief No Plastic Filter - No (Plastic) Filter campagne
datum brief	07-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen

nummer	2025-337
onderwerp	Brief Nederlandse Vereniging voor Autisme - Zo kan jouw gemeente autismevriendelijker worden
hoofddocument	251205 Brief Nederlandse Vereniging voor Autisme - Zo kan jouw gemeente autismevriendelijker worden
datum brief	05-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen

Bijlagen:

[251205 Bijlage - Pamflet Zo kan jouw gemeente autismevriendelijker worden](#)

nummer	2025-338
onderwerp	Brief college - Prestatieafspraken 2026 sociale huurvoorraad
hoofddocument	251201 Brief college - Prestatieafspraken 2026 sociale huurvoorraad
datum brief	01-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen

Bijlagen:

[251201 Bijlage 1 - Prestatieafspraken 2026 Gemeente Smallingerland](#)

[251201 Bijlage 2 - Bieding Accolade - 2026 - Smallingerland](#)

[251201 Bijlage 3 - WoonFriesland Bieding 2026 Smallingerland](#)

nummer	2025-339
onderwerp	VNG ledenbrief 25061 - Reactie op het tussenverslag van informateur Buma
hoofddocument	251205 VNG-ledenbrief 25061 - Reactie op het tussenverslag van informateur Buma
datum brief	05-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen

nummer	2025-340
onderwerp	VNG ledenbrief 25062 - Wijziging Model Verordening rechtspositie raads- en commissieleden en Model Regeling rechtspositie burgemeester en wethouder
hoofddocument	251209 VNG-ledenbrief 25062 - Wijziging Model Verordening rechtspositie raads- en commissieleden en Model Regeling rechtspositie burgemeester en wethouder
datum brief	09-12-2025
advies	Ter afhandeling in handen van de griffie stellen
nummer	2025-341
onderwerp	Lelylijn Decemberbrief
hoofddocument	251210 Lelylijn Decemberbrief
datum brief	10-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen
nummer	2025-342
onderwerp	Brief namens bewoners Vogelzang - Zienswijze Verkeersbesluit De Kade bewoners de Vogelzang
hoofddocument	Brief namens bewoners Vogelzang - Zienswijze Verkeersbesluit De Kade bewoners de Vogelzang - geanonimiseerd
datum brief	05-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen, wordt t.z.t betrokken bij behandeling van dit onderwerp
nummer	2025-343
onderwerp	Brief samenwerkende dorpen Smallingerland Zienswijze inzake de notitie reikwijdte en detail (NRD) en concept ruimtelijk ontwikkelperspectief (ROP)
hoofddocument	251210 Brief samenwerkende dorpen Smallingerland - Zienswijze inzake de notitie reikwijdte en detail (NRD) en concept ruimtelijk ontwikkelperspectief (ROP) - geanonimiseerd
datum brief	08-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen, wordt t.z.t betrokken bij behandeling van dit onderwerp

nummer	2025-344
onderwerp	Brief college - Beantwoording schriftelijke vragen D66 en SB over God's Foundation
hoofddocument	251210 Brief college - Beantwoording schriftelijke vragen D66 en SB over God's Foundation
datum brief	10-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen

nummer	2025-345
onderwerp	Brief college - Ontwikkeling Frisia 150 beëindiging en overdracht
hoofddocument	251209 Brief college - Ontwikkeling Frisia 150 beëindiging en overdracht
datum brief	09-12-2025
advies	Voor kennisgeving aannemen

Bijlagen:

[Bijlage - 241210 Brief aan Smallsteps
Beëindiging huurovereenkomst De
Frisia 150ab geanonimiseerd](#)

[Bijlage - 250923 Brief aan Smallsteps
Vervolg uitgave ruimten De Frisia 150ab
geanonimiseerd](#)

[Bijlage - 251124 Brief aan Smallsteps
Bevestiging beëindiging huurovk en
overdracht Adeniu geanonimiseerd](#)

[Bijlage - 251124 Brief aan Smallsteps
Oplevering en sleuteloverdracht
geanonimiseerd](#)

[Bijlage - 251201 Brief Adenium
Ontwikkelingen rondom de
kinderopvang in wijk de Folgeren](#)

Ter attentie van:

- *College van Burgemeester en wethouders*
- *Leden van de gemeenteraad*

Geachte dames en heren,

Het is u vast opgevallen; het aantal Nederlanders met een camper in Nederland groeit. En die meer dan 200.000 geregistreerde campers vertrekken niet allemaal voor een vakantie in het buitenland. Veel campersaars gebruiken hun camper ook voor (korte) vakanties en weekendjes weg in Nederland. Mogelijk brengen zij daarbij een bezoek aan uw gemeente.

Graag geeft NKC u praktische handvatten voor een goede benadering van campertoerisme met aandacht voor kwaliteit, ruimtelijke integratie en aansluiting op actuele wensen en voorkeuren van campersaars. Als bijlagen treft u aan een korte notitie "Ruimte voor de camper: kansen en kaders voor gemeentelijk beleid" aan en een factsheet met belangrijkste uitkomsten uit een recent onderzoek onder 1.250 Nederlandse campersaars.

Uiteraard zijn we graag bereid met u in gesprek te gaan over campertoerisme en/ of uw vragen te beantwoorden. Een mail naar camperplaatsen@nkc.nl is voldoende om een dergelijk gesprek in gang te zetten. Het volledige onderzoek kunt u ook via dit mailadres aanvragen.

Met vriendelijke groet,

Tom Leenstra
Belangenbehartiging

Werkdagen: dinsdag, woensdag & donderdag

**De club voor en
door campersaars**

nkc.nl

Amersfoortsestraat 124D | 3769 AN Soesterberg
Postbus 424 | 3760 AK Soest
M +31 6 21 22 15 96

Campertoerisme

Ruimte voor de camper: kansen en kaders voor gemeentelijk beleid

Partner in
camperlife

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
1 Inleiding	3
2 Campermarkt is een groeimarkt.....	3
2.1 Aantal campers in Nederland (en Europa) blijft toenemen	3
2.2 Campers hebben zeer diverse reismotieven.....	4
2.3 Campers besteden behoorlijk bedrag in de lokale economie.....	4
3 De campersector biedt kansen voor gemeenten.....	4
3.1 Bijdrage aan instandhouding voorzieningen in kleine kernen.....	5
3.2 Stimuleert ondernemerschap onder recreatie- en agrarisch ondernemers.....	5
3.3 Verduurzaming van de sector.....	6
4 Conclusies.....	6

1 Inleiding

Campertoerisme is een snelgroeiende vorm van vrijetijdsbesteding die inspeelt op de behoefte aan flexibiliteit, natuurbeleving en regionale ontdekking. Dit leidt tot een structurele toename van het aantal campers in binnen- en buitenland. Deze ontwikkeling opent deuren voor een betere jaarronde spreiding van toerisme, versterking van het lokale mkb en een efficiënt gebruik van de ruimte (combi's met agrarische bedrijven en jachthavens).

In onze dagelijkse praktijk zien we dat gemeenten veel initiatieven ontvangen voor het opstarten van nieuwe camperplaatsen, vaak in het buitengebied. Dit kan gaan om nieuwe initiatieven voor camperlocaties, maar ook om uitbreidingen van bestaande kampeerterreinen. Tegelijkertijd merken we dat veel plannen nog onvoldoende zijn onderbouwd, zowel ruimtelijk als bedrijfseconomisch. Plannen passen niet altijd binnen het bestaande beleid of landschap, en/of het onderscheidend vermogen ontbreekt. Dit vraagt om een beleidsmatige benadering die ruimte biedt aan kansrijke initiatieven, zonder de kwaliteit van de leefomgeving of het bestaande toeristisch aanbod uit het oog te verliezen. Goede gemeentelijke kaders aan de voorkant helpen ondernemers bovendien bij het opstellen van beter onderbouwde plannen.

Dit position paper biedt gemeenten praktische handvatten voor een strategische benadering van campertoerisme, met aandacht voor kwaliteit, ruimtelijke integratie en aansluiting op actuele wensen en voorkeuren van campers. Op basis van recente inzichten uit een grootschalig onderzoek onder 1.259 Nederlandse campers ondersteunen we gemeenten bij het maken van weloverwogen keuzes die bijdragen aan een vitaal en toekomstbestendig recreatief aanbod.

2 Campermarkt is een groeimarkt

2.1 Aantal campers in Nederland (en Europa) blijft toenemen

De campermarkt in Nederland blijft stevig groeien. In 2024 werden er 2.467 nieuwe campers verkocht, een stijging van 10,6% ten opzichte van het jaar ervoor. In november 2024 stonden er voor het eerst meer dan 200.000 campers in Nederland geregistreerd. Dit komt neer op een verdubbeling van het aantal geregistreerde campers in acht jaar tijd. Naast de nieuwverkoop leverde de vakhandel in 2024 ook nog eens 17.329 gebruikte campers af, wat vergelijkbaar is met het jaar ervoor (bron: cijfers brancheorganisatie KCI). Deze cijfers onderstrepen de aanhoudende populariteit, en de daarmee groeiende ruimtebehoefte van campers in Nederland.

De groei van de campermarkt is niet uniek in Nederland. Op basis van cijfers van de European Caravan Federation (ECF) zijn er in 2024 ruim 160.000 nieuwe campers geregistreerd. Bijna de helft hiervan werd geregistreerd in Duitsland (ca. 75.000), gevolgd door Frankrijk (ca. 26.000) en het Verenigd Koninkrijk (ca. 16.000). Op totaalniveau betekent dit een groei van 9,5% ten opzichte van 2023. In totaal zijn er in 2024 in Europa zo'n drie miljoen campers geregistreerd (bron: data ECF). Opvallend is dat het aantal geregistreerde caravans in Europa juist iets gedaald is in 2024 ten opzichte van 2023 (met 4,5%). Het is dan ook de verwachting dat op termijn er in Europa meer campers dan caravans geregistreerd staan.¹

¹ In 2017 waren er 1,9 miljoen campers en 3,4 miljoen caravans geregistreerd in Europa. In 2022 was dit 2,8 miljoen campers en 3,5 miljoen caravans. In recente jaren nam het aantal campers steeds met ca. 100.000 toe, terwijl het aantal caravans stabiel bleef (bron: cijfers ECF).

2.2 Camperaars hebben zeer diverse reismotieven

Campertoerisme kent een grote diversiteit: er bestaat niet één type camperaar. Reismotieven variëren sterk en zijn afhankelijk van factoren zoals leeftijd, moment van aanschaf en leefstijl. Toch zijn er gemene delers. Vrijheid, flexibiliteit in route en planning, en de mogelijkheid om rond te reizen vormen voor veel camperaars de kern van hun motivatie. Naarmate camperaars ouder worden neemt het belang van vrijheid verder toe. Jongere camperaars noemen vaker ontspanning en uitrusten als belangrijke reismotieven. Ook werken vanuit de camper wordt af en toe genoemd door jongere camperaars.

Wat betreft overnachtingsvoorkeuren kiezen camperaars het liefst voor eenvoudige locaties met beperkte voorzieningen. Deze worden ruim twee keer zo vaak bezocht als luxere camperplaatsen. Gemiddeld verblijven camperaars zo'n 30 nachten per jaar in Nederland, met een gemiddelde verblijfsduur van drie nachten per locatie. Dit betekent dat zij zeker niet alleen op doorreis zijn, maar bewust kiezen voor een verblijf waarbij zij de tijd nemen om een regio te ontdekken.

Opvallend is dat camperaars in de drukke zomermaanden Nederland vermijden en vaak naar het buitenland op vakantie gaan. Mei, juni en september zijn de populairste maanden om met de camper in Nederland op pad te gaan, en ruim 20% van de camperaars reist zelfs het hele jaar door, inclusief de winter. Voor campings geldt juist dat juli en augustus de drukste maanden zijn (bron: CBS Statline). Daarmee draagt campertoerisme bij aan een betere spreiding van verblijfstoerisme over het jaar.

2.3 Camperaars besteden behoorlijk bedrag in de lokale economie

Gemiddeld besteedt een camperaar ongeveer € 51 per persoon per overnachting in Nederland, exclusief brandstof. Het grootste deel van dit bedrag gaat naar horeca (€ 21), gevolgd door uitgaven in de detailhandel (€ 16), logies (€ 10) en entreegelden voor activiteiten zoals musea en fietsverhuur (€ 4). Ter vergelijking: reguliere kampeeders geven gemiddeld tussen de € 30 en € 40 per persoon per dag uit (bron: eigen onderzoek Ginder), waarmee camperaars dus een aanzienlijk hogere economische bijdrage leveren. Wanneer logieskosten buiten beschouwing worden gelaten, behoren camperaars zelfs tot de best bestedende logiesgasten per vierkante meter, ook in vergelijking met reguliere kampeeders en gasten van vakantiehuysjes. Deze cijfers geven een indicatief beeld van de economische impact van campertoerisme op lokaal niveau.

Uit het onderzoek blijkt dat camperaars actief de omgeving verkennen tijdens hun verblijf. Wandelen, fietsen en bezoek aan steden behoren tot de meest genoemde activiteiten. Jongere camperaars (<50 jaar) wandelen relatief vaker, terwijl oudere camperaars (50+) vaker de fiets pakken. Ook horeca, winkels en culturele bezienswaardigheden worden veelvuldig door camperaars bezocht. Dit benadrukt dat de uitgaven van camperaars grotendeels regionaal plaatsvinden en daarmee direct ten goede komen aan het regionale mkb.

3 De campersector biedt kansen voor gemeenten

Zoals boven inzichtelijk wordt gemaakt is de campersector een groeimarkt, hebben camperaars diverse wensen en behoeften, reizen ze graag buiten het hoogseizoen en besteden ze behoorlijke bedragen in de lokale economie. Dit biedt kansen voor gemeenten om hier op in te spelen.

3.1 Bijdrage aan instandhouding voorzieningen in kleine kernen

Campertoerisme levert een waardevolle bijdrage aan het behoud van voorzieningen in dorpen. Camperaars nemen hun eigen slaapvoorziening mee en hebben slechts beperkte faciliteiten nodig, waardoor ze ook in gebieden met weinig toeristische infrastructuur kunnen verblijven. Tijdens hun verblijf besteden ze geld in lokale supermarkten, horeca, musea en evenementen. Deze bestedingen zorgen ervoor dat lokale voorzieningen langer open kunnen blijven, ook buiten het hoogseizoen, wat de leefbaarheid in dorpen versterkt.

Daarnaast stimuleert campertoerisme spreiding van bezoekers over het hele jaar en de hele provincie. Door gerichte marketing en het ontwikkelen van camperroutes langs dorpen en bezienswaardigheden, kunnen camperaars worden aangemoedigd om ook minder bekende plekken te bezoeken (tot nog toe maakt 12% gebruik van thematische camperroutes, maar een veelvoud geeft aan dit te overwegen op het moment dat er meer thematische routes gerealiseerd worden). De routes worden vaak gedragen door lokale ondernemers, die samenwerken om hun regio aantrekkelijk te maken voor camperaars. Vanuit Merk Fryslân heeft dit bijvoorbeeld geleid tot mooie campagnes die ter versterking van het Friese campertoerisme met routes als de Culinaire camperroute van Hillicious en de Unesco Werelderfgoedcamperroute.

3.2 Stimuleert ondernemerschap onder recreatie- en agrarisch ondernemers

Campertoerisme biedt kansen voor verblijfsrecreatieve ondernemers, waaronder ook jachthavenexploitanten. Camperaars zoeken locaties die rust, ruimte en natuur bieden, en plekken aan het water zijn daarbij bijzonder aantrekkelijk. Jachthavens kunnen hier slim op inspelen door camperplaatsen aan te bieden met uitzicht op het water en toegang tot watersportactiviteiten zoals bootverhuur, kanoën of suppen. Dit vergroot niet alleen de bezettingsgraad van hun terrein, maar biedt ook een extra inkomstenbron buiten het vaarseizoen. Bovendien zijn op jachthavens voorzieningen zoals stroomaansluitingen, waterpunten en afvalwaterlozing vaak al aanwezig, waardoor camperplaatsen efficiënt kunnen worden geïntegreerd zonder grote infrastructurele aanpassingen.

Campertoerisme biedt ook agrarisch ondernemers kansen om hun bedrijfsmodel te verbreden en te versterken. Door het aanbieden van camperplaatsen op hun erf kunnen zij inspelen op de groeiende vraag naar kleinschalige, rustige en natuurgerichte overnachtingslocaties. Camperaars zijn vaak zelfvoorzienend en zoeken plekken met basisvoorzieningen zoals water, stroom en lozingsmogelijkheden, wat relatief eenvoudig te realiseren is op agrarische terreinen. Bovendien zijn zij bereid om te betalen voor gastvrijheid en authenticiteit, waardoor agrarische ondernemers ook streekproducten, rondleidingen of boerderijactiviteiten kunnen integreren in het aanbod. Dit zorgt voor een extra verdienmodel voor agrariërs.

Een aanvullende kans ligt in het aanbieden van stallingsmogelijkheden voor campers buiten het hoogseizoen. Veel camperaars zoeken veilige en toegankelijke plekken om hun voertuig te stallen, en agrarische bedrijven beschikken vaak over de benodigde ruimte en infrastructuur. Door stallingsdiensten en onderhoudsservices aan te bieden (bijna de helft van de camperaars maakt hier gebruik van, waarbij zo'n 20 minuten reistijd vanaf de eigen woning als acceptabel wordt gezien), kunnen ondernemers jaarrond inkomsten genereren.

3.3 Verduurzaming van de sector

Campertoerisme is verrassend duurzaam. Ongeveer 62% van de campers vindt duurzaamheid belangrijk of zeer belangrijk. Campers investeren vaak flink en gebruiken hun voertuig jarenlang intensief. In plaats van korte vliegvluchten kiezen ze voor flexibel reizen dichtbij huis, weg van de massa en vaak buiten het hoogseizoen. Dat zorgt voor minder druk op infrastructuur en een betere spreiding van toerisme. Tegelijkertijd maakt de sector een verduurzamingsslag: Steeds meer campers kiezen voor schonere brandstoffen zoals HVO-diesel, en nieuwe campers zijn vaak geschikt voor milieuzones. Gemeenten en ondernemers spelen hierop in met camperplaatsen die passen in het landschap en rekening houden met natuur. Camperen is zo niet alleen persoonlijk, maar ook een bewuste en duurzame keuze.

4 Conclusies

We geven de volgende aanbevelingen mee aan gemeenten om sterker en duurzamer in te zetten op campertoerisme:

- Formuleer een duidelijke visie en beleidskader waarin campertoerisme wordt erkend als volwaardige vorm van recreatie. Zorg dat dit kader ruimte biedt voor initiatieven, maar ook randvoorwaarden stelt voor ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en onderscheidend vermogen.
- Benut campertoerisme als instrument om toerisme buiten het hoogseizoen te stimuleren. Faciliteer camperplaatsen die ook in het voor- en najaar aantrekkelijk zijn, en promoot deze actief via regionale marketing.
- Campers geven de voorkeur aan rustige locaties met basisvoorzieningen. Maak het mogelijk om op geschikte plekken (zoals agrarische erven, jachthavens of dorpsranden) kleinschalige camperplaatsen te realiseren, met aandacht voor landschappelijke inpassing.
- Ontwikkel thematische camperroutes langs dorpen, bezienswaardigheden en streekproducten. Betrek lokale ondernemers bij de ontwikkeling en promotie van deze routes om bestedingen te stimuleren.
- Bied agrariërs ondersteuning bij het realiseren van camperplaatsen en stallingsmogelijkheden. Denk aan ruimtelijke vergunningen, informatievoorziening en samenwerking met toeristische partners. Zorg er voor dat additioneel aanbod onderscheidend is en iets toevoegt aan de markt.

Wij helpen u hier graag bij! Een afspraak is snel gemaakt via camperplaatsen@nkc.nl.

NKC

Amersfoortsestraat 124 D

3769 AK Soesterberg

T: 033 467 70 70

E: camperplaatsen@nkc.nl

I: nkc.nl

Ginder

Brugstraat 1a

5211 VS 's-Hertogenbosch

T: 088 210 02 00

E: info@wijzjnginder.nl

I: wijzjnginder.nl

DE NEDERLANDSE CAMPERAAR IN BEELD (2025)

Duurzaamheid

62%

Onder Nederlandse campers vindt duurzaamheid (zeer) belangrijk

Bron: Ginder

Ontwikkeling campers

In 2024 voor het eerst meer dan

200.000

campers geregistreerd in NL
waarvan in 2024

2.467 17.329

nieuwe campers tweedehands campers

Bron: branche organisatie KCI

Gemiddelde verblijfsduur

30

Overnachtingen in NL

3

Overnachtingen per locatie in NL

50

Overnachtingen buiten NL

Bron: Ginder

20 min

Acceptabele reistijd eigen woning naar stalling

12%

Gebruikt thematische camperroutes

Bron: Ginder

Top 3 Populairste campers onder Nederlandse campers

1. Halfintegraal

2. Integraal

3. Buscamper

Bron: Ginder, afbeeldingen NKC

Top 3 Motivatie onder campers

1. Vrijheid

2. Flexibiliteit in route

3. Mogelijkheid om rond te reizen

Bron: Ginder

Top 3 Activiteiten onder campers

1. Fietsen

2. Steden bezoek

3. Wandelen

Bron: Ginder

Volgorde bestedingscategorieën in NL

1.	Horeca	€21,-
2.	Detailhandel	€16,-
3.	Logies	€10,-
4.	Entree activiteiten	€4,-

€51,-

Gemiddelde besteding p.p.p.n. in NL excl. brandstof

Bron: Ginder

Doelgroepen

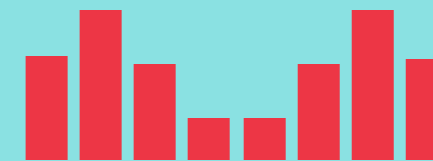
“Hoe ouder, hoe hoger het belang van vrijheid.”

“Hoe jonger, hoe hoger het belang van ontspanning en uitrusten.”

Bron: Ginder

Populairste reismaanden campers in NL

Mei
Juni
September

Reist het **hële jaar** door met camper

20%

Wil komende jaren **vaker** met de camper in NL op pad

40%

Eenvoudige camperplaatsen 2x zo vaak bezocht als **luxe** camperplaatsen

2x

Bron: Ginder, CBS

College voor
Arbeidszaken/VNG

WSGO

FNV Overheid

Brief aan de leden

CNV

CMHF Overheid

Landelijk Overleg
Gemeentelijke
Arbeidsvoorwaarden

Datum

5 december 2025

Kenmerk

U202500766

Lbr. 25/060

LOGA-nr. 25/06

Telefoon

-

Bijlagen

-

Onderwerp

RVU zware beroepen en andere cao-afspraken

Geachte leden,

Met deze LOGA-brief wordt u geïnformeerd over de voortgang van het RVU-onderzoek zware beroepen en de stand van zaken van de RVU-regeling per 1 januari 2026. Ook informeren wij u in deze brief over een aantal andere afspraken uit de Cao Gemeenten en Cao SGO 2025-2027.

In deze LOGA-brief komen de volgende zaken aan bod:

1. Achtergrond RVU-regeling
2. RVU zware beroepen - afbakening regeling
3. RVU-regeling - hoe verder in 2026?
4. RVU-regeling - diversen
5. Extra inzet op duurzame inzetbaarheid
6. Vakbondscontributie en IKB
7. Schaal A per 1 januari 2026
8. Tot slot

LOGA

Postbus 11560 | 2502 AN Den Haag

Datum

5 december 2025

Kenmerk

U202500766

Lbr. 25/060

LOGA-nr. 25/06

Telefoon

-

Bijlagen)

-

College voor
Arbeidszaken/VNG

WSGO

FNV Overheid

Brief aan de leden

CNV

CMHF Overheid

Onderwerp

RVU zware beroepen en andere cao-afspraken

Geachte leden,

Met deze LOGA-brief wordt u geïnformeerd over de voortgang van het RVU-onderzoek zware beroepen en de stand van zaken van de RVU-regeling per 1 januari 2026. Ook informeren wij u in deze brief over een aantal andere afspraken uit de Cao Gemeenten en Cao SGO 2025-2027.

In deze LOGA-brief komen de volgende zaken aan bod:

1. Achtergrond RVU-regeling
2. RVU zware beroepen - afbakening regeling
3. RVU-regeling - hoe verder in 2026?
4. RVU-regeling - diversen
5. Extra inzet op duurzame inzetbaarheid
6. Vakbondscontributie en IKB
7. Schaal A per 1 januari 2026
8. Tot slot

1. Achtergrond RVU-regeling en stand van zaken per 1 januari 2026

Tussen kabinet en sociale partners is op landelijk niveau op 18 oktober 2024 een onderhandelingsakkoord gesloten *Gezond naar het pensioen* (hierna: "RVU-akkoord")¹. Deze landelijke afspraak ziet op een vervroegde uittreedingsregeling voor mensen met zwaar werk vanaf 2026. Naar aanleiding van die landelijke regeling hebben cao partijen in het *Eindresultaat Cao Gemeenten en Cao SGO 2025-2027*² een afspraak gemaakt voor een nieuwe RVU-regeling in de sector gemeenten. De huidige RVU-regeling in artikel 2.11a cao loopt af op 31 december 2025.

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/10/18/bijlage-gezond-naar-pensioen-onderhandelingsakkoord>

² <https://vng.nl/nieuws/eindresultaat-cao-gemeenten-en-cao-sgo-2025-2027>. In de cao is het artikel 2.11b.

De nieuwe RVU-regeling zware beroepen in artikel 2.11b cao gaat in per 1 januari 2026 maar is nog niet gereed: cao-partijen en de landelijk toetsende instantie TNO hebben meer tijd nodig voor de uitwerking.

Op 3 november jl. heeft de Stichting van de Arbeid³ (verder: STAR) een brief gestuurd aan alle decentrale cao partijen. In die brief wordt wederom benadrukt dat RVU-regelingen vanaf 2026 alleen gericht ingezet kunnen worden voor werknemers in een functie met zwaar werk. Ook moet de doelgroep afgebakend worden. Daarbij geeft de STAR aan dat ondanks vertraging door TNO, er wel gestart kan worden met RVU-regelingen als cao-partijen binnen de landelijk afgesproken kaders blijven.

In een eerdere publicatie van de STAR⁴, maar ook in het landelijke pensioenakkoord, is aangegeven dat blijvend meer aandacht nodig is voor duurzame inzetbaarheid. Cao partijen moeten, in lijn met de landelijke afspraken, investeren in duurzame inzetbaarheid zodat zoveel mogelijk werknemers gezond werkend hun pensioen kunnen bereiken. Ook de werknemers die voor RVU in aanmerking komen. Daarom is landelijk afgesproken dat een afspraak over RVU wordt gekoppeld aan een inzet op duurzame inzetbaarheid, in ieder geval voor de doelgroep die in aanmerking komt voor RVU.

In het licht van deze landelijke afspraken en ontwikkelingen heeft het LOGA een aantal zaken afgesproken. Die treft u onderstaand aan, voorzien van een toelichting.

2. RVU zware beroepen – afbakening regeling

Het LOGA heeft een aantal afspraken gemaakt over de afbakening van de RVU-regeling per 1 januari 2026. Daarmee wordt voor veel werknemers duidelijk of zij in aanmerking kunnen komen voor de nieuwe regeling in de cao. Onderstaande afspraken worden zo spoedig mogelijk in de cao-tekst verwerkt. De volgorde van artikel 2.11b cao is aangehouden.

Arbeidsverleden (2.11b lid 1 sub c)

Een voorwaarde in de cao is dat de werknemer “....de laatste 10 jaar werkzaamheden heeft verricht die voldoen aan de voorwaarden van een zwaar beroep,”.

Het LOGA gaat dit lid wijzigen en deze voorwaarde aanpassen in de cao:

- de werknemer moet gedurende ten minste 7 jaar werkzaamheden hebben verricht die voldoen aan de voorwaarden van een zwaar beroep (bijlage 9) in de periode van 10 jaar direct voorafgaand aan de deelname aan de RVU. De periode van 7 jaar of meer hoeft niet aaneengesloten te zijn.

Het LOGA wijzigt deze voorwaarde om de volgende redenen:

- er zijn werknemers die in het kader van hun duurzame inzetbaarheid een lichtere functie gaan bekleden richting hun pensioen. Om dit niet te ontmoedigen, hoeven 3 van de 10 jaren voor de RVU-aanvraag niet zwaar te zijn. Werknemers die lange tijd een zwaar beroep hebben gehad en bijvoorbeeld gedurende een relatief korte periode voor de RVU-datum lichter werk verrichten, houden zo toegang tot de RVU-regeling;
- Werknemers met een zwaar beroep, oefenen die functie vaak al (veel) langer uit. De “slijtage” is daarmee in de voorgaande jaren al ontstaan.

³ [RVU-regelingen vanaf 2026 | Stichting van de Arbeid](#)

⁴ [Handreiking+uitvoering+RVU+na+2025.pdf](#)

Maximale functieschaalgrens voor deelname RVU-regeling (artikel 2.11b lid 1)

Aan artikel 2.11b lid 1 wordt een nieuw sub-lid toegevoegd om de RVU zware beroepen regeling af te bakenen. Cao partijen zijn overeengekomen dat de regeling alleen open staat voor werknemers tot en met functieschaal 9. Werknemers met functieschaal 10 en hoger kunnen dus **geen** beroep doen op de RVU-regeling. De functieschaal⁵ op het moment van aanvragen van de RVU is bepalend.

Voorbeeld: Een werknemer is in december 2024 van functieschaal 9 doorgegroeid naar functieschaal 10. In april 2026 blijkt de oude functie van de werknemer een zware functie te zijn. De werknemer heeft de zware functie 8 jaar vervuld en voldoet ook aan de voorwaarde van 20 jaar in dienst bij een ABP-werkgever en aan de 10 jaar eis in de gemeentelijke sector. De werknemer zou dus voldoen aan de voorwaarden voor de RVU-regeling als hij/zij in functieschaal 9 was gebleven.

Omdat de werknemer nu werkzaam is in functieschaal 10, kan géén beroep worden gedaan op de RVU-regeling.

Cao-partijen zijn van mening dat hoe hoger de functie van een werknemer, hoe groter de eigen regierol die verwacht mag worden in het versterken van de inzetbaarheid. Dit omvat ook het tijdig onderzoeken van mogelijkheden voor ander werk of (om)scholing als de huidige functie niet tot aan het pensioen kan worden volgehouden. De cao kent daarvoor ook de nodige faciliteiten⁶. Daarnaast hangt of een werknemer eerder kan stoppen met werken, ook samen met het inkomen. Hogere inkomens, ook als ze zwaar werk hebben, hebben meer handelingsperspectief om vervroegd uit te treden met de inzet van eigen middelen. In het landelijke pensioenakkoord is ook afgesproken dat “...RVU's beheerst en gericht worden ingezet. Zo komt vervroegd uittreden met een RVU terecht waar dat nodig en verantwoord is”. Cao-partijen hebben er daarom voor gekozen deze grens bij functieschaal 9 te leggen.

Grens extra fiscale ruimte van € 300 (artikel 2.11b lid 3)

De extra fiscale ruimte van € 300 bruto per maand kan alleen worden toegekend bij zogenaamde “knellende situaties”. In het landelijke RVU-akkoord is afgesproken dat het toekennen van deze extra fiscale ruimte moet worden onderbouwd. Zo geeft de STAR aan dat op veel plekken het huidige drempelbedrag (2025 = € 2.273 bruto per maand), vaak aangevuld vanuit het arbeidsvoorwaardelijk pensioen, genoeg mogelijkheid biedt om eerder met pensioen te gaan. Het LOGA heeft daarom besloten dat in de cao wordt opgenomen dat de extra € 300 per maand alléén geldt voor werknemers tot en met functieschaal 6.⁷ De functieschaal op het moment van aanvragen van de RVU is bepalend.

Het modale inkomen in Nederland in 2026 wordt ongeveer € 3.750 bruto per maand exclusief vakantiegeld. Gezien deze modale inkomensgrens, zijn partijen van mening dat voor functieschaal 7 en hoger niet meer per se van een “knellende situatie” kan worden gesproken.

Maatwerk wordt geschrapt (artikel 2.11b lid 5)

Landelijk is afgesproken dat vanaf 2026 een RVU-regeling alleen gericht ingezet wordt voor werknemers met een functie met zwaar werk. Daarom wordt artikel 2.11b lid 5 geschrapt. Er is lokaal **géén** maatwerk meer mogelijk.

⁵ Functieschaal: de salarisschaal die bij een functie hoort.

⁶ Bijvoorbeeld: Verlofsparen, loopbaanadvies, opleidingen, beleidsplan vitaliteit, etcetera.

⁷ Het gaat om de functieschaal. De salarisschaal die bij de functie hoort. Het gaat dus **niet** om het daadwerkelijke salaris dat een werknemer verdient, bijvoorbeeld t.g.v. een garantie.

Partijen spreken dit af om te voorkomen dat met lokaal maatwerk de instroom vanuit de sector gemeenten te groot wordt en/of de regeling wordt toegepast op werknemers waarvoor die niet is bedoeld. Landelijk is namelijk afgesproken dat voor alle sectoren gezamenlijk, er ruimte is voor 15.000 RVU deelnemers met een zwaar beroep per jaar. Kabinet en landelijke sociale partners gaan dit monitoren⁸.

3. RVU-regeling - hoe verder in 2026?

Afbakening doelgroep

Hierboven hebben cao-partijen de kaders weergegeven waaraan een werknemer moet voldoen om gebruik te kunnen maken van de RVU-regeling in 2026. In de LOGA-brief nr. 25/05 van 31 oktober jl. hebben cao-partijen aangegeven tien representatieve gemeentelijke functies (hierna "referentiefuncties") door een gecertificeerd deskundige door het voorlopige TNO-model te laten toetsen (*het model is nog niet af*).

De werkgroep van het LOGA is nog volop bezig met het verzamelen en voorbereiden van de informatie voor de toetsing van de tien referentiefuncties in het "testmodel" van TNO.

Zoals aangegeven biedt de STAR de mogelijkheid om RVU-regelingen te laten ingaan, ook als het valideringstraject bij het Expertisecentrum TNO nog niet is afgerond, maar verplicht het LOGA wel tot het afbakenen van de doelgroep en de onderbouwing van zwaar werk. Dit laatste is helaas nog niet gereed. Dit betekent voor de sector gemeenten dat de RVU-regeling (bijlage 9 cao) niet gereed is voor 1 januari 2026.

Hoe nu verder?

Aangezien cao-partijen de komende periode nog bezig zijn met de tien referentiefuncties in het TNO-model te toetsen en vervolgens nog moeten beoordelen of de TNO-methode leidt tot herkenbare en verdedigbare uitkomsten, kan er per 1 januari 2026 nog géén gebruik worden gemaakt van de RVU-regeling zware beroepen in artikel 2.11b cao.

De sector is het meest gebaat bij een duidelijke lijn. Daarom hebben partijen afgesproken dat de regeling **naar verwachting 1 april 2026 in gebruik** kan worden genomen. En dus niet per 1 januari 2026. Als cao-partijen de regeling eerder klaar hebben, wordt dat natuurlijk gecommuniceerd. Cao-partijen hebben minimaal deze tijd nodig om meer zekerheid te krijgen rondom de referentiefuncties en de beoordeling en validering door TNO. Dat voorkomt ook mogelijke rechtsongelijkheid tussen werknemers.

Cao-partijen hebben dan ook meer zicht op zaken als:

- Welke referentiefuncties zijn "zwaar werk" en hoeveel functies gaan cao-partijen wegen?
- Hoe kan worden beoordeeld of de lokale functie in voldoende mate overeenkomt met de zware referentiefunctie?
- Kunnen werkgevers lokaal (andere) functies wegen in het TNO-model en wat zijn de benodigde voorwaarden en/of expertise daarvoor?

⁸ In de Rijksbegroting 2026 staat ook dat het kabinet het tarief dat werkgevers betalen voor RVU-regelingen die vallen buiten de wettelijke vrijstelling en de extra RVU-uitkering boven het vrijgestelde bedrag worden verhoogd. Deze strafheffing wordt verhoogd van 52% naar 57,7% in 2026, 64% in 2027 en vanaf 2028 geldt een tarief van 65%. Het gebruik van de drempelvrijstelling wordt met ingang van 2028 jaarlijks gemonitord en driejaarlijks geëvalueerd.

- Wat hebben werkgevers nodig om intern de HR-processen en de communicatie te kunnen voorbereiden naar hun werknemers? Welke middelen moeten cao-partijen ter beschikking stellen aan de sector?
- Het landelijk toegankelijk maken van de zware referentiefuncties;
- Etcetera.

Wat betekent dit voor werknemers?

Cao-partijen begrijpen dat er een kleine groep werknemers is die per 1 januari 2026 voldoet aan de afbakening zoals die in deze brief is gecommuniceerd onder punt 2. Ook dat een deel van die werknemers het beeld heeft dat hun functie waarschijnlijk zwaar is. Deze werknemers kunnen nog geen gebruik maken van de RVU zware beroepen regeling per 1 januari 2026. Bijlage 9 van de cao is nog niet gereed.

Werknemers kunnen wel hun belangstelling voor de RVU-regeling bij hun werkgever kenbaar maken¹⁰. Zodra het LOGA de regeling klaar heeft, wordt daarover gecommuniceerd.

Het LOGA merkt op dat in de cao is afgesproken dat een werknemer met een zwaar beroep 2 jaar voor de AOW-leeftijd kan deelnemen aan de RVU-regeling. In 2028 is de AOW-leeftijd 67 jaar en 3 maanden¹¹. Dat betekent dat een grote groep werknemers in de sector gemeenten op zijn vroegst per 1 april 2026 gebruik kan maken van de nieuwe RVU zware beroepen regeling.

4. RVU-regeling - diversen

Extra € 300 per maand

Cao-partijen krijgen vragen van werknemers over hoe de huidige RVU-regeling zich verhoudt tot de nieuwe RVU-regeling, voornamelijk over de € 300 per maand.

Het LOGA begrijpt dat het voor werknemers lastig is om een keuze te maken: *“Ga ik nu de RVU vastleggen omdat ik aan de huidige algemene regeling voldoe, maar dan mis ik de extra € 300 per maand. Of wacht ik tot in 2026 op de nieuwe zware beroepen regeling want als mijn functie zwaar is, krijg ik misschien wel die extra € 300 per maand?”*.

Het LOGA is hierover duidelijk: een RVU vaststellingsovereenkomst die is afgesproken onder de huidige regeling in 2.11a cao (*voorheen artikel 2.11 cao*), kent geen € 300. Ook niet als in de loop van 2026 blijkt dat de functie van de werknemer zwaar is en de werknemer binnen de kaders van de € 300 valt van de nieuwe regeling. Want de RVU vaststellingsovereenkomst is gemaakt en ondertekend in 2025 (*of al eerder*) onder de oude algemene RVU-regeling. Daar was de € 300 per maand niet mogelijk en ook niet in de cao afgesproken.

RVU en parttimers

De RVU-uitkering en de eventuele extra € 300 zijn naar rato van de arbeidsduur.

Nieuwe pensioenstelsel en RVU

Op 1 januari 2027 is het pensioenfonds ABP van plan over te gaan naar de nieuwe regels voor pensioen. Het totale pensioenvermogen van ABP wordt dan verdeeld. Er wordt dan berekend hoeveel ieders pensioen in totaal waard is en hoeveel geld er in de gezamenlijke buffer komt. Onder andere voor werknemers die voor 1 januari 2027 met RVU gaan, is dit van belang.

¹⁰ Het is voor de werkgever van belang om enigszins zicht te hebben op de interesse van werknemers voor de RVU-regeling zware beroepen. Zodat inzicht ontstaat in het aantal belangstellenden en hun huidige functies. Ook voor het LOGA is dat op termijn goed om zicht te krijgen op mogelijke nieuwe referentiefuncties.

¹¹ [AOW-leeftijd gaat stap voor stap omhoog: lees meer | ABP](#)

Alle deelnemers bouwen nu met elke euro inleg evenveel pensioen op. Ongeacht de leeftijd. In de vernieuwde pensioenregeling verandert dit. Deelnemers die bij ABP-pensioen opbouwen tussen de 40 jaar en 68 jaar kunnen hierdoor meer nadeel hebben dan andere deelnemers. ABP wil deze groep compensatie geven die past bij het nadeel dat deze groep heeft als ABP overgaat naar de nieuwe regels. De compensatie geldt alléén voor deelnemers die op 31 december 2026 bij ABP-pensioen opbouwen (een actieve deelnemer).

Gaat een werknemer voor 1 januari 2027 uit dienst, in deeltijd met pensioen of minder werken? Dan krijgt die werknemer géén of minder pensioencompensatie. **Voor werknemers die voor 1 januari 2027 met RVU gaan (en daarmee dus uit dienst zijn) is er dus géén pensioencompensatie.** Voor meer informatie: [Pensioenvermogen wordt op 1 januari 2027 verdeeld | ABP](#). Als werkgever is het van belang uw werknemers hier actief op te wijzen.

5. Extra inzet op duurzame inzetbaarheid

Zoals aangegeven onder punt 1 is landelijk afgesproken dat een afspraak over RVU wordt gekoppeld aan een inzet op duurzame inzetbaarheid, in ieder geval voor de doelgroep die in aanmerking komt voor RVU.

Deze inzet is extra van belang omdat de inspanningen op duurzame inzetbaarheid, het verbeteren van arbeidsomstandigheden en het gebruik van regelingen voor de overgang van werk naar pensioen onderdeel uitmaken van de landelijke monitoring en ijkmomenten. Ook zijn ze van belang voor het (sterk) verminderen van zwaar werk op de lange termijn.

Het LOGA gaat daarom allereerst alle bestaande cao-regelingen, faciliteiten en instrumenten in de sector gemeenten de komende periode inzichtelijk op een rijtje zetten.

6. Vakbondscontributie en IKB

Cao-partijen hebben vragen van werknemers en werkgevers ontvangen over de praktische uitvoering van de vakbondscontributie in het IKB. Sinds dit in artikel 4.3 lid 1 sub d van de cao is opgenomen als een IKB-bestedingsdoel. Het ging daarbij om het wel of niet toepassen van de parttime factor.

Het doel van de afspraak was om het cao-stelsel en het draagvlak daarvoor te ondersteunen. Het lidmaatschap van een vakbond is een onderdeel van dat doel. Dit past bij de recente aanbevelingen van de STAR van 16 oktober jl.¹²

Op basis van de oorspronkelijke bedoeling van de cao-afpraak, is het LOGA tot de conclusie gekomen dat de vakbondscontributie **niet** naar rato moet worden toegepast. Artikel 1.9 cao is dus (als uitzondering) **niet** van toepassing op het doel vakbondscontributie in artikel 4.3 lid 1 sub d cao. Dit betekent dat ook parttimers hun volledige vakbondscontributie fiscaal vriendelijk kunnen betalen uit hun IKB tegoed. De cao tekst wordt daarop aangepast.

7. Schaal A 1 januari 2026

Schaal A is gekoppeld aan het Wettelijk minimumloon (WML). De afgesproken cao-loonstijgingen zijn niet van toepassing op schaal A. Vanaf 1 januari 2026 is het minimumloon € 14,71 per uur.

¹² <https://www.stvda.nl/-/media/stvda/downloads/publicaties/2025/aanbevelingen-afsluiten-cao-overleg.pdf>

Voor de toepassing van schaal A moet rekening worden gehouden met referentie-omrekenmethode van de overheid (zie ook LOGA-brief nr. 25/02 van 10 juni jl.).

Voor de Cao Gemeenten en de Cao SGO wordt het WML per maand in 2026 berekend op basis van het aantal SV-dagen in 2026: 261 dagen. Het wettelijk minimum maandsalaris is per 1 januari 2026 € 2.303,59 (formule: aantal arbeidsuren in 2026 is 261 dagen * 7,2 uur = 1879,2 uur. € 14,71 uurloon * 1879,2 uur = € 27.643,03. Het wettelijk minimum maandloon is dan € 27.643,03 gedeeld door 12 maanden = € 2.303,59)

8. Tot slot

Deze LOGA-brief staat ook op www.vng.nl onder ledenbrieven en op www.wsgo.nl onder publicaties.

Hoogachtend,
Landelijk Overleg Gemeentelijke Arbeidsvoorwaarden

Janine Jongepier
Secretaris

Aan de leden

Datum

5 december 2025

Ons kenmerk

U202500783

Lbr. 25/061

Telefoon

070 373 8393

Bijlage(n)

2

Onderwerp

Reactie op het tussenverslag van informateur Buma

Geachte leden van college en gemeenteraad,

Op 2 december is het tussenverslag van de eerste formatieronde gepubliceerd. In deze ledenbrief informeert de VNG u over de belangrijkste punten uit het verslag en hoe dit zich verhoudt tot de inzet. De VNG heeft de afgelopen maanden samen met een brede groep partners een gezamenlijke bijdrage geleverd aan de formatie. Hiervoor kreeg de VNG het mandaat van de leden met de resolutie "[VNG-inzet richting TK-verkiezingen - Onze inwoners verdienen beter!](#)".

De gezamenlijke inbreng vindt u in de bijlage onder de noemer 'Bouwstenen voor een nieuw regeerakkoord'. Veel van de input die aan de onderhandelaars is meegegeven, is terug te lezen in het tussenverslag van de informateur. De VNG waardeert het dat de formerende partijen nadrukkelijk zijn ingegaan op de handreiking van de medeoverheden en partners uit het maatschappelijk middenveld. Nog niet eerder is de VNG zo vroeg in het proces betrokken bij een formatie.

Eerste duiding van het verslag

De VNG is positief over de koers en de inhoud die de onderhandelaars schetsen. In het verslag staan stevige en betekenisvolle keuzes om Nederland weer in beweging te krijgen. Dat is moedig en broodnodig: na jaren van stilstand is vooruitgang essentieel voor inwoners, bedrijven en gemeenten. Deze frisse en voortvarende aanpak verdient de steun die nodig is.

De gekozen richting sluit aan bij het pleidooi voor samenhangend beleid, meerjarige stabiliteit en uitvoerbare oplossingen. Veel van de inbreng van de VNG en partners is daadwerkelijk terug te zien in het verslag. Hieronder wordt het tussenverslag puntsgewijs doorgelopen in relatie tot de bouwstenen.

Wonen

In het tussenverslag wordt de brede woningbouwopgave voor de korte, middellange en lange termijn terecht met elkaar verbonden. De onderhandelaars kiezen voor richtinggevend nationale keuzes en zetten in op handelingsperspectief en doorbraken die nodig zijn om tot uitvoering te komen. De formerende partijen willen dit gezamenlijk, ook met gemeenten en medeoverheden,

oppakken. Uitstel van investeringen in de fysieke leefomgeving geeft economische schade, conflicten om de schaarse (milieu)ruimte en overlast voor inwoners en ondernemers.

De VNG herkent onder andere:

- De urgentie en de omvang van de opgave
- Het belang van een totaalplan en realiseren van de noodzakelijke succesfactoren voor toekomstbestendig wonen, inclusief actief grondbeleid en middelen;
- De noodzaak van een effectieve en juridisch geborgde aanpak stikstof, natuurherstel en perspectief voor het landelijke gebied

Daarnaast worden belangrijke randvoorwaarden benoemd: reactief grondbeleid, innovatie, investeren in infra, een mix van duurzame warmte/energie en voorzieningen met een langjarige investeringsagenda voor Nederland.

Landbouw, natuur en stikstof

In het tussenverslag wordt voorgesteld om het transitiefonds voor natuurherstel en stikstof terug te brengen. Dit moet worden ingezet op een integrale, gebiedsgerichte aanpak gekoppeld aan juridisch bindende emissiedoelen. Ook hebben de partijen aandacht voor de uitvoerbaarheid van beleid, de sociaaleconomische gevolgen voor agrariërs en langjarig perspectief. De VNG is positief over deze lijn.

Een aandachtspunt is dat gemeenten worden betrokken als partners in de natuurherstelopgave en de transitie in het landelijk gebied.

Economie, energie en klimaat

Het tussenverslag bevat duidelijke ambities voor een economisch sterk Nederland. Om onze regio's weerbaar en economisch toekomstbestendig te houden, zijn bedrijven nodig die producten en diensten leveren die onze maatschappij versterken en die bijdragen aan een economie waarin iedereen kan meedoen en waar groei en welvaart in balans zijn. De VNG is positief dat de volgende punten terugkomen in het verslag:

- Een duurzame, toekomstbestendige sterke economie en een gezonde leefomgeving die hand in hand gaan, waar inwoners van profiteren.
- Inzetten op een duurzaam en langjarig investeringsklimaat voor grote én kleine ondernemers, met een centrale rol voor het MKB.
- Nederland weer op koers brengen voor het klimaat, inclusief aandacht voor circulariteit.
- Investeren in energiezekerheid en betaalbare, duurzame energie, ook voor de lange termijn.

Daarnaast worden belangrijke randvoorwaarden benoemd, zoals investeren in de arbeidsmarkt van de toekomst, kennis, onderzoek en digitalisering, een mix van duurzame energie- en warmtesystemen en isolatie, infrastructuur en bereikbaarheid.

Asiel en migratie

Het tussenverslag bevat een aantal duidelijke stappen richting het terugbrengen van rust, realistische uitvoerbaarheid, meerjarige stabiliteit en stevige landelijke regie in de asielketen. De VNG ziet hierin veel van de elementen terug die gemeenten eerder hebben ingebracht. Zo is het positief dat de Spreidingswet in stand blijft en dat wordt gekozen voor meerjarige financiering van de gehele keten, waaronder COA, IND, DT&V, Nidos en VWN. Ook de inzet op sneller meedoen voor asielzoekers en innovatieve vormen van huisvesting sluit goed aan bij gemeentelijke praktijkervaringen. Daarnaast waardeert de VNG dat migratie breder wordt benaderd dan alleen asiel, met aandacht voor arbeidsmigratie, huisvesting, participatie en integratie.

Er zijn ook aandachtspunten. Het aangekondigde verbod op voorrang voor de huisvesting van statushouders is niet opgenomen in het tussenverslag, terwijl dit de druk op de keten aanzienlijk

zal vergroten en gemeenten voor grote uitvoeringsproblemen stelt. Daarnaast wordt de huidige problematiek rondom de opvang en huisvesting van Oekraïense ontheemden nog onvoldoende onderkend. De VNG benadrukt dat een overgangperiode van minimaal twee jaar noodzakelijk is en dat het rijk hier meer verantwoordelijkheid en regie moet nemen, zodat deze opgave niet onevenredig bij gemeenten terecht komt.

Defensie en Internationale veiligheid

In het tussenverslag wordt nadrukkelijk stilgestaan bij het beschermen van onze vrijheid en democratie. Dat gaat verder dan alleen defensie, stellen ook de formerende partijen. Als samenleving moeten we weerbaarder worden. De VNG onderstreept dit. Gemeenten spelen hierin een steeds belangrijkere rol, onder andere door hun lokale netwerken, maatschappelijke organisaties en veiligheidsstructuren. In het verslag wordt nog niet gesproken over 1,5% NAVO-norm, die bovenop de 3,5% investeringen in defensie komt. De VNG denkt graag mee over de verdere invulling en uitwerking van wat nodig is voor een echt weerbare samenleving.

Investeren, hervormen en begroting op orde

In het tussenverslag herkent de VNG veel elementen uit de inbreng. Zo wordt aandacht besteed aan het belang van (langjarige) investeringen, het oprichten van een investeringsinstelling en de ruimte die gezocht wordt binnen de Europese begrotingsregels. Deze onderdelen sluiten aan bij wat door de samenwerkende partijen over investeringen is voorgesteld.

Tegelijkertijd reiken sommige punten in het tussenverslag minder ver dan in de aangeleverde bouwsteen is uiteengezet. Met name de concrete voorstellen over de inrichting van de rijksbegroting en het versterken van het nationale investeringsvermogen blijven nog beperkt uitgewerkt. De VNG verwacht dat deze elementen in de vervolgfase van de formatie verder worden geconcretiseerd.

Inzet VNG volgende fase formatie

Het tussenverslag bevat de vijf thema's die waren aanbevolen door verkenners Koolmees. In de volgende fase verwacht de VNG dat ook andere onderwerpen aan bod komen. Als VNG blijven we ons inzetten om ook op die thema's tot goede keuzes te komen. Zo zijn duidelijke afspraken nodig om de interbestuurlijke en financiële verhoudingen te verbeteren en de betrouwbaarheid van onze overheid te herstellen. De VNG moedigt partijen aan om dezelfde moed en bereidheid tot keuzes die de partijen nu hebben getoond, ook te tonen voor onderwerpen die nu nog niet uitgewerkt zijn.

Interbestuurlijke en Financiële Verhoudingen

De VNG ziet een uitgestoken hand van de formerende partijen aan medeoverheden, sociale partners en maatschappelijke organisaties. Die pakt de VNG graag aan. Een nieuw kabinet kan alleen effectief werken aan de grote dossiers van Nederland als medeoverheden vanaf het begin samen optrekken. Een goede samenwerking vraagt om duidelijke afspraken en financiële randvoorwaarden. De VNG heeft op dit gebied hoge verwachtingen van een nieuw kabinet. De VNG vindt het cruciaal dat het rapport [Samen bouwen aan resultaten](#) onderdeel uit gaat maken van het regeerprogramma.

Betrouwbare overheid

Om het vertrouwen te herstellen is het van belang om een daadwerkelijk betrouwbare overheid te zijn. Hoewel de formerende partijen in alles uitstralen dat zij hier verbetering in willen brengen, zijn hier nog geen expliciete afspraken over gemaakt. Om een betrouwbare overheid te kunnen zijn is meer aandacht nodig voor uitvoering, bescherming van goed bestuur en democratische instituties, een robuuste basis voor politieke ambtsdragers en een Minister voor Digitale Zaken met mandaat en budget.

Bestaanszekerheid

In het tussenverslag zijn een aantal aanknopingspunten te vinden in lijn met onze inzet op bestaanszekerheid. Zo wordt gesproken van een activerend socialezekerheidsstelsel, hervorming van het arbeidsongeschiktheidsstelsel en vereenvoudiging van het belasting- en toeslagenstelsel. Ook wordt gesproken van de dienstverlening die onder druk staat, door moeilijk uitvoerbare wetten en regels en belemmeringen rond gegevensdeling. De 'Vereenvoudigingswet' om periodiek de uitvoering te ontlasten komt overeen met de gezamenlijke oproep om het stelsel te vereenvoudigen. De VNG herkent het voorstel om de ondersteuning van inwoners verder te verbeteren door in te zetten op proactieve dienstverlening. Door de inzet op verduurzaming van woningen moet de energierekening betaalbaar worden en er komt structureel budget voor het Noodfonds Energie.

In bredere zin ontbreken nog essentiële zaken als het Sociaal Minimum, Schuldhulpverlening, de participatie(wet) en werk voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.

Jeugd, onderwijs en kansgelijkheid

De VNG blijft scherp op voldoende aandacht voor jeugd en onderwijs in de volgende ronde. Voor jeugdzorg blijft het essentieel dat taken en middelen in balans zijn. Vanaf 2028 ontstaat namelijk een groot financieel probleem. Daarom blijft de VNG, vooruitlopend op het vervolgadvis van de Deskundigencommissie van Ark in de kabinetsformatie aandacht vragen voor structureel passende financiering.

Gezondheid, welzijn en zorg

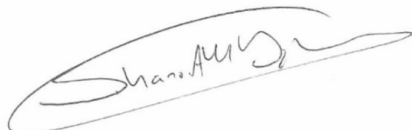
Het tussenverslag bevat eerste aanknopingspunten, zoals investeren in preventie, welzijn, sport en gezonde leefstijl, de hervorming van de ouderenzorg en gerichte inzet van huishoudelijke hulp. Verdere uitwerking van deze punten is voor de VNG noodzakelijk, zeker gezien de grote verantwoordelijkheden van gemeenten in Wmo, jeugdzorg en publieke gezondheid.

Vervolgstappen

De formatie gaat verder. In de volgende fase verwacht de VNG dat er nog belangrijke onderwerpen op de agenda komen, waaronder bestaanszekerheid, jeugd en onderwijs, de toekomstbestendigheid van de zorg en de interbestuurlijke verhoudingen. De VNG blijft zich ervoor inzetten dat de plannen uitvoerbaar zijn voor gemeenten en houdt de financiële consequenties voor gemeenten en samenhang in beleid op de agenda. De VNG werkt graag mee aan de strategische agenda om de grote transities uit deze agenda en volgende opgaven te realiseren.

Het is van groot belang dat keuzes die in Den Haag worden gemaakt goed kunnen landen in gemeenten — en daarmee bij inwoners, bedrijven en gemeenschappen. De VNG volgt het formatieproces op de voet. We zullen u informeren over relevante ontwikkelingen.

Met vriendelijke groet,
Vereniging van Nederlandse Gemeenten

S.A.M. Dijkma
Voorzitter

Bouwstenen voor een nieuw regeerakkoord

20-11-2025

Inhoudsopgave

1: Bouwsteen Ruimte: De Grote Verbouwing van Nederland	3
2: Bouwsteen: De Economie van de Toekomst	6
3: Bouwsteen Bestaanszekerheid	11
4: Bouwsteen Jeugd, Onderwijs en Kansengelijkheid	14
5: Bouwsteen Gezondheid, Welzijn en Zorg	17
6: Bouwsteen Asiel en Migratie	23
7: Bouwsteen Weerbaarheid	27
8: Investeringsagenda en toekomstgericht begroten	30

1: Bouwsteen Ruimte: De Grote Verbouwing van Nederland

Gesteund door

Onze coalitie van maatschappelijke partners reikt formerende partijen perspectief aan met een bouwsteen voor ruimte en investeren. Rapporten van Mario Draghi, de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen, het Rli en het PBL; verzuchtingen van investeerders, bouwers, boeren en medeoverheden over de politiek; een Nota Ruimte die zich tegen afwentelen op de toekomst keert: we moeten naar een grote verbouwing van Nederland, waarbij de uitvoering vandaag begint – maar handelend vanuit een visie met lange lijnen én een publiek-private investeringsagenda. Nederland moet van het slot! Er is een omslag nodig en we staan samen aan de lat voor de grote verbouwing van Nederland!

1.1 Tekst voor het regeerprogramma

Algemeen

Het kabinet staat voor een grote verbouwing van Nederland. Woningbouw, infrastructuur, energie, economie, water, landbouw en natuur. Er is veel te doen in ons kleine, dichtbevolkte land, zodat ook toekomstige generaties welvarend en gezond kunnen leven. Wij bieden Nederland perspectief met oplossingen om voldoende woningen te realiseren en de economische ontwikkeling te bevorderen.

- Het kabinet beziet ruimtelijke ontwikkeling en ruimtelijke keuzes in samenhang en zet in op uitvoeringskracht, zodat Nederland structureel sterker wordt. We handelen vanuit een visie voor de lange termijn met een eerlijke verdeling van lusten en lasten. Een visie die oplossing biedt voor de inhoudelijke dilemma's die op dit moment voor stilstand zorgen.
- Op basis van die lange-termijn visie maken we scherpe en robuuste nationale keuzes over ruimtegebruik, in te zetten capaciteit, investeringen en de verdeling van risico's. Daarin blijven we op koers en sturen bij, voor een eerlijke, betrouwbare ruimtelijke ordening. Daarbij draagt iedere minister collegiaal vanuit eigen verantwoordelijkheid bij aan de gezamenlijke ambitie.
- Het kabinet zorgt voor stabiel fiscaal en investeringsbeleid waar onze inwoners, ondernemers en investeerders langdurig op kunnen vertrouwen. We moeten weer met hen en onze medeoverheden in win-win situaties terecht komen. Met voorspelbaar lange-termijn beleid en investeringslogica gaat dat lukken.

- Het kabinet en zijn partners omarmen het principe dat het alleen samen kan. Synergie van ideeën, denk- en uitvoeringskracht, capaciteit en investeringen vormen nadrukkelijk basis voor aanpak en samenwerking. De gemaakte afspraken en de allianties en collectieven waarin veel maatschappelijke kracht is gebundeld, worden gerespecteerd en betrokken.

Ruimtevragers in samenhang

- De oplopende **woningbouw**opgave noodzaakt tot verdere versnelling die enkel kan worden bereikt door de investeringsbereidheid te vergroten – en dus stabiliteit en vertrouwen. Het kabinet gaat daarom samen met onze woningbouwpartners onverkort de afspraken uit de Woontop en de Uitvoeringsagenda Wonen uitvoeren: de jaarlijkse bouw van 100.000 woningen. Daarbij wordt ingezet op de kritische succesfactoren, waaronder structurele financiering van de woningbouw en het verbeteren van het investeringsklimaat en de uitvoeringskracht. Focus en prioriteit leggen we bij woningbouwprojecten in brede zin, door de volgende randvoorwaarden op orde te brengen: netaansluiting, bereikbaarheid, stikstof, water en klimaatadaptatie. Knellende of tegenstrijdige regels pakken we aan, met behoud van toekomstbestendigheid, veiligheid en gezondheid. Daarmee stimuleren we onder andere innovatie en industrialisatie in de bouwsector, zodat er sneller, duurzamer en betaalbaarder gebouwd kan worden.
- **Landbouw en natuur** horen bij de grote verbouwing van Nederland. Waarbij we boeren en tuinders perspectief bieden, inwoners een gezonde leefomgeving bieden en voortgang creëren op andere dossiers. Het kabinet zet in op doelsturing en duidelijke juridisch geborgde normen en handhaving die gegarandeerd tot minder stikstofuitstoot leidt in 2030 en 2035, zowel generiek als gebiedsgericht. Het kabinet zet in op robuuste wetgeving, geborgde emissiereductie NH₃ en NO_x en geborgd natuurherstel. Dat doen we samen met partners en dit werken we landelijk en gebiedsgericht uit. Met als doel: vergunningverlening van het slot en boeren duidelijkheid bieden. We zetten in op langjarige stabiliteit van de natuurherstelaanpak. Hiermee borgen we natuurbeheer en -herstel, versterken we natuur alsook versterken we de inzet van agrarisch natuurbeheer en maken we goede monitoring en bijsturing mogelijk. Want het is nodig om extra inspanningen te leveren zodat natuur behouden blijft, kan herstellen en in de toekomst beter bestand is tegen externe factoren (o.a. droogte). Om op gebiedsniveau te werken aan deze opgaven gaat het kabinet middelen beschikbaar stellen waarmee de hier beschreven inzet geleverd kan worden.
- We zorgen goed voor Nederland; voor ons water, onze bodem en lucht. Goede en gezonde grond, zoet water van goede kwaliteit en essentiële materialen worden steeds schaarser. We willen als land steeds weerbaarder en minder afhankelijk worden van essentiële materialen en producten uit het buitenland. Het kabinet pakt door, ook op de Kaderrichtlijn Water, **klimaatadaptatie en waterveiligheid**. Want hoe langer we wachten, hoe ingrijpender de maatregelen worden voor inwoners en ondernemers. Het kabinet zal deze elementen meenemen in ruimtelijke keuzes over wat we waar willen hebben.
- Mensen willen bij hun winkel, hun gezondheidscentrum, werk of hun restaurant kunnen komen. Onze open economie en samenleving heeft baat bij **bereikbaarheid**. Het kabinet gaat de adviezen uit Bereikbaarheid Op Peil uitvoeren en (internationale) bereikbaarheid versterken, de leefbaarheid van steden vergroten en schaarse ruimte goed gebruiken door schonere en andere vormen van mobiliteit. Daartoe investeert zij in onderhoud, vervanging en aanleg van infrastructuur, ongeveer 2% van het BBP, met overheidsgeld en met private fondsen.
- Onze welvaart, onafhankelijkheid en de belasting van wegen en voorzieningen hangt af van ruimte voor werken en ondernemen. Het kabinet zet in op die **ruimte voor toekomstige economie** en geeft ruimte aan de transitie naar een weerbare economie met zoveel mogelijk slimme combinaties van functies. Ruimte voor circulaire economie, werkgelegenheid, werken en wonen, voor het MKB. Wij maken richtinggevende keuzes bij aanpak van knelpunten als het energienet, mobiliteit en milieunormen en laten regio's doen waar ze goed in zijn.
- Beschikbaarheid en betaalbaarheid van **energie en warmte** is van groot belang voor inwoners en ondernemers, maar ook als randvoorwaarde voor bedrijven, mobiliteit en de bouw van woningen. Het kabinet zet daarom in op besparing en lokale opwek, warmte- en energienetten en opslag. Door fiscale belemmeringen te verwijderen en stevig te investeren. Zo worden energie en warmte

beschikbaar, betaalbaar, zijn we weerbaarder en minder afhankelijk van het buitenland, en beperken we CO₂-uitstoot (zoals bepleit door de Maatschappelijke Alliantie 23 september jl.).

1.2 De opgave en de kans

De grote verbouwing van Nederland is nodig voor het verdienvermogen van Nederland, de toekomstbestendigheid van ons kleine dichtbevolkte land, en voor de kwaliteit van leven van onze inwoners. Een greep uit de opgave: bijna een miljoen woningen tot 2030, 55.000 trafo-huisjes, uitbreiding van bedrijventerreinen tussen 2200 en 4000 hectare, de instandhouding en vervanging van bruggen, wegen en circa 1400 kilometer aan dijkversterkingen. Met in het achterhoofd dat er in 2050 ongeveer 19,8 miljoen inwoners kunnen zijn en we natuur en voedselvoorziening ook voor de toekomst willen veiligstellen.

Er is de kans om in één keer goed te investeren in een toekomstbestendig en onafhankelijk Nederland, met systemen die tegen een stootje kunnen. Waarin inwoners en ondernemers hun energierekening kunnen betalen, en veilig en gezond leven. Stilvallen geeft economische schade en sectoraal verbouwen levert desinvesteringen, conflicten en extra overlast op. Het is belangrijk om grote transities in de regio's parallel te plannen, te richten naar een lange periode en de uitvoeringskracht te versterken. Een investeringsagenda voor de fysieke leefomgeving en bijhorende ontwikkelcultuur is dringend nodig.

1.3 Het kan anders

De grote verbouwing van Nederland, zoals hierboven beschreven, is in omvang te vergelijken met de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog. Daarbij zien we drie kerninzichten om door te pakken:

- Er is een **financiële weg voorwaarts**. De huidige financiële instrumenten zijn te klein en te sectoraal. Durven we als Nederland de opgave tot 2050 in volle omvang te bekijken? Gezien de opgaven gaan we publiek en privaat honderden miljarden investeren tot en met 2050. Denk aan de in het publieke debat genoemde 3-5 miljard aan publieke middelen per jaar voor woningbouw*. Lange lijnen, beleids- en investeringszekerheid zijn cruciaal zodat we publieke en private partijen onderdelen van de verbouwing kunnen financieren. Uitgangspunten daarvoor: investeringsdenken in plaats van het kasstelsel en zoeken naar de essentiële passende en structurele financieringsvormen, waaronder een Nationale Investeringsinstelling. Meer hierover in de bouwsteen investeringsagenda.
**Het betreft een indicatieve berekening, komende weken blijven diverse partijen cijfers aanleveren o.a. Aedes.*
- **Elke hectare telt**. De indicatieve ruimtevraag van de beschreven elementen van de grote verbouwing is een grote opgave, zoals omschreven in de Nota Ruimte. Een substantieel deel daarvan is voor gebouwen zoals woningen en voor duurzame economie, maar het gaat ook over bijvoorbeeld bredere dijken, meer water vasthouden en beter vervoer. En dan vraagt defensie ook nog ruimte. Deze cijfers maken duidelijk dat een straatje erbij vergunnen de ruimtevraag niet oplost. Nederland heeft een sterke bouwcultuur en planologische traditie om integraal af te wegen. En dat moet nu. Tools zijn: een Nationale Grondbank, adaptief plannen en vooral; robuuste keuzes maken met heldere prioriteiten voor voorspelbaar beleid en krachtige uitvoering.
- **Alle handen zijn nodig**. Als we niet slimmer gaan werken zijn er jaarlijks duizenden nieuwe hooggespecialiseerde professionals nodig, privaat en publiek. Boven op de tekorten die er reeds zijn. Zij moeten de verbouwing plannen en begeleiden. Dit vraagt om inzet van publieke én private partijen én bewoners(collectieven), zowel in voorbereiding als uitvoering. Innoveren, capaciteit delen, leven-lang-ontwikkelen zijn essentieel. Dit vraagt om versterkte afspraken tussen private sector, woningcorporaties en overheden. Zo kunnen we waardevolle kennis bundelen en uitvoeringskracht versterken.

Juist de volle omvang van de verbouwing laat zien dat Nederland echt iets te kiezen heeft. De maatschappelijke partners hebben daar een perspectief op en een aanbod bij. Alleen samen brengen we de grote verbouwing op gang!

2: Bouwsteen: De Economie van de Toekomst

Gesteund door

Brede welvaart is ons kompas

Een sterke economie is een essentiële voorwaarde om de kwaliteit van leven, zekerheid en kansen voor inwoners en ondernemers in alle regio's te versterken. Om onze economie toekomstbestendig te houden zijn bedrijven nodig die producten en diensten leveren die onze maatschappij sterker maken en die bijdragen aan een economie waarin iedereen mee kan doen en waar groei en welvaart in balans zijn. Met brede welvaart als ons kompas. We werken aan een sterke, veerkrachtige economie waarin tegelijkertijd aandacht is voor een leefomgeving die toekomstbestendig is. Brede welvaart betekent dat we oog hebben voor alles wat mensen nodig hebben om goed te kunnen leven. Denk aan inkomen en verdienvermogen, maar ook aan werkzekerheid, inclusie en een schone en gezonde leefomgeving.

We staan zowel in Europa als in Nederland voor grote transitie die ons verdienvermogen en onze brede welvaart structureel zullen bepalen. De analyses van Draghi en Letta laten zien dat ons verdienvermogen en concurrentievermogen onder grote druk staan en dat Europa terrein verliest ten opzichte van de VS en China. Fragmentatie, lage investeringen in kennis, menselijk kapitaal en innovatie en een tekort aan technologische slagkracht verzwakken onze positie. Als dit niet verandert, zijn de gevolgen groot. Het leidt ertoe dat we minder middelen en arbeidscapaciteit hebben om onze publieke voorzieningen op peil te houden, zoals zorg, onderwijs en – steeds belangrijker – defensie. Het maakt ons steeds afhankelijker van buitenlandse partijen, wat ons gelet op de huidige, geopolitieke ontwikkelingen kwetsbaar maakt. En het leidt tot minder verdien- en innovatievermogen van ons land en de regio's daarbinnen. Niet alleen de economische welvaart staat onder druk maar ook de brede welvaart van onze samenleving.

We zetten in op drie invalshoeken:

- Stabiliteit en een concurrerend ondernemersklimaat
- Investeren in de economie en arbeidsmarkt van de toekomst
- Versterken van de regionale economie.

2.1 Tekst voor het regeerakkoord

Stabiliteit en een concurrerend ondernemersklimaat

- We brengen de basis van ons economisch beleid op orde. Volgend op de oproep van de SER (2024) nemen wij als uitgangspunt een sociale markteconomie gebaseerd op brede welvaart, een economie die uitgaat van duurzame groei en innovatie.¹
- Ondernemers krijgen stabiliteit en voorspelbaarheid, inclusief bij nieuw beleid een fatsoenlijk overgangsregime en beleid dat altijd handelingsperspectief biedt. We zorgen voor een fiscaal stelsel dat bijdraagt en recht doet aan een toekomstbestendige en innovatieve economie, ook vanuit de invalshoek van het Europese speelveld. We zetten in op een goed regionaal vestigings- en ondernemingsklimaat, inclusief fiscale innovatieregelingen, door de coördinatiekracht van ministeries te versterken en door te zorgen voor een toekomstgerichte lange termijn planning en ontkokerde financiering. Zo borgen wij uitgangspunten voor brede welvaart in heel Nederland en niet alleen in de huidige groeigebieden.
- We voeren een stevige en meetbare regeldrukagenda gericht op 20 - 25% reductie waarbij we toetsen aan doelmatigheid. Europese regels worden voortvarend uitgevoerd zodat Nederland een gelijk speelveld houdt binnen Europa.
- De energietransitie raakt ons allemaal en vraagt om versnelling. Dat zorgt voor uitdagingen en biedt tegelijkertijd ook kansen. Een rechtvaardige energietransitie ondersteunt klimaatdoelstellingen maar vermindert bovenal onze afhankelijkheid van het buitenland, versterkt onze weerbaarheid, de lange termijn bestaanszekerheid én ons concurrentievermogen. Om het energiesysteem van de toekomst te bouwen is stabiel, voorspelbaar en toereikend overheidsbeleid essentieel. Daarom betrekken we ook de partners uit de samenleving (zoals o.a. bepleit door de Maatschappelijke Alliantie 23 sept '25).
- Om de Nederlandse maakindustrie ook in de toekomst concurrerend te laten zijn ten opzichte van o.a. onze buurlanden, richten we ons op het volgende pakket. We kijken naar nettarieven, energiebelastingen en het bieden van dezelfde steun aan bedrijven die onder het ETS vallen. Bij het uitgangspunt van gelijke concurrentie met o.a. buurlanden werken we binnen de Europees afgesproken kaders en heffingen dat uitstoot tegengaat en investeert in het toekomstige duurzame energiesysteem voor bedrijven. Zolang fossiele energie nog nodig is, investeren we ook in CO₂-opslag en gaat dit gepaard met hybride systemen (denk ook aan waterstof). Parallel daaraan zetten we maximaal in op het beter benutten van de energie-infrastructuur, onder andere het benutten van wat er al ligt (w.o. kabels en leidingen), door slimme inzet van data en door een deel van de beschikbare middelen op de slimme benutting in te zetten via lokale oplossingen (denk ook aan warmtenetten). Daarmee minimaliseren we de kosten voor uitbreiding van bijvoorbeeld het stroomnet, waardoor elektrificatie en verduurzaming betaalbaarder wordt voor grote en kleine ondernemers én voor de inwoners van Nederland.
- Handels- en investeringsakkoorden vergroten onze weerbaarheid door grondstoffen veilig te stellen en strategische afhankelijkheden te beperken. Daarom vinden we het belangrijk dat Europa snel akkoorden sluit met o.a. India, de ASEAN-landen, Zuid-Amerika en de VS. Nederland versterkt zijn internationale oriëntatie, inclusief een sterker postennetwerk.
- Nederland steunt de voorstellen van Draghi en Letta om de interne markt te vervolmaken. We zetten in Brussel actief in op voltooiing van de interne markt alsook op het wegnemen van belemmeringen. We maken werk van de kapitaalmarktenunie, zodat bedrijven – ook het MKB – makkelijker toegang krijgen tot kapitaal. We versterken de strategische autonomie van Europa via gezamenlijke investeringen in sleuteltechnologieën, versnelling van digitale investeringen en economische veiligheid.

¹ SER, 2024. Perspectief op brede welvaart in 2040. Bouwen aan de economie van de toekomst. Te raadplegen via: <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2024/visie-perspectief-op-brede-welvaart.pdf>

Investeren in de economie en arbeidsmarkt van de toekomst

- Hoe we omgaan met artificiële intelligentie (AI), versterkt door kwantumtechnologie, is bepalend voor onze toekomst. We zorgen voor een werkbare implementatie van Europese regels, zodat we de kansen benutten en risico's beperken. Dit vraagt om duidelijke standaarden en praktische tools. Daarnaast komt er een nationaal AI-plan gericht op infrastructuur, toepassingen en gebalanceerde datadeling, ondersteund door sectorale dataruimtes en AI-hubs. Overheden geven hierbij het goede voorbeeld door Europese cloudoplossingen te gebruiken.
- We voeren strategisch industriebeleid op enkele (deel)sectoren en groeiemarkten die bepalend zijn voor onze toekomstige economische slagkracht. Een kabinetsbrede aanpak is nodig, omdat industriebeleid raakt aan regeldruk, arbeidsmarktkrapte, stikstof, energie-infrastructuur, klimaat en ruimtelijke ordening. Het ministerie van EZ krijgt hierin een coördinerende rol, met nauwe betrokkenheid van de decentrale overheden en het bedrijfsleven en in samenwerking met Europa.
- We ontwikkelen een actieagenda om de Nationale Technologie Strategie (NTS) handen en voeten te geven, gericht op sleuteltechnologieën die de concurrentiekracht van meerdere sectoren bepalen. Innovaties die nu elders worden opgeschaald, moeten in Nederland ruimte krijgen om te groeien.
- Volgens de SER (2025) is de kwaliteit van menselijk kapitaal bepalend voor productiviteitsgroei. Daarom investeren we extra in kennis en talent - dé grondstoffen voor een toekomstbestendig Nederland - met als doel dat publiek en privaat in 2030 samen 3% van het BBP aan R&D besteden, waarbij de publieke investeringen worden verhoogd naar 1% van het BBP. We verbeteren de kwaliteit van onderwijs, organiseren leven lang ontwikkelen, versterken digitale vaardigheden en gezondheid, en vergroten private R&D-investeringen via betere valorisatie, meer ruimte voor startups en scale-ups en gerichte publiek-private samenwerking. Ook versterken we regionale kennisecosystemen, waar bedrijven en instellingen samen innovatie broedplaatsen vormen die economische en sociale ontwikkeling aanjagen. Hierin benutten we o.a. de infrastructuur van de arbeidsmarktregio's en de publiek-private netwerksamenwerking hierbinnen.
- De arbeidsmarkt verandert snel en kampt met toenemende tekorten. Om kennis en vaardigheden actueel te houden en de arbeidsproductiviteit te vergroten, moeten steeds meer werkenden zich bij- of omscholen. Het mbo, hbo en wo vormen samen het publieke fundament voor Leven Lang Ontwikkelen (LLO). Zij beschikken over de kennis en infrastructuur om iedereen, van vakmens tot onderzoeker, te ondersteunen in blijvende professionele groei. We verankeren LLO als publieke opdracht in wet- en regelgeving. Aanvullend draagt het kabinet zorg voor structurele financieringsarrangementen.
- Het mbo, hbo en wo versterken hun samenwerking met regionale partners en sluiten hun ontwikkelinfrastructuur aan op de arbeidsmarktagenda en economische plannen, zodat onderwijs en onderzoek beter inspelen op de regionale arbeidsmarkt- en economische opgaven, met behoud van de autonomie van onderwijs- en onderzoeksinstellingen.
- We zetten in op talentontwikkeling om Nederland concurrerend en veerkrachtig te houden in een snel veranderende wereld. Dit is van belang in het licht van demografische krimp en ook om te zorgen dat Nederland aantrekkelijk blijft voor toptalent, met oog voor erkenning van kwalificaties, snelle procedures en een open houding.
- We versterken de innovatie-ecosystemen en (top)campussen van Nederland. Die spelen immers een gedegen rol in de economie van de toekomst. We volgen de adviezen uit het Draghi rapport op door de scale-ups uit deze ecosystemen beter te ondersteunen in hun groei. Daarbij investeren we ook op de aansluiting met en verbinding van het breed MKB en de samenwerking in de hele onderwijsketen (mbo, hbo, wo).

Versterken van de regionale economie

- We gaan de economische kracht van alle regio's versterken en maken dit een structureel thema in het kabinetsbeleid. We hebben daarbij ook oog voor het regionale, sociale en agrarische belang van de plattelandseconomie.
- We gaan gemeenten en provincies beter in staat stellen om hun economische rol te vervullen en hun uitvoeringskracht te vergroten. We investeren in de interbestuurlijke samenwerking om

effectiever als een overheid met bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld samen te werken aan een toekomstbestendige economie en arbeidsmarkt.

- Specifiek als het gaat om arbeidsmigratie, noodzakelijk voor bepaalde sectoren, moet dit vooral bijdragen aan een toekomstbestendige economie met kwalitatief goed werk en aan maatschappelijke opgaven. Daarmee sluiten we aan bij het briefadvies 'Arbeidsmigratie naar waarde; Minder waar het kan, beter waar het moet' van de SER.
- We intensiveren regionale publiek-private samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden en ook binnen en tussen regionale ecosystemen onder meer door een gecoördineerde aanpak en een integrale financieringssystematiek. We pakken de huidige versnippering in regionaal investeringsbeleid aan door koppeling te leggen tussen sociaal-economische meerjarenagenda's van de regio's met Defensie, Regiodeals, Startups & Scale-ups-programma's en Human Capital Agenda's.
- Wij creëren ruimte voor economische initiatieven uit de samenleving: coöperaties, maatschappelijke organisaties, burgerinitiatieven en bewonersinitiatieven kunnen een sleutelrol spelen bij de oplossing van economische knelpunten zoals energietransitie of het aanjagen van economische activiteit in wijken en dorpen waar bedrijvigheid afwezig is. Nu lopen initiatieven uit de samenleving klem omdat economische activiteit in de regelgeving bij bedrijven of overheden hoort, maar niet bij de samenleving.
- We verbeteren de dienstverlening aan werkenden, werkzoekenden en werkgevers onder meer door de ontwikkeling van regionale werkcentra die in elke arbeidsmarktregio een publiek-private samenwerking moeten vormen. Ondersteuning wordt geboden op het gebied van werk en scholing via één regionale toegang met een belangrijke rol voor de publieke en private partners in de regionale netwerksamenwerking als een van de onderdelen op de regionale meerjarenagenda's van de arbeidsmarktregio.
- We investeren in de krachtenbundeling van ondernemers, dienstverleners, onderwijs en overheden in 19 regio's die als voorlopers werken aan een landelijk dekkend netwerk van regionale MKB-ecosystemen. We bouwen aan regionale en nationale ondersteuning die ondernemers helpt om zekerheden te vergroten: toegang tot materialen, energie, personeel en digitale kansen zoals kunstmatige intelligentie.
- We investeren in de ruimtelijke kant voor een toekomstbestendige economie door:
 - regio's te laten doen waar ze goed in zijn
 - ruimte te geven aan de transitie naar een weerbare economie
 - zoveel mogelijk slimme combinaties maken van functies, voor circulaire economie, werkgelegenheid, energie, combinaties van kantoren, werken en wonen, ruimte zoeken voor o.a. het MKB
 - Richtinggevende keuzes te maken bij de aanpak van knelpunten als energienet, mobiliteit en milieunormen.
- We gaan investeren in voldoende en kwalitatieve ruimte voor ondernemers om zich te kunnen vestigen of verder te ontwikkelen: betaalbare werklocaties op de juiste plek en bedrijventerreinen, deze beschermen en ontwikkelen, met "werkdeals" naast woondeals, verduurzaming en betere bereikbaarheid en aansluiting op het elektriciteitsnet.

2.2 De opgave en de kans: zorgen onder de motorkap

Met een goed opgeleide bevolking, een gunstige ligging, ondernemerschap en wetenschap van topniveau heeft Nederland alles in huis om internationaal leidend te blijven. Tegelijkertijd gaan achter dit fundament serieuze problemen schuil en is er grote urgentie om veranderingen door te voeren. Net als elders in Europa stagneert de groei van de beroepsbevolking en blijft de arbeidsmarkt structureel krap. Dit zien we ook in het vervolgonderwijs. Het aantal Nederlandse studenten neemt af doordat er minder jongeren zijn, en ook het aantal buitenlandse studenten daalt. Dat is zorgelijk omdat het haaks staat op de ambitie van Nederland om toptalent aan te trekken en te behouden. En ook om een volgende generatie op te leiden tot veerkrachtige burgers die onze samenleving vooruit helpen. De snel veranderende werkgelegenheid door o.a. technologisering en AI zorgen ook voor een toenemende mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Ondanks de schaarste aan personeel blijft de arbeidsproductiviteitsgroei – ook internationaal

gezien – laag. De SER waarschuwt dat dit alles het verdienvermogen en daarmee de brede welvaart structureel onder druk zet.

Er zijn ook specifieke Nederlandse problemen. Er is sprake van krapte op onder meer de arbeidsmarkt, de ruimte en het energienet. De balans tussen economische groei en welvaart staat daardoor onder druk met o.a. vraagstukken rondom arbeidsmigratie – met impact op zaken als huisvesting en leefbaarheid – en wachtlijsten voor bedrijven voor energieaansluiting. Het MKB (zowel bestaand als scale-ups) groeit onvoldoende door. Ook het investeringsklimaat staat sterk onder druk. Ons VPB-tarief ligt ver boven het EU-gemiddelde en de belastingdruk op ondernemerswinst (voor het MKB ook vanuit de inkomstenbelasting) ligt te hoog om investeren in Nederland aantrekkelijk te houden. Multinationals vertrekken geleidelijk en ondernemers ervaren Nederland steeds vaker als onaantrekkelijk om in te ondernemen en te investeren. Politieke instabiliteit en onvoorspelbaar beleid versterken dit beeld; bijna 90 procent van de ondernemers is hierover ontevreden.

Investerings in innovatie, verduurzaming en digitalisering blijven daarom achter. Het bedrijfsleven kampt met hoge energiekosten, een hoog ervaren regeldruk met o.a. nationale koppen op Europese regels en een elektriciteitsinfrastructuur die onvoldoende snel wordt uitgebreid. Hierdoor maakt Nederland te weinig tempo in de grote transitie.

2.3 Het kan anders

Dynamiek in onze economie terugbrengen

We streven naar welvaart en welzijn. Dit kan niet zonder een ondernemende, innovatieve en eerlijke economie. Hoe divers ze ook zijn, regionale economieën zijn de beste bouwstenen voor een duurzame nationale ontwikkelstrategie. Het is essentieel dat deze regionale economieën het beste uit zichzelf kunnen halen en hiermee ook het landelijk verdienvermogen vergroten, toplocaties mogelijk maken en veerkrachtige arbeidsmarkten vormen met een wendbare en weerbare beroepsbevolking.

Met krachtig en voorspelbaar beleid kan Nederland zijn sterke uitgangspositie benutten en leidend worden in het vormgeven van de transitie. Het is daarom van groot belang om de stap te zetten van zorgen benoemen naar kansen creëren en onze economie duurzaam te versterken. Vandaar ook dat we inzetten op drie invalshoeken:

- Stabiliteit en een concurrerend ondernemersklimaat
- Investeren in de economie en arbeidsmarkt van de toekomst
- Versterken van de regionale economie.

3: Bouwsteen Bestaanszekerheid

Gesteund door

Samen met het kabinet biedt onze coalitie van publieke dienstverleners, gemeenten en maatschappelijke partners een bouwsteen voor bestaanszekerheid. Het stelsel van inkomensondersteuning is zo ingewikkeld geworden dat het zelf onzekerheid creëert. Vereenvoudiging is nodig om de uitvoerbaarheid van het stelsel te borgen. Volgens deze coalitie is vereenvoudiging mogelijk door scherpe keuzes te maken. Door het stelsel de komende acht jaar te vereenvoudigen, kunnen inwoners de stappen naar werk, participatie en onderwijs weer overzien en durven zij die te zetten. Rapporten en adviezen van de Nationale Ombudsman, de Commissie Sociaal Minimum, Staatscommissie Rechtsstaat, de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen, OCTAS, Ritme in Vereenvoudiging van de IBTD en de interdepartementale beleidsonderzoeken (IBO's) toeslagen en vereenvoudiging sociale zekerheid onderbouwen treffend waarom we moeten doorpakken op het borgen van bestaanszekerheid op de korte, middellange en lange termijn. Laten we niet langer nadenken maar kiezen om met elkaar te werken aan een zekerder stelsel.

3.1 Tekst voor het regeerprogramma

Het kabinet gaat door met de hervormingsagenda vereenvoudiging (inkomensondersteuning, toeslagen en fiscaliteit) en gaat het stelsel vereenvoudigen met een jaarlijkse vereenvoudigingswet en concrete vereenvoudigingsvoorstellen per voorjaarsbesluitvorming. Daarbij ziet het kabinet tien concrete verbeteringen:

1. Door de aanhoudende arbeidsmarktkrapte moeten we **investeren in werk(zekerheid) en participatie**; iedereen is nodig. Als uitgangspunt geldt dat iedereen naar zijn of haar vermogen werkt en dat dienstverlening daar ook op gericht is. Het succes van Regionale Werkcentra kenmerkt zich door integrale en passende dienstverlening, ongeacht vanuit welke situatie de inwoner aanklopt. De benodigde aanvullende middelen passen bij de brede maatschappelijke baten die nagestreefd worden.
2. **Iedereen met ondersteuningsbehoefte is in beeld en krijgt passende ondersteuning.** We weten (op basis van **skills**) wat mensen willen, kunnen en wat er nodig en beschikbaar is om de stap naar **een duurzame positie op de arbeidsmarkt te maken**. Samen met sociale partners investeren we gericht en **structureel in scholing en ontwikkeling**, met name voor werk in vitale sectoren. Verschillen tussen mbo-, hbo- en wo-studenten binnen het

studiefinancieringsstelsel worden weggenomen voor gelijkwaardige behandeling, waardering en gelijke kansen op de arbeidsmarkt.

3. Door het **instrumentarium van de Banenafpraak breed toegankelijk** te maken, én de wet **Banenafpraak te vereenvoudigen** faciliteren we inclusief personeelsbeleid.
4. **Een arbeidsongeschiktheidsstelsel waarin werk voorop staat.** De voorgestelde vereenvoudiging richt zich op maatregelen op de korte termijn binnen het bestaande stelsel: passende beoordelingsmomenten met inzet van een lichte toets aan het begin en een meer integrale beoordeling op een later moment, betere taakverdeling tussen professionals, en een bredere blik op gezondheid en inzetbaarheid. Na de lichte toets starten we waar mogelijk direct met de terugkeer naar werk. Voor werkenden en werkgevers biedt dit meer bestaanszekerheid en duidelijkheid, waarbij de focus van het stelsel ligt op wat iemand nog wel kan doen. Dit betekent een beter uitvoerbaar stelsel met de mogelijkheid om in de overgangsfase achterstanden terug te dringen. Voor de lange termijn is het noodzakelijk om verder te werken aan een duurzaam en toekomstbestendig stelsel.
5. Het **sociaal minimum wordt periodiek herijkt**. De **Participatiewet wordt fundamenteel herzien**. Er komt **een oplossing voor de groep in de Participatiewet zonder arbeidsvermogen** die recht doet aan hun situatie en bestaanszekerheid biedt. We maken het armoedebeleid gezamenlijk eenvoudig, effectief en toekomstbestendig, mede op basis van de Verkenning armoededienstverlening.
6. Het stelsel (schulden, incasso, MSNP/WSNP) rondom het voorkomen en aanpakken van schulden wordt vereenvoudigd. Focus zit ook op het voorkomen van schulden door de overheid. Er komt een **daadkrachtige aanpak van risicovolle kansspelen en kopen op afbetaling**. We investeren in een **centraal schuldenregister** en in structurele financiering én de kwaliteit van gegevens en gegevensuitwisseling voor vroegsignalering van schulden. Tegelijkertijd vereenvoudigen we het toeslagenstelsel zodat achteraf zo **min mogelijk verrekeningen** plaatsvinden met ontvangen inkomsten. We regelen dat keteneffecten bij nabetalings niet meer voorkomen.
7. De Toeslagenwet van UWV wordt op de langere termijn overbodig gemaakt. Op de korte termijn beginnen we met de **Vereenvoudiging van de Toeslagenwet** door het verhogen van de Wajong-uitkering van Wajonggerechtigden met arbeidsvermogen tot het sociaal minimum voor een alleenstaande. Ook schaffen we op korte termijn de kostendelersnorm af in de Toeslagenwet.
8. We **vereenvoudigen de leefvormen in de AOW** met bredere baten op het gebied van wonen en zorg door een objectief partnerbegrip in te voeren en te starten met het gesprek over een toekomstbestendige en uitvoerbare AOW op de lange termijn.
9. **Vereenvoudiging verlofregelingen voor ouders**. Door verschillende verlofregelingen voor ouders zoveel mogelijk samen te voegen, worden regels eenvoudiger, weten ouders en werkgevers beter waar zij aan toe zijn, en verdwijnen administratieve drempels die ouders nu belemmeren om verlof op te nemen. De vereenvoudiging leidt tot structureel lagere uitvoeringskosten. Voor ouders betekent het meer toegankelijkheid, minder administratieve inspanning en een kleinere financiële drempel om verlof op te nemen. Dit draagt bij aan een betere balans tussen werk en privé en voorkomt gezondheidsproblemen en uitval. Daarnaast werken we toe naar een **zekere tegemoetkoming** voor ouders door de kinderbijslag en het kindgebonden budget samen te voegen tot één regeling.
10. Om te bereiken dat mensen hun regelingen gebruiken, krijgen gemeenten en publieke dienstverleners middelen, capaciteit en wettelijke ruimte voor gegevensdeling. We werken gezamenlijk aan het verbeteren van gegevensbronnen om proactieve dienstverlening mogelijk te maken. Daarnaast werken we aan vereenvoudiging voor mensen en de uitvoering door het domeinoverstijgend **harmoniseren van de inkomens-, partner- en vermogensbegrippen, het definitief toekennen van regelingen in de actualiteit** en de invoering van **één betaaldatum voor inkomsten en uitgaven**.

Voor de benodigde wendbaarheid en capaciteit voor op de lange termijn, wil het kabinet ook bepaalde regelingen heroverwegen om regeldruk op het terrein van bestaanszekerheid te voorkomen. Het PWC-rapport 'Feiten en effecten wet- en regelgeving op uitvoeringsorganisaties' laat de toename aan regeldruk treffend zien. Een brede enveloppe "vereenvoudiging en verminderen regeldruk" kan effecten van het moderniseren van langdurig overgangsrecht of het heroverwegen van landelijke regelingen met een zeer kleine doelgroep, mogelijk maken.

Tot slot wil het kabinet toewerken naar meer bestaanszekerheid, niet alleen inhoudelijk, maar ook door te investeren in een stevige, gelijkwaardige en intensieve samenwerking tussen gemeenten, publieke dienstverleners, beleid en politiek. Interbestuurlijk, gericht op het verbeteren van bestaanszekerheid van mensen, nu en in de toekomst.

3.2 De opgave en de kans

De grote vereenvoudiging en hervorming voor het borgen van bestaanszekerheid in Nederland is nodig voor de kwaliteit van leven voor onze inwoners, werkgevers in de dagelijkse praktijk en de toekomstbestendigheid van de uitvoering van publieke dienstverleners en gemeenten. De grote vereenvoudiging en hervorming op Bestaanszekerheid bestaat uit drie uitgangspunten:

- Mensen hebben een zeker en toereikend inkomen zonder (hoge) terugvorderingen waarvan zij basisvoorzieningen kunnen betalen;
- Iedereen kan meedoen en iedereen is nodig op de krappe arbeidsmarkt. Daarom investeren we in werk(zekerheid) en participatie;
- Vereenvoudiging voor inwoner én mensen in de uitvoering.

We gaan door met de hervormingsagenda vereenvoudiging (inkomensondersteuning, toeslagen en fiscaliteit) en we vereenvoudigen het stelsel met een jaarlijkse vereenvoudigingswet en concrete vereenvoudigingsvoorstellen per voorjaarsbesluitvorming.

3.3 Het kan anders

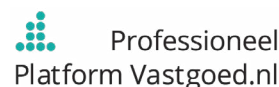
Om bestaanszekerheid te borgen en concrete invulling te geven aan de drie uitgangspunten zijn politieke besluiten en investeringen in het hervormen van het stelsel noodzakelijk.

- Vereenvoudiging vraagt om keuzes. Want als er dingen moeten veranderen, zijn er ook onherroepelijk mensen die daar nadeel van ondervinden. Het rapport 'De toekomst begint nu' van de 18e Studiegroep Begrotingsruimte geeft kaders en overwegingen voor grote keuzes die noodzakelijk zijn en die door het komende kabinet genomen moeten worden om het stelsel houdbaar te maken. Onderzoek toont brede maatschappelijke baten bij het kiezen voor eenvoudigere regelingen: het voorkomen van armoede, meer vertrouwen in de overheid, meer bestaanszekerheid en meer ruimte voor de menselijke maat.
- Doorpakken op bestaanszekerheid vraagt concrete politieke besluiten en om nauwe samenwerking tussen politiek, publieke dienstverleners, gemeenten en maatschappelijke partners. Maak middelen, capaciteit en denkkracht over de domeinen heen vrij. Er is sturing nodig via een lange termijnprogramma met concrete tussenresultaten op korte termijn en het voorkomen van nieuwe complexiteit. Breng ritme in vereenvoudiging door een jaarlijkse vereenvoudigingswet en werk volgens één meerjarige agenda structureel aan het verminderen en vereenvoudigen van regelingen vanuit het perspectief van mensen.
- Hervormingen op basis van deze ambities kosten tijd. Betere dienstverlening en vereenvoudiging van regelgeving kosten ook middelen, zeker als de wens is groepen die er door vereenvoudiging op achteruit gaan te compenseren. Maar niet hervormen of niet kiezen, heeft ook een prijs voor mensen, de uitvoering en de samenleving.

Juist de volle omvang van de vereenvoudiging en hervorming laat zien dat Nederland echt iets te kiezen heeft. De maatschappelijke partners hebben daar een perspectief op en een aanbod bij.

4: Bouwsteen Jeugd, Onderwijs en Kansengelijkheid

Gesteund door

De Nederlandse jeugd behoort tot de gelukkigste ter wereld. Tegelijkertijd worstelen jongeren met prestatiedruk, staat het mentaal welzijn onder druk en is er grote kansenongelijkheid. Het gebruik van jeugdhulp is toegenomen tot 1 op de 7 kinderen. Het lukt ons tien jaar na de invoering van de Jeugdwet en de wet Passend Onderwijs onvoldoende om de slag te maken naar een inclusieve samenleving waarin iedereen meedoet en waar kinderopvang, onderwijs, hulp of ondersteuning kansenongelijkheid daadwerkelijk verminderen.

Eén van de verklaringen voor dit langzaam vastdraaiende systeem is de te eenzijdige focus op het kind/de jongere als individu. De hypernerveuze samenleving vraagt /eist prestaties en een individu dat meegaat in collectieve normen op school en in de (prestatie)samenleving. Lukt dat niet, dan worden kinderen en jongeren, al dan niet tijdelijk, apart gezet.

Dat moet anders. Niet de jongere maar de omgeving dient zich aan te passen. Dat kan door uit te gaan van een sterke gemeenschap en een sterke pedagogische basis: inclusieve omgevingen op scholen, kinderopvang, jeugdgezondheidszorg, jeugd/jongerenwerken schoolmaatschappelijk werk. Waar kinderen, jongeren en hun ouders/opvoeders zich veilig, gezien en gewaardeerd voelen en de gelegenheid krijgen hun talenten te ontplooiën en te werken aan de fysieke en mentale weerbaarheid. Dat vraagt ook extra aandacht voor het onderwijs (en kinderopvang) als plek die bijdraagt aan de vorming en ontwikkeling van kinderen/jongeren. Die ontwikkeling stopt niet op 16 of 18 jaar. Daarom is het belangrijk oog te hebben voor de positie van jongeren en studenten, die te maken krijgen met nieuwe vragen over onder andere wonen, werk, opleiding, inkomen en welzijn.

4.1. Tekst voor het regeerakkoord

Zo gewoon mogelijk opgroeien: we verstevigen de sociale en pedagogische basis

- Het kabinet bouwt aan inclusieve en veilige omgevingen op scholen, kinderopvang, in de jeugdgezondheidszorg, het schoolmaatschappelijk werk en het jeugd/jongerenwerk. Zo krijgen kinderen en jongeren de gelegenheid hun talenten te ontplooiën en fysiek en mentale weerbaar te

worden. Ouders kunnen er laagdrempelig terecht met vragen rondom opvoeden en opgroeien.

- We zorgen ervoor dat deze omgevingen breed toegankelijk zijn. Dat kan alleen wanneer schoolgebouwen ook buiten onderwijstijden open zijn en passend aanbod hebben. Daarom investeren we onder andere in de rijke schooldag.
- De stelselherziening kinderopvang wordt zo aangepast dat de kinderopvang algemeen toegankelijk wordt. Te beginnen met 2 dagen/dagdelen per week.
- Het kabinet werkt toe naar duurzame bekostiging van gelijke kansen. Er komt een ontschotting van alle budgetten die, aanvullend op de reguliere bekostiging die scholen krijgen, op school en in de kinderopvang bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren, ook om kinderen die dat nodig hebben extra ondersteuning te bieden in de klas/groep. Dit vraagt niet alleen om het ombouwen van specifieke, vaak tijdelijke financieringsbronnen naar integrale, structurele budgetten, maar ook om extra investeringen in onderwijsachterstandenbeleid.
- Het kabinet biedt ruimte voor lokaal maatwerk. Omdat startposities tussen kernen en wijken kunnen verschillen, is het geoorloofd om via extra voorzieningen en gerichte investeringen de situatie in specifieke gebieden te verbeteren. Investeringen in de (gezinsgerichte) aanpak van laaggeletterdheid maken hier onderdeel van uit.
- Om te realiseren dat onderwijs, kinderopvang en ondersteuning integraal onder één dak kunnen plaatsvinden, wordt dit het leidende principe in de onderwijshuisvesting. Gemeenten krijgen een expliciete rol en de benodigde middelen om dit waar te maken. Het budget voor onderwijshuisvesting wordt structureel verhoogd zodat gebouwen geschikt zijn voor goed, inclusief onderwijs en duurzaam en betaalbaar zijn in de exploitatie.

Passende hulp: we organiseren samenwerking rondom het kind en de jongere

- Het kabinet brengt samenhang aan tussen onder andere de portefeuilles kinderopvang, onderwijs en jeugd. Ten behoeve van een samenhangende en kabinetsbrede meerjarige aanpak jeugd werkt het kabinet samen met NJR, gemeenten en maatschappelijke partners aan een te ontwikkelen brede jeugdstrategie.
- Het kabinet zorgt voor ontschotting van budgetten (uitgezonderd de reguliere bekostiging die scholen krijgen voor het geven van onderwijs) en biedt zodanige kaders dat het schoolgebouw en kinderopvang de plek is waar kinderen zich kunnen ontplooiën en de ondersteuning krijgen die in hun context nodig is. Voor ouders/verzorgers wordt school een vanzelfsprekende plek om elkaar te ontmoeten, vragen, onzekerheden en tips te delen en samen met kinderopvang en onderwijsprofessionals een mooie pedagogische basis voor kinderen neer te zetten. Gemeenten en scholen krijgen de ruimte en opdracht om ongelijk te investeren voor meer gelijke kansen voor alle gezinnen.
- Het kabinet stelt de brede sociale context van kinderen en gezinnen met een hulpvraag centraal. Het wil af van het denken in ketens en doorverwijzingen en zet in op een doorlopende samenwerking tussen kinderopvang, onderwijs, welzijn en jeugdhulp, met (tijdelijk) individueel maatwerk enkel als aanvulling op collectieve ondersteuning.
- Het kabinet stelt lokale teams in staat om, in nauwe samenwerking met onder meer kinderopvang en onderwijs, flexibel integrale ondersteuning te bieden. Daartoe ruimen we bureaucratische, organisatorische en wettelijke belemmeringen voor samenwerking op en onderzoeken we in hoeverre het juridisch instrumentarium uit de Algemene Wet Bestuursrecht passend is voor het sociaal domein.
- Het kabinet heeft oog voor de groep jongeren/MBO, HBO en WO studenten in de leeftijd van 16-27 en hun specifieke vragen op weg naar volwassenheid. De big five (support, wonen, werken en school, inkomen en welzijn) vormt een belangrijke onderlegger voor het beleid voor deze groep. Het stelsel van de kind- en gezinsbescherming gaan we fundamenteel herzien in lijn met het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming. De afbouw van de gesloten jeugdzorg wordt verder geëffectueerd. We spreken de ambitie uit om het aantal uithuisplaatsingen verder terug te dringen en een halt toe te roepen aan het doorplaatsen van kinderen.
- Het kabinet houdt vast aan de beweging die is ingezet met de Hervormingsagenda Jeugd en omarmt de inhoudelijke en financiële adviezen van de Deskundigencommissie. We investeren in onder meer lokale teams, kinderopvang, onderwijs en jeugd/jongerenwerk om collectieve

arrangementen te ontwikkelen met en voor gezinnen/kinderen/jongeren die daar baat bij hebben. Het betekent ook dat we via de reikwijdte wetgeving de kaders bieden voor een inperking van het individueel aanbod van de aanvullende jeugdhulp. Dit wordt zeer beperkt en alleen ingezet in aanvulling op de basisondersteuning in de lokale context.

- Deze krimpopgave in de jeugdsector gaat hand in hand met een herijking van het financieringsmodel. Hiermee realiseren we een langjarig realistisch financieel perspectief en brengen we balans terug in de verhouding met de gemeentelijke medeoverheid

Kansengelijkheid: we zorgen voor een goede start en gaan van een selectie- naar talentenmaatschappij

- Kinderen en jongeren verdienen het om hun uiteenlopende talenten (cognitief, praktisch, motorisch, sociaal en creatief) te ontwikkelen op een manier die bij hen past. Om leerlingen meer tijd te geven hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen stimuleert het kabinet een flexibele inrichting van de onderbouw van het voortgezet onderwijs en passen we het huidige vroege selectiemoment op scholen aan. Ook maken we een plan voor (her)waardering van het beroepsonderwijs (inclusief de "vitale" beroepen).
- Omdat het werken aan gelijke kansen al vroeg begint, werken we binnen de komende kabinetsperiode stapsgewijs toe naar kinderopvang voor kinderen van alle ouders – werkend én niet werkend. In deze kabinetsperiode realiseren we twee dagen/dagdelen per week voor kinderen van 0-13 jaar. Opvang en begeleiding voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte (voor- en vroegschoolse educatie, sociaal-medische indicatie en 'plus' opvang) maken hier onderdeel van uit.
- De huidige gefragmenteerde aanpak gericht op het versterken van basisvaardigheden in het onderwijs zetten we om in een integrale aanpak inclusief stimulerend inspectie toezicht.

4.2 De opgave en de kans

De veelheid aan maatschappelijke opgaven (prestatiedruk, mentale problemen, kansenongelijkheid) en het vastlopen van het jeugdhulpstelsel (toenemend gebruik, langere behandelduur, oplopende kosten etc.) nopen tot het nemen van serieuze maatregelen. Tegelijk ontstaat zo een kans om de ondersteuning van jongeren op een geheel andere leest te schoeien. Het dwingt te erkennen dat voortgaan op dezelfde weg geen zin heeft. Er zal iets fundamenteels moeten veranderen. Onderdelen van die verandering zijn:

- Een andere benaderingswijze, uitgaande van een sterke pedagogische basis waarin niet het kind maar de omgeving zich dient aan te passen,
- Samenhangende meerjarige aanpak om school, kinderopvang en basisondersteuning samen te brengen,
- Randvoorwaarden over financiering, ongelijk mogen investeren, ketenaanpak etc. aanpassen aan bovenstaande beweging.

4.3 Het kan anders

De grootschalige manifestatie kansengelijkheid van 22 september² toonde een breed draagvlak om samen te werken aan deze fundamentele verandering. Lokaal en regionaal wordt hiermee al veel ervaring opgedaan en wordt ook duidelijk wat er op landelijk niveau aan aanpassingen nodig zijn. De uitdaging is de beweging van onderop landelijk ruggensteun te geven in de aanpassing van wet- en regelgeving, financiering en langetermijnbeleid.

² Samen werken aan gelijke kansen voor jongeren en kinderen | VNG

5. Bouwsteen Gezondheid, Welzijn en Zorg

Gesteund door

De overheid heeft een leidende verantwoordelijkheid in het bevorderen van gezondheid en het zekerstellen van toegankelijke zorg en ondersteuning voor alle inwoners, maar kan dat niet alleen. Oplopende gezondheidsverschillen, de toename van het aantal ouderen, de achterliggende maatschappelijke en omgevingsoorzaken van veel zorgvragen en de druk op beschikbare capaciteit in het sociaal domein en in de zorg, maken het noodzakelijk de organisatie en financiering van gezondheid, welzijn en zorg aan te passen aan de eisen en mogelijkheden van de toekomst. Gezondheid voor iedereen vraagt brede aandacht en actie op vele beleidsterreinen. We moeten van nazorg naar voorzorg en gezondheid. Het bieden van bestaanszekerheid (inkomen, wonen, werk, onderwijs) is cruciaal voor het welzijn en de weerbaarheid van mensen nu en van toekomstige generaties. Het maakt Nederland veerkrachtiger en kan een beroep op zorg en ondersteuning voorkomen: gezondere mensen kunnen beter meedoen aan de samenleving en de arbeidsmarkt en ons nationaal inkomen stijgt dan mee. Investeren in gezondheid en welzijn is dus investeren in verdienvermogen, in brede welvaart en in het verlichten van de druk op de arbeidsmarkt, sociale zekerheid en zorg.

Bij inzet op gezondheid geven we extra aandacht aan de verbetering van de gezondheid en het welzijn van mensen met gezondheidsachterstanden en in kwetsbare situaties.

Om de curatieve zorg kwalitatief goed, toegankelijk en betaalbaar te houden zetten we daarnaast in op structurele domeinoverstijgende en regionale samenwerking en financiering, serieuze herziening van zorgbekostiging ter ondersteuning van preventie, digitale toepassingen, en een eerlijk gesprek over wat je van de publiek gefinancierde zorg en van elkaar mag verwachten.

5.1 Tekst voor het regeerakkoord

Verantwoordelijkheid voor gezondheid, zorg en welzijn delen

- Voor een breed gedragen gezondheidsoffensief zet de overheid gezondheid centraal in al haar beleid, komen er wettelijke gezondheidsdoelen en wordt de Minister van VWS coördinerend

bewindspersoon. Daarbij wordt aandacht besteed aan de sociale en economische determinanten van gezondheid.

- Er komt een structureel en substantieel gezondheidsbudget dat het mogelijk maakt om meerjarig te investeren in gezondheid.
- Als basis streeft het kabinet naar een vitale samenleving waarin iedereen die dat kan toegang heeft tot goed betaald werk en degenen die op financiële ondersteuning zijn aangewezen kunnen rekenen op voldoende inkomen om rond te kunnen komen.
- We werken aan een gezonde omgeving voor een gezonde generatie. Gemeenten krijgen meer mogelijkheden om te sturen op bijvoorbeeld de gezonde voedselomgeving
- De doelen in het Preventieakkoord worden voortvarend opgepakt. De inzet is een rook- en vapevrije generatie en het terugdringen van drugsgebruik, overgewicht en alcoholgebruik. Daartoe maken we gezonde producten toegankelijker, goedkoper en beter beschikbaar en stelt de overheid grenzen aan verdienmodellen die leiden tot gezondheidsschade.
- Met oog op de inperking van overgewicht komt er een landelijke strategie van preventie, intensieve leefstijlbegeleiding, meer bewegen en verstandige inzet van nieuwe obesitasmedicijnen. Nederland moet het eerste land worden dat de trend van toenemend overgewicht weet te keren.
- We maken ongezonde producten minder toegankelijk, zeker voor de jeugd, door beleid gericht op (kinder)marketing, beschikbaarheid en prijs.
- Er komt meer aandacht voor de mentale gezondheid van jongeren. Hiervoor ontwikkelt het kabinet een brede aanpak met langjarige financiering, waarvan sociaal mediagebruik een onderdeel is.
- Het kabinet ondersteunt kwetsbare regio's en buurten in gemeenschapsversterking en het tegengaan van eenzaamheid. Nieuwe wijken moeten worden ingericht ter ondersteuning van de gemeenschap en ontmoeting en verbinding faciliteren. Gemeenschappen kunnen ook zelf het initiatief nemen.
- Samen met sociale partners wordt ingezet op en geïnvesteerd in mantelzorgondersteuning van juist ook werkenden, in lijn met het aankomend SER-advies over mantelzorg. Investering van werkgevers in gezondheid van werknemers wordt niet meer belast als loon in natura: uitgaven voor health checks, periodiek medisch onderzoek, leefstijlprogramma's en aanvullende zorgverzekeringen gaan onder de nihilstelling van de Werkkostenregeling vallen.
- De zorg en ondersteuning is onmisbaar in de versterking van de weerbaarheid tegen militaire en hybride dreigingen. Om daarop voorbereid te zijn, zijn middelen uit het 1,5%-deel van de 5% NAVO-norm nodig. De financiering van 'pandemische paraatheid' ter versterking van de publieke gezondheidsinfrastructuur wordt structureel gemaakt.

De zorg- en welzijnsprofessionals in het hart

- Arbeidsmarktkrapte is een risico. Het nieuwe kabinet maakt prioriteit van het aantrekkelijker maken van opleidingen voor instroom naar cruciale beroepen, waaronder zorg. Door verlagen/schrappen collegegeld, versterken publiciteit rondom beroepskeuze, waarborgen voldoende kwalitatieve stage- en leerplekken en een numerus fixus voor opleidingen met weinig perspectief op arbeidsmarkt. Veranker dit in een nationale arbeidsmarktstrategie gericht cruciale beroepen in de verschillende publieke sectoren en pak dit in gezamenlijkheid op.
- De kraamzorg in Nederland is uniek en onmisbaar voor veel gezinnen. De kraamzorg staat onder druk. Dit zorgt voor onwenselijke zorgrisico's voor ouders en kind. De aanpak op arbeidsmarktkrapte is ook voor kraamzorg belangrijk. We schaffen de eigen bijdrage voor kraamzorg af, zodat kraamzorg voor ieder gezin toegankelijk blijft en elk kind een kansrijke start krijgt. We stimuleren kraamzorgorganisaties en zorgverzekeraars om samen te werken aan oplossingen voor gezinnen waar de schaarste aan kraamzorg het hoogst is.
- Ondanks de mogelijkheid van digitale toepassingen blijven zorg en welzijn mensenwerk. Om het beroep en de werkplek aantrekkelijk te houden zet het kabinet in op passende beloning, opleiding, zeggenschap, vermindering administratieve lasten en verantwoordelijkheid met bijkomende ondersteunende voorzieningen.
- Administratieve lastenvermindering moet bijdragen aan een verantwoordingsopgave op basis van vertrouwen in plaats van wantrouwen. Dit laat onverlet dat fraude in zorg en welzijn hard moet worden aangepakt.

- Waar nodig en mogelijk kunnen gemeenten aan zorgmedewerkers (m.n. verpleegkundigen, verzorgenden en begeleiders) voorrang geven bij huisvesting en kinderopvang. In het licht van het bestaande huisartsentekort voorziet een landelijke regeling in structurele financiële ondersteuning voor de huisvesting van eerstelijnszorg.
- Het opleiden van zorgprofessionals is een kerntaak van zorgorganisaties en wordt structureel onderdeel van het zorginkoopbeleid door verzekeraars. Ook de opleiding van professionals in de welzijnsorganisaties wordt structureel ondersteund.
- Om de samenwerking en wisselwerking tussen verschillende zorgdomeinen te stimuleren past het dat sociale partners streven naar meer afstemming van arbeidsvoorwaarden en het tegengaan van negatieve effecten van onderlinge concurrentie.

Zorg en sociale cohesie samen organiseren als publiek goed

- Omdat mensen verschillende behoeften en wensen hebben – de een wordt gezond ouder in een omgeving naar keuze, de ander is aangewezen op collectieve voorzieningen – vraagt dit helderheid over wat je van de overheid kan verwachten en wie op (extra) steun kan rekenen.
- Voortbouwend op de samenwerkingsafspraken in de integrale zorg- en welzijnsakkoorden werkt het kabinet verder aan een ‘gemengd publiek-privaat model van de toekomst’, met ruimte om zorgwetgeving te ontschotten en zorg te verbinden met het sociale domein, welzijn en publieke gezondheid.
- Om instroom in het ziekenhuis te beperken blijft ingezet worden op versterking van de eerstelijnszorg. Analoog aan de inkoop van de huisartsenzorg, wordt ook wijkverpleging ingekocht door de preferente verzekeraar en afspraken gevolgd door andere zorgverzekeraars. Zo kan het zorgaanbod in de eerste lijn beter op elkaar afgestemd worden.
- Aanpassing van het wettelijk kader is wenselijk zodat – mede in het licht van het VN-verdrag handicap – inwoners die op permanente zorg en ondersteuning zijn aangewezen, daarop vanuit (de verbinding tussen) de Zvw, WLZ, WMO of Jeugdwet en de Participatiewet kunnen rekenen.
- De zorgbekostiging wordt aangepast ter ondersteuning van gezondheidsbevordering, preventie, leefstijl en passende zorg, zodat de beoogde uitkomsten leidend zijn. Hierbij is voldoende ruimte in de diverse budgettaire kaders nodig in het bijzonder in het Wmo-, en Wpg-budget nodig om deze beweging te ondersteunen. Het kabinet stimuleert de inzet van mentale gezondheidsnetwerken.

Zorg voorkomen en anders aanbieden

- Zorg en ondersteuning worden geboden in samenspraak tussen patiënt en zorgverlener: Samen Beslissen is overal uitgangspunt en praktijk.
- Zorg en ondersteuning zijn niet alleen van de zorg, mensen hebben ook een eigen verantwoordelijkheid om hulp en ondersteuning in de eigen omgeving te zoeken
- Iedere inwoner heeft recht op een eigen huisarts, met bij voorkeur huisvesting dicht bij de patiënt. Om de druk op de eerstelijnszorg te verlichten zet het kabinet in op verbinding sociaal medisch met de verbinding tussen zorg, het wijkteam, de hulpverlener, de wijkverpleegkundige bijvoorbeeld leefstijlloketten, welzijn-coaches en mentale gezondheidsnetwerken. Het is van belang om in communicatie en bejegening rekening te houden met mensen met een LVB.
- Wanneer de huisarts geconfronteerd wordt met niet-medische problemen, wordt hij/zij in staat gesteld deze naar het sociaal domein toe te leiden. Dat betekent méér financiën voor het sociaal domein, een uitbreiding van de gereedschapskist voor zorgprofessionals, sociaal werkers, buurt- en wijkteams gericht op gezondheid, geïndiceerde en zorg-gerelateerde preventie, groepsgerichte oplossingen voor individuele hulpvragen en (verwijzing naar) leefstijlbevordering en versterking van sociale veerkracht.
- Stevige inzet op universele en selectieve preventie moet het aantal mensen met chronische (zowel fysieke als mentale) aandoeningen en de toestroom naar zorg en ondersteuning verminderen. Goede publieke gezondheidszorg (o.a. vaccinatieprogramma's, jeugdgezondheid- en

ouderengezondheidszorg) is daarbij randvoorwaardelijk. Net als aandacht voor de omgevingsfactoren van gezondheid. Zo draagt de bestrijding van en het voorkomen dakloosheid bijvoorbeeld bij aan het voorkomen van zorgkosten.

- Transparantie (van uitkomsten) is belangrijk zodat mensen de mogelijkheid krijgen te kiezen door wie zij behandeld worden en zorg- en andere professionals tegelijkertijd de kans behouden te blijven leren.
- Om voor iedereen de basiszorg toegankelijk en betaalbaar te houden moeten we kritisch kijken naar de effectiviteit van medicatie en behandelingen en inzetten op passende zorg. Het kabinet stimuleert het eerlijke gesprek om niet alles wat kan ook toe te passen. Dat vraagt tevens meer ruimte om proactieve zorgplanning en palliatieve zorg voor een waardig einde te vergoeden.

Zorgaanbod afstemmen in de regio

- Zorgaanbieders werken samen in regionale netwerken van eerste lijn, ziekenhuizen, geestelijke gezondheidszorg, gehandicaptenzorg, thuiszorg en verpleeghuizen – samen met gemeenten en sociaalwerk organisaties. Deze samenwerking sluit aan op de overleggen over regioplannen en acute zorg en wordt gelijkgericht ondersteund door de zorgverzekeraars.
- Er wordt daarbij verbinding gemaakt met de regionale preventie-infrastructuur gericht op het verminderen van de instroom.
- Regionale overleggen krijgen ruimte de basiszorg maximaal toegankelijk in te richten, rekening houdend met de regionale zorg- en welzijnsbehoefte. Taakverdeling in de medisch-specialistische zorg borgt dat alle acute en klinische functies in de regio beschikbaar blijven.
- Vanuit lokaal maatwerk in de langdurige zorg wordt ingezet op vernieuwende woon- en zorgconcepten, meer onderlinge informele hulp in zorgzame wijken en buurten en voor iedereen bereikbare sociale maatschappelijke ondersteuning. Het verpleeghuis fungeert als deskundige opvang als het echt niet anders kan. Het is belangrijk voldoende verpleeghuiszorg te behouden waar kwaliteit van leven centraal staat in lijn met het recent ontwikkelde kwaliteitskompas. Hiermee sluiten we aan bij veranderende behoefte van ouderen. Daarnaast is preventie, het betrekken van het sociaal netwerk en het verminderen van regeldruk van belang.
- Ziekenhuizen stemmen hun toekomstig zorgaanbod af op de behoeften in de regio met als uitgangspunt dichtbij waar het kan en verder weg als het moet, ook bovenregionaal. Elke regio kan blijven rekenen op bereikbare acute zorg en goede basisziekenhuiszorg. De spreiding van acute zorg wordt op nadere te bepalen wijze landelijk bepaald.

Zorg ondersteunen door digitalisering en kunstmatige intelligentie

- Met publiek geld gefinancierde zorginstellingen zijn verplicht aangesloten op een landelijke infrastructuur van gegevensuitwisseling. Deze digitale snelweg wordt een nutsvoorziening onder regie van de rijksoverheid, met de verplichting voor leveranciers om datasystemen hieraan te koppelen. Dit systeem wordt zo ingericht dat de patiënt meer zeggenschap en grip krijgt over de eigen medische gegevens en het voor de professional makkelijker wordt om in netwerken en domeinoverstijgend met elkaar samen te werken.
- De administratieve lasten en dubbele diagnostiek worden daarmee fors gereduceerd. Verantwoorde opschaling van AI wordt gestimuleerd om de personeelstekorten te verminderen.
- Digitale vaardigheden worden een belangrijke vereiste in het beroep en in de organisatie van de zorg en het sociaal domein. En er komt een landelijk Centrum voor AI-toepassing in de medisch-sociale praktijk om te voorkomen dat overal het wiel wordt uitgevonden en een vuist kan worden gemaakt richting leveranciers.
- We vergemakkelijken het gebruik van kunstmatige intelligentie ter ondersteuning van de zorgprofessional, zodat die kan leren van andere praktijken en samen met de patiënt tot betere beslissingen kan komen.

Doorbraakinvesteringen voor de zorg in 2040

- De toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit van de zorg vragen van iedereen een bijdrage. Zorguitgaven kunnen niet onbeperkt doorstijgen. Er moet geld overblijven voor veiligheid, omgeving en onderwijs, die tevens bijdragen aan de beperking van de zorgvraag.
- De inzet op het de-medicaliseren van sociaalmaatschappelijke problemen en de gezondheidsbevordering en bescherming leidt naar verwachting tot een lager zorggebruik in de toekomst. Tegelijkertijd moet zorg bereikbaar zijn voor groepen die er nu ten onrechte geen gebruik van kunnen maken.
- Het kabinet zal met de partijen van IZA en AZWA een lange-termijn financieel kader overeenkomen dat budgettaire ruimte biedt voor investeringen t.b.v. preventie, innovatie en passende zorg in integrale samenwerking. Doel daarbij is om de structurele groei van de zorguitgaven stapsgewijze terug te brengen tot een niveau gelijk aan de jaarlijkse structurele bbp-groei.
- In aanvulling hierop zal een zorg- en welzijn transformatiefonds jaarlijks incidentele middelen beschikbaar stellen om digitale, AI en organisatorische transformatie mogelijk te maken. Zo ontstaat ruimte om lokale en regionale succesvolle innovaties landelijk op te schalen, alsook om de investeringsagenda te ondersteunen ter uitvoering van de Green Deal Duurzame Zorg.
- Van alle betrokkenen wordt inspanning gevraagd om publieke middelen zo efficiënt mogelijk in te zetten. Door ongecontracteerde zorg niet langer te vergoeden, tenzij het belang van de patiënt hierdoor wordt geschaad, kunnen zorgverzekeraars meer verantwoordelijkheid nemen voor het beheersen van de zorguitgaven en het sturen op passend aanbod en passende zorg. Daarbij blijft de vrije artskeuze in stand.
- Het systeem van import en productie van medicijnen wordt herzien zodat tekorten aan toegelaten medicijnen worden voorkomen.
- Om de brede beschikbaarheid van acute zorg en complexe zorg te waarborgen past de NZa de tariefregulering aan zodat verzekeraars verschillende tarieven toepassen tussen algemene ziekenhuizen en zelfstandige klinieken. Contractering van eerste- en tweedelijns zorg vraagt om meerjarige bekostiging en gelijk-gerichtheid van zorgverzekeraars, zodat zorginstellingen toekomstgericht kunnen investeren in mensen en ICT.
- Ter ondersteuning van de solidariteit waarop het stelsel rust worden transparantie en inzicht afgesproken over de prestaties van de medisch specialistische zorg, zoals wachttijden, zorgkwaliteit en financiële stabiliteit en investeringsvermogen.

5.2 De opgave en de kans

Ondanks toenemende welvaart nemen gezondheidsverschillen eerder toe dan af. Theoretisch opgeleiden worden gemiddeld vijf jaar ouder en leven gemiddeld veertien jaar langer in goede gezondheid dan praktisch geschoolden. Ook leven de 20 procent meest welvarende mensen in Nederland ruim acht jaar langer en 24 jaar langer in goede gezondheid. Gezondheid voor iedereen vraagt daarom brede aandacht en actie op vele beleidsterreinen.

Maar de zorg kan dit niet alleen en niet in de eerste plaats. We moeten van nazorg naar voorzorg en gezondheid. Het bieden van bestaanszekerheid (inkomen, wonen, werk, onderwijs) is cruciaal voor het welzijn en de weerbaarheid van mensen nu en van toekomstige generaties. En het maakt Nederland veerkrachtiger: gezondere mensen kunnen beter meedoen aan de samenleving en de arbeidsmarkt en ons nationaal inkomen stijgt dan mee. Investeren in gezondheid is dus investeren in verdienvermogen, in brede welvaart en in het verlichten van de druk op de arbeidsmarkt, sociale zekerheid en zorg.

5.3 Het kan anders

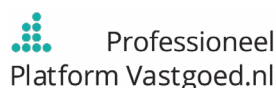
Om bovenstaande omslag te realiseren is het nodig om te werken aan een aantal ambitieuze doelstellingen, namelijk

- Tempo maken met de Gezonde Generatie en een vitale samenleving (in productaanbod, in ruimtelijke en schoolinrichting, in bevordering kansgelijkheid en bestaanszekerheid etc.).
- Krachtige uitvoering van het Nationaal Preventieakkoord (toewerken naar rook- en vapevrije generatie, terugdringen van drugsgebruik, overgewicht en alcoholgebruik etc.).

- Inzet op een gezonde, vitale en weerbare beroepsbevolking van 10 miljoen werkenden (vitaliteitsbeleid voor werkgevers en werknemers, leefstijlprogramma's etc.).
- Het centraal stellen van gezondheid in het zorgstelsel en in het daarmee verbonden sociaal domein (financiering van preventie, prikkels voor gezondheidsbevordering).

6: Bouwsteen Asiel en Migratie

Gesteund door

Voor u ligt de bouwsteen asiel en migratie: *'werken aan samenhang: migratie en meedoen'*. Een plan voor een migratie- en opvanglandschap dat uitvoerbaar, uitlegbaar en menswaardig is.

6.1 Tekst voor het regeerprogramma

Gematigde bevolkingsgroei

- Het kabinet kiest voor een scenario van gematigde bevolkingsgroei, waarin de bevolking tot 2050 groeit naar 19 tot 20 miljoen mensen. Er wordt daarbij actief gekozen voor een balans tussen verschillende migratiegroepen waaronder asielzoekers, ontheemden uit Oekraïne en EU-arbeidsmigranten.
- Er wordt deze kabinetsperiode ingezet op circa 40.000 minder EU-arbeidsmigranten door inzet op technologische ontwikkelingen die leiden tot arbeidsontlasting en bewustere keuzes in de huisvesting van bedrijven.
- Investering in lokaal bestuur en wederopbouw in landen van herkomst vermindert de noodzaak tot (asiel)migratie.
- Landelijke implementatie van het Europese Migratiepact, dat voorziet in snellere en beter gedifferentieerde asielprocedures, wordt gezamenlijk met medeoverheden en uitvoeringsorganisaties opgepakt.
- Er wordt ingezet op goede registratie van arbeidsmigranten. De positie van laagbetaalde arbeidsmigranten wordt versterkt door maatregelen tegen uitbuiting en misstanden, zowel op de werkvloer als in de samenleving, net als een voortzetting van de inzet rondom dakloze arbeidsmigranten.
- Toelating van arbeidsmigranten uit derde landen wordt alleen mogelijk wanneer er sprake is van voldoende huisvesting, begeleiding en toezicht.

Actief meedoen en bijdragen door nieuwkomers

- Het kabinet biedt mensen die mogen blijven duidelijkheid en kansen om hun leven op te bouwen. Nieuwkomers zijn mensen met potentieel en eigen kracht. Het is niet langer vrijblijvend dat zij meedoen en bijdragen.

- Vanaf dag één wordt ingezet op participatie, opleiding, taal en werk. Zo versterken we de zelfstandigheid van nieuwkomers en het draagvlak in de samenleving.
- Er wordt ingezet op een doorlopende lijn van vroege participatie, integratie, werk en wonen in dezelfde regio.
- Een evenwichtige verdeling van opvang en huisvesting is hiervoor noodzakelijk en blijft daarom bestaan via de huidige instrumentarium en wetgeving.
- Waar mogelijk is er versnelde toegang tot werk in tekortsectoren, ondersteund door diplomawaardering, (bij)scholing en duale trajecten (werk en taal).
- Gemeenten krijgen een taak in arbeidstoeleiding van asielzoekers en ontheemden, wettelijk geborgd en passend gefinancierd, en doen dit in samenwerking met COA, IND, onderwijsinstellingen en werkgevers.

Alternatieve vormen van huisvesting

- Vanwege de woningkrapte wordt gezocht naar 'next best' woonoplossingen voor mensen die nu tussen wal en schip vallen en onnodig lang in opvangcentra moeten verblijven.
- Het kabinet zet in op alternatieve vormen van huisvesting om op creatieve wijze extra woonruimten te creëren ter overbrugging. In eerste instantie wordt gedacht aan flexibele nieuwbouw, tijdelijke woonunits, transformatie van bestaande panden en opdeling van bestaande woningen maar zoeken samen met partners naar nieuwe mogelijkheden.
- Hiervoor wordt geld beschikbaar gesteld. Dit investeringsleef is nodig vooruitlopend op een kostenbesparing- en efficiënte op lange termijn.
- Er gaat geen onnodig en inefficiënt geld meer naar dure vormen van (crisis)noodopvang, door behoud en uitvoering van de Spreidingswet en inzet op een duurzame en flexibele asielketen.

6.2 De opgave en de kans

Wat gaan we doen?

- Het advies van de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 om te kiezen voor een gematigde groei van de bevolking wordt opgevolgd. Voor migratie betekent dit dat er actief wordt gekozen voor een balans tussen verschillende migratiegroepen. Momenteel met name tussen asielzoekers, ontheemden uit Oekraïne en EU-arbeidsmigranten. En investeringen in lokaal bestuur en wederopbouw in landen van herkomst vermindert de noodzaak tot (asiel)migratie.
- Asielzoekers zijn mensen met potentie en eigen kracht, die actief meedoen en bijdragen - en dit is niet langer vrijblijvend. Vanaf dag één gaan de betrokken partijen, waaronder gemeenten, inzetten op participatie, opleiding, taal en werk. Zo versterken we de zelfstandigheid van nieuwkomers en het draagvlak in de samenleving.
- We bouwen aan een mensgerichte opvang- en integratieketen. In samenwerking met het rijk, de uitvoeringsinstanties COA, IND, DT&V maar ook met werkgevers, woningbouwcorporaties en maatschappelijke partners. Hiervoor is het noodzakelijk meer te investeren in alternatieve vormen van huisvesting. Dit kan worden bekostigd uit de middelen die nu inefficiënt worden besteed aan allerlei vormen van dure noodopvang.

Toelichting:

In deze bouwsteen zien we ontheemden uit Oekraïne ook als onderdeel van de asielzoekers, ondanks dat hier momenteel andere wet- en regelgeving geldt. Belangrijk aspect is dat ontheemden uit Oekraïne reeds al vanaf dag één mogen werken. In deze bouwsteen worden de uitgangspunten verenigd waarmee er meer balans komt tussen de verschillende migratiegroepen.

Waarom?

Door geschikte opvanglocaties met goede begeleiding en die passen in de context van de wijk, wordt rust gecreëerd en verving tegengegaan. Overlast wordt voorkomen en bestraft. Er wordt actief gestuurd op

migratieaantallen in het belang van sociale voorzieningen zoals wonen, zorg en onderwijs. Dat is ten gunste van alle inwoners.

We bieden mensen die mogen blijven (kansrijke asielaanvraag) duidelijkheid en kansen om hun leven op te bouwen. Maar ook de vanzelfsprekendheid om zelfstandig mee te doen en bij te dragen, en niet per definitie afhankelijk te zijn van de overheid. Hiermee versterken we de kans op succesvolle integratie én creëren we maatschappelijke meerwaarde: meer arbeidsparticipatie, minder afhankelijkheid van uitkering, minder overlast, sterkere gemeenschappen en meer draagvlak voor asielopvang.

6.3 Het kan anders

Asielzoekers starten direct met taal, opleiding, werk oriëntatie en/of participatie. Zij bouwen aan hun toekomst en leveren vanaf dag één een maatschappelijke én economische meerwaarde. Dit wordt gefaciliteerd door:

- De benodigde ondersteuning om direct mee te doen. Rechten maar ook plichten die de integratie ondersteuning, zoals een vroegtijdige voorinburgering en arbeidstoeleiding. Gemeenten krijgen hierin een regierol maar kunnen dat niet zonder belangrijke partners vanuit het onderwijs- en arbeidsmarkt veld en aanvullende financiering. Evenredige spreiding over het land die de doorlopende lijn in het verblijf en begeleiding van opvang naar huisvesting ondersteunt binnen eenzelfde regio is een randvoorwaarde.
- Vanwege het woningtekort dat niet op korte termijn is opgelost gaan we op zoek naar 'next best' woonoplossingen voor mensen die nu tussen wal en schip vallen en onnodig lang in opvangcentra moeten verblijven. Het idee is om op creatieve wijze extra woonruimten te creëren ter overbrugging. In eerste instantie wordt gedacht aan flexibele nieuwbouw, tijdelijke woonunits, transformatie van bestaande panden en opdeling van bestaande woningen maar we zoeken samen met partners naar nieuwe mogelijkheden. Gemeenten faciliteren regionale en lokale afspraken met relevante partners. Nieuw hierbij is de integrale aanpak met participatie en integratie, en investeringsleef voor kostenbesparing en -efficiëntie op langere termijn. We stellen voor deze investeringen te bekostigen door de honderden miljoenen die nu aan allerlei vormen van noodopvang worden besteed omdat het niet mogelijk is om statushouders tijdig van een woning te kunnen voorzien.

Daarnaast zien we asielmigratie als een onderdeel van een bredere migratieopgave. We kiezen actief voor een balans tussen verschillende migratiegroepen, waarbij er wordt gekozen voor gematigde groei. Momenteel betekent dat een vermindering van circa 40.000 EU-arbeidsmigranten. Door inzet op technologische ontwikkelingen die leiden tot arbeidsontlasting en bewustere keuzes in de vestiging van bedrijven, zijn er minder arbeidsmigranten benodigd. Daarbij willen we de positie van laagbetaalde arbeidsmigranten versterken, zowel op de werkvloer als in de samenleving. En een voortzetting, dan wel landelijke uitrol, voor programma's rondom dakloze arbeidsmigranten. Arbeidsmigratie, noodzakelijk voor bepaalde sectoren, moet vooral bijdragen aan maatschappelijke opgaven en een toekomstige economie met kwalitatief goed werk. Daarmee sluiten we aan bij het briefadvies 'Arbeidsmigratie naar waarde; Minder waar het kan, beter waar het moet' van de SER. Daarbij streven we naar een evenwichtige inzet die het maatschappelijk draagvlak behoudt en schaarse voorzieningen toegankelijk houdt. Aandachtspunt is een goede registratie van arbeidsmigranten.

Financiële onderbouwing

We stellen voor de investeringen voor huisvesting te bekostigen door de honderden miljoenen die nu aan allerlei vormen van noodopvang worden besteed omdat het niet mogelijk is om statushouders tijdig van een woning te kunnen voorzien. Dat gaat om zo'n 18.000 statushouders, die onterecht in de opvang bij het COA zitten. De kosten daarvoor zijn gemiddeld 71 euro per dag, waardoor je op een jaarlijkse besparing komt van (365 dagen x 71 euro x 18.000 statushouders) zo'n 466 miljoen. We vragen het rijk om deze middelen in te zetten in woonoplossingen. Ondanks benodigde éénmalige investeringen is huisvesting kostenneutraal (bewoners betalen huur).

Als er sprake is van voldoende opvang en doorstroom naar huisvesting zijn oplossingen zoals de Hotel- en Accommodatieregeling niet meer nodig. Dat levert jaarlijks een besparing op van (momenteel 2.000 plekken per half jaar, 14.800 euro per uitkering) zo'n 59 miljoen.

Onderzoek van SEO becijfert dat de maatschappelijke baten voor ruimere werkmogelijkheden (aanschaffing van 24-weken eis en zonder tewerkstellingsvergunning) voor asielzoekers leiden tot 200 miljoen extra

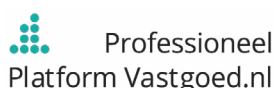
welvaart per jaar (2 miljard over 10 jaar), vooral in hogere nationale productie (resultierend in meer belastinginkomsten en lagere druk op sociale uitgaven). De meerwaarde van vroegtijdige en meer statushouders aan het werk is hierin nog niet meegeteld. Een gedeelte van deze hogere nationale productie wordt echter wel verlaagd door een vermindering van het aantal EU-arbeidsmigranten. Daartegenover staat dat de druk op sociale voorzieningen zoals zorg, huisvesting en onderwijs gelijk blijft.

Voor gemeenten is een eerste voorzichtige inschatting dat vroegtijdige inzet op participatie en integratie van asielzoekers niet duurder is dan de huidige inzet (inburgeringswet na huisvesting statushouder en participatiewet) maar een investering op een eerder moment in de tijd vraagt. Wel zal het resulteren in minder bijstandsaanvragen vanuit statushouders, op dit moment doet zo'n 55% van de statushouders een beroep op de bijstand. De ambitie is om dit naar hetzelfde niveau (ongeveer 4,2%) te brengen als de Nederlandse bevolking.

Rijk en medeoverheden ontwikkelen samen deze aanpak met realistische financiële uitgangspunten en herallocatie van beschikbare middelen.

7: Bouwsteen Weerbaarheid

Gesteund door

De wereld is instabiel en onberekenbaar geworden. De verstoringen van het normale leven zijn langduriger, frequenter en ingrijpender dan waar we op voorbereid zijn. Denk maar aan de corona-pandemie, de oorlog tegen Oekraïne en de schommelende energieprijzen. Nederland moet weerbaar en veerkrachtig worden, ook op digitaal gebied. Dit is een taak voor de hele samenleving, niet alleen voor defensie of de veiligheidsdiensten.

Inwoners, organisaties, ondernemers en de overheid moeten weerbaar worden tegen schokken maar ook in staat zijn om na een crisis er weer bovenop komen zonder dat alle mentale, fysieke en financiële reserves volledig zijn uitgeput.

7.1 Tekst voor het regeerprogramma

De wereld is instabiel en onberekenbaar geworden. Mensen vragen zich af of zij nog veilig zijn. Het kabinet bouwt aan een Nederland die weerbaar is tegen schokken en veerkrachtig weer uit een crisis komt, nu, straks en op de lange termijn. De inzet van het beleid is gericht op de hele samenleving: defensie, veiligheidsdiensten, inwoners, organisaties, ondernemers en overheden hebben allemaal een rol.

Het kabinet gaat:

- Investeren in preparedness-by-design: beleid dat onze weerbaarheid versterkt maar ook maatschappelijk rendement oplevert. Bestaand beleid wordt getoetst op de bijdrage aan de weerbaarheids-opgave. Hoe hoger de bijdrage, hoe meer prioriteit.
- Investeren in weerbaarheid in de eerste 72 uur met:
 - Robuuste crisisstructuur
 - Versterken van zelf- en samenredzaamheid (noodpakket, burenhulp, hulp aan kwetsbare inwoners)
 - Landelijk dekkend netwerk van noodsteunpunten
- Investeren in weerbaarheid in de eerste weken en maanden met:
 - Versterken samenredzaamheid investeren in buurt- en wijkinitiatieven, ondersteunen van community-builders. Ondersteund middels een landelijke netwerk van noodsteunpunten.
 - Weerbare energievoorziening: decentrale energienetwerken en lokale opwek en opslag van energie

- Investeren in weerbaarheid op de lange termijn (maanden, jaren en decennia) met weerbare fysieke, sociale, economische en digitale infrastructuur.

7.2 De opgave en de kans

Een nieuw dreigingsbeeld, een nieuwe aanpak

De traditionele crisisaanpak is gericht op kortdurende en kleinschalige crises. Maatschappelijk verkeer, een afweging van meerdere belangen en reguliere (democratische) besluitvorming worden “on hold” gezet. Dit is logisch in een klassieke flitscrisis van een brand of korte elektriciteitsuitval. Het huidige dreigingsbeeld bestaat uit langdurige, frequente en grootschalige verstoringen van het normale leven. Dat vraagt om een andere, “whole-of-society”, crisis-aanpak. Het samenspel tussen inwoners, organisaties, bedrijven en de overheid bepaalt het succes van de aanpak. Digitale weerbaarheid vormt onlosmakelijk onderdeel van de aanpak. De uitdaging is om voor te bereiden op een brede maatschappelijke ontwrichting dat zich niet laat beperken in één sector. Een digitaliserende maatschappij moet ook breed digitaal weerbaar zijn.

We weten nu al dat iedere crisis, van welke aard ook, ons zal confronteren met schaarste en verdringing. Tekorten aan water, schuilplaatsen, elektriciteit, voedsel, personeel en ga zo maar door – dwingen tot keuzes, want niet alles kan. Welke belangen wegen dan het zwaarst? Een weerbare samenleving is een samenleving waarin democratische processen zo lang mogelijk in stand blijven en waar brede belangenafwegingen plaatsvinden. Zo ontstaat perspectief om ook op lange termijn crisissituaties te kunnen doorstaan.

Rendement van weerbaarheid: preparedness-by-design

Een weerbare samenleving bewijst zich in crisistijd maar wordt gebouwd in vreedstijd. Dat vraagt om slimme investeringen in de samenleving die zowel de (digitale) weerbaarheid versterken als de reguliere pijlers als economie, democratie en zorg. Wij verbreden hier het begrip dual-use voor. Traditioneel verwijst dual-use naar civiele toepassingen van militaire investeringen. Maar civiele investeringen kunnen ook een tweede doel dienen, die van weerbaarheid. Zo kan vergroening van stadswijken samengaan met het concentreren van auto's in parkeergarages aan de randen van de wijk die vervolgens ook benut kunnen worden als schuilplekken. Of zo kan het verbeteren van de informatiehuishouding het digitale ‘aanvalsoppervlak’ verkleinen en zo de digitale weerbaarheid versterken. Juist de stapeling van doelstellingen maakt het rendement van de investering hoger.

We moeten de verleiding weerstaan om bestaand beleid als weerbaarheid te bestempelen. Bestaand beleid moet getoetst worden op de bijdrage aan de weerbaarheids-opgave. Hoe hoger de bijdrage, hoe meer prioriteit.

Decentraal, en dus weerbaar

Afgelopen decennia hebben wij een ‘just-in-time’ economie en maatschappij geperfectioneerd waarin ketens nauw op elkaar aansluiten. Verbonden en efficiënt maar in onberekenbare tijden ook kwetsbaar. Schokken verspreiden zich snel binnen een netwerk of een keten. Regionaal elektriciteitsuitval in de buurt van een distributiecentrum leidt al snel tot lege schappen bij supermarkten in een groot gebied.

Wij doen komende tijd ervaring op met decentraal weerbaar maken van netwerken en ketens die cruciaal zijn voor onze weerbaarheid. Denk bij voorbeeld aan:

- Investeren in behoud en opbouw van zorglocaties (streekziekenhuizen, huisartsenposten etc.) overal in Nederland. Zo kan gewone zorg doorgaan als Nederland gewonden uit een oorlogsfront moet opvangen of patiënten scheiden tijdens een pandemie.
- Elektriciteit: Een lokaal, decentraal energiesysteem geeft inwoners en bedrijven betaalbare en betrouwbare energie. Gebruik van verschillende bronnen en spreiding van de opwekking over verschillende locaties beperkt onze kwetsbaarheid en helpt schokken opvangen.
- Media: investeren in een goede basis voor lokale media en nieuwsvoorziening. Als nationale instellingen slachtoffer worden van aanslagen, aanvallen of desinformatie, kan lokaal nog nieuwsvoorziening functioneren en helpen onrust bestrijden.

7.3 Het kan anders

Investeren in weerbaarheid langs 3 paden

Wij zien 3 paden naar weerbaarheid die allemaal om specifieke voorbereidingen en investeringen vragen: eerste 72 uur, eerste weken en maanden en maanden, jaren en decennia.

1. Heel korte termijn: de eerste 72 uur

- Focus op de eerste directe gevolgen van de crisis
- Nodig: uitbreiding van de traditionele crisisaanpak naar nationale schaal en langdurige crisismaatregelen
- Uitgangspunt: inwoners en bedrijven zijn zelf- en samenredzaam (noodpakket, burenhulp- en wijkhulp)
- Voorbeelden van investeringen:
 - Dekkend netwerk van noodsteunpunten, zowel op wijk/buurniveau als op regionaal niveau (coördinatie hulpdiensten, hulp aan inwoners)
 - Noodstroom: Aanleg wijkbatterijen voor zonnepanelen in stedelijke en semi-stedelijke gebieden, huisbatterijen in dunbevolkte gebieden, aggregaten voor instellingen.
 - Structurele hulp en ondersteuning voor wie niet zelf- of samenredzaam is, door overheid en/of vrijwilligers, ondernemers, lokale netwerken.

2. Middellange termijn: de directe maatschappelijke impact (begint in de 72 uur en loopt op de schaal van weken en maanden)

- Focus: impact op de maatschappij
- Nodig: overheid stuurt en faciliteert op de hoofdlijnen maar laat controle los op details, zo draagt de samenleving zelf bij aan de continuïteit van het 'normale leven'
- Uitgangspunt: samenredzaamheid, dat inwoners, vrijwilligers, ondernemers en organisaties elkaar helpen (zo min mogelijk oproep doen aan de overheid)
- Voorbeelden van investeringen:
 - Klimaatbestendige toiletten die mechanisch werken om rioolproblemen in stedelijk hoogbouw te voorkomen tijdens langdurige stroomuitval
 - Bevordering van samenredzaamheid: investeren in buurt- en wijkinitiatieven, ondersteunen van community-builders. Ondersteund middels een landelijke netwerk van noodsteunpunten.

3. Lange termijn-opgave: hoe voorkom je en zorg je voor veerkracht als het gebeurt (maanden – jaren – decennia)

- Focus: voorkomen en verzachten van de gevolgen van de crisis op lange termijn
- Nodig: weerbaarheidsbeleid en -investeringen gericht op lange termijn, robuustheid van voorzieningen, infrastructuur en netwerken en extra capaciteit en voorraden.
- Uitgangspunt: gelijkmatig en consistent investeren in weerbaarheid voorkomt de noodzaak van ongerichte en overschatte crisisuitgaven
- Voorbeelden van investeringen:
 - Fysieke infrastructuur: spoor, wegen (achterstallig onderhoud), vliegvelden militair en civiel, drinkwatervoorziening weerbaar maken etc.
 - Sociale infrastructuur: lokale samenredzaamheid op lange termijn. Psychische weerbaarheid, Basisvaardigheden zelfredzaamheid (dienjaar plus), decentralisatie zorglocaties, bestaanszekerheid op orde.
 - Weerbare economie; verlaten van het just-in-time principe, sterke, diverse en autonome Europese economie.
 - Digitale autonomie en infrastructuur: afhankelijkheid van niet-Europese leveranciers en platforms maakt inwoners, overheden en bedrijven kwetsbaar. Digitalisering vormt de ruggengraat van de maatschappij maar is nu niet robuust genoeg om Nederland weerbaar te houden. Wij investeren in eigen clouddiensten met kansen voor Nederlandse en Europese bedrijven en brengen de digitale infrastructuur op orde.

8: Investeringsagenda en toekomstgericht begroten

Gesteund door

Urgentie en noodzaak

Er is grote maatschappelijke urgentie om de komende periode de benodigde investeringen te doen om ons toekomstige verdienvermogen en daarmee brede welvaart ook in de toekomst te borgen. Dit moeten we zo snel mogelijk en realistisch doen, om ook economisch gezien geen schade op te lopen. Daarbij speelt ook de urgentie van schaarste in ruimte, mensen en middelen, welke de komende jaren naar verwachting niet vanzelfsprekend minder nijpend wordt. De afgelopen jaren hebben opeenvolgende kabinetten hun investeringsambities niet behaald door onrealistische planning in combinatie met een oververhitte economie en krappe arbeidsmarkt. Dit leidde vervolgens tot hoge onderuitputting. Ook wijst de Studiegroep Begrotingsruimte erop dat de houdbaarheid van de Nederlandse overheidsfinanciën op middellange termijn onder druk staat door hogere uitgaven aan vergrijzing, defensie, klimaat en rente. Om als overheid te kunnen blijven investeren in het lange-termijn-verdienvermogen van de economie zijn dus keuzes nodig. Het vergroten van het verdienvermogen draagt óók bij aan gezonde overheidsfinanciën, doordat de staatsschuld (als % van het bbp) op termijn kan dalen. Daarnaast is onvermijdelijk dat de groei van de vergrijzingsgerelateerde sociale uitgaven meer in lijn met de structurele groei wordt gebracht. Kortom, ons begrotingsbeleid kan – binnen de kaders van de Europese begrotingsregels – tegelijkertijd gericht zijn op gezonde overheidsfinanciën én het verantwoord achterlaten van een goed ingerichte samenleving en economie voor toekomstige generaties.

Hieronder doen we gezamenlijke voorstellen welke investeringen prioriteit te geven. Vervolgens doen we een voorstel hoe – binnen de gewijzigde Europese begrotingsregels – deze investeringsagenda in te passen in gewijzigde nationale begrotingsregels die ook op de lange termijn de overheidsfinanciën gezond houden.

Inventarisatie investeringsagenda 2050 en het effect in 2026-2030

De noodzakelijke investeringen voor de komende kabinetsperiode staan weergegeven op de volgende pagina. De investeringen zijn langjarig bezien (richting 2050), maar het effect op de begroting is weergegeven voor de komende kabinetsperiode. De weergegeven bedragen zijn extra uitgaven t.o.v. huidige begroting welke nog niet zijn begroot.

In de totstandkoming is gesteund op gegevens die voortkomen uit openbare onderzoeken, aangevuld met interne documentatie van relevante partijen. Vanzelfsprekend zijn de bedragen indicatief. Er is getracht een zo volledig mogelijk overzicht te genereren, maar er zullen gegevens ontbreken.

Financieel kader 2026-2030 (in miljarden euro's; + = verslechtert EMU-saldo)		Structureel	T.i.v. schuld
	Investeringsuitgaven voor verdienvermogen (structurele uitgaven)		
1	Verhogen R&D-uitgaven naar 3% bbp, deel publieke uitgaven	2,0	
2	Versnellen digitalisering en AI	0,3	
3	Menselijk kapitaal (leven lang ontwikkelen, gezonde bevolking incl. WKR)	0,7	
4	Gezonde generatie: uitrol gezonde scholen	0,8	
5	Vernieuwen onderwijshuisvesting		5,2
6	Versterken balans en uitbouw naar Nationale Investeringsinstelling		10,0
	Investeringsuitgaven voor grote transities		
7	Landbouw en natuur	0,9	15,0
8	Infrastructuur	4,1	
9	Wonen	PM	4,8
10	Energie en Warmte	0,9	20,0
11	Klimaatadaptatie en waterveiligheid	1,0	
12	Versnellen digitalisering openbaar bestuur en zbo's	1,0	
13	Investeringsagenda transformatie zorg en digitalisering	1,2	
	Defensie en weerbaarheid (structurele uitgaven)		
14	Vervolgstep defensie richting NAVO-norm 3,5% bbp in 2035	PM	
15	Weerbaarheid	1,0	
	Sociale uitgaven (structurele uitgaven)		
16	Sociaal minimum/bestaanszekerheid	0,5	
	Totaal extra overheidsuitgaven (1 t/m 16)	14,4 mld. + PM	55 mld. + PM
	Inverdieneffecten als gevolg van baten investeringsuitgaven	-PM	
	Totaal: effect op structureel EMU-saldo (% bbp)	PM	

Onderbouwing

Nr.	Toelichting en bron
1	Uit 3% Actieplan; investeringen in o.a. PPS programma's (kwantum, ChipNL etc), deelname in EU-programma's (zoals IPCEI's), stabiele bekostiging van wetenschappelijk, praktijkgericht en toegepast onderzoek, modernisering van wetenschappelijke infrastructuur via OCW en NWO, en (nieuwe) experimentele en valorisatie infrastructuur
2	VNO-NCW/MKB-Nederland, 2025, Investeren in de toekomstige welvaart van Nederland
3	Investerings in gezonde werknemers vallen voortaan onder nihilstelling WKR. Ook vergroten we de vrije ruimte, zodat mkb-werkgevers meer mogelijkheden krijgen voor vitaliteitsbeleid. Er komt een Nationaal Instituut Werk & Gezondheid. Er komt een nieuwe faciliteit om leven lang ontwikkelen te stimuleren.

Nr.	Toelichting en bron
4	Uitrol bewegen en gezonde maaltijden basisscholen, + stimuleren in kinderopvang, VO, en MBO. Daarnaast gaan we ervan uit dat de bezuinigingen van het kabinet Schoof op funderend onderwijs (o.a. brede brugklassen, School&Omgeving, achterstandenbeleid) worden teruggedraaid.
5	Jaarlijks € 1,3 mld. extra nodig voor vernieuwen scholen naar gebouwen die (onderwijs)adaptief, inclusief, gezond, duurzaam en betaalbaar in de exploitatie zijn (zie IBO Onderwijshuisvesting), mogelijk in een nieuw fonds op afstand van de overheid, waardoor het niet saldorelevant is.
6	Beschikbaar stellen van eigen vermogen voor nationale investeringsbank/-instelling om investeringen te doen
7	Landbouw en natuur – totale opgave is € 50 miljard voor komende 25 jaar – PBL stikstof en natuur verbeteren
8	Openbaar vervoer 2040, ministerie van IenW (onderhoud en uitbreiding spoor). HWS, HWN en HVWN, Verkeersveiligheid en Fiets en ONW Rebel 2024, - Openbare informatie uit kamerbrieven.
9	Ongedekte nieuwbouwpoging incl. voorzieningen € 8,4 mld. tot 2033 naar rato. Verduurzaming en isolatie bestaande bouw: op PM omdat onduidelijk is waar de structurele lasten landen.
10	Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) naar bekostiging elektriciteitsinfrastructuur en uitbreiden van het elektriciteitsnetwerk. Gerekend met jaarlijkse extra lening van € 4 miljard per jaar (€ 20 miljard totaal in 2030); bij rente 3% is structurele rentelast € 0,6 miljard. Totale investering is € 195 miljard. Studie Raad voor het Openbaar bestuur naar kosten decentrale uitvoering van het klimaat en energiebeleid. Tevens opgenomen warmte in publieke handen – eenmalig, warmtenetten – overzetten t/m 2030, energie- en warmteopwekking (groot), PM energie- en warmteopwekking (lokaal en regionaal) uitkomsten af te wachten nieuw ROB-onderzoek.
11	Waterveiligheid Deltaprogramma. Optelling van diverse onderzoeken naar nationale aanpak van GIOS/ groennormen studie &lfux et al (2023), Verzakkings/funderingsproblematiek Rli en Klimaatadaptatie Arcadis. Inclusief informatie Uvw. PM zoetwater
12	Verdere uitrol Nationale Digitaliseringsstrategie (NDS). Incidentele bedragen lopen op van € 0,8 mld. vanaf 2026 naar € 1,5 mld. in 2030. Daarna zal de digitaliseringsopgave een fase ingaan van structurele uitgaven.
13	NAVO-norm 3,5% structureel 17 miljard (uiterlijk in 2035) – PM welk bedrag opnemen = politieke afweging
14	Extra investeringen in weerbaarheid van Nederland eerste 72 uur en m.b.t. digitale, fysieke en sociale infrastructuur. Dit vraagt de komende kabinetsperiode vooral planvorming, daarna volgen de investeringen. Er kan worden gedacht aan een fonds waarmee het weerbaar maken van bestaand beleid wordt bekostigd vanuit het dual-use principe. Het kabinet ontwikkelt samen met de medeoverheden een kader voor het toetsen van mate waarin een beleidsmaatregel extra bijdraagt aan weerbaarheid.
15	Investeren werkzekerheid en participatie, ondersteuningsbehoefte en vereenvoudiging Banenafpraak
	Sommige investeringen (elektriciteit ad 9, onderwijshuisvesting ad 4) worden via amortisatie gefinancierd, alleen rente-uitgaven zijn saldorelevant. De investeringsuitgaven (1 t/m 5) hebben (nader te kwantificeren) baten: o.m. hogere productiviteit, arbeidsdeelname, minder instroom WIA, lager zorggebruik. Twee belangrijke elementen zitten nog niet in de berekeningen: 1. De bouw van vier kerncentrales (plusminus € 50 miljard). Dit vraagt een politieke afweging. 2. De verdere stappen waarbij warmtenetten in publieke handen komen. Dit vraagt additionele investeringen, waarbij het publieke deel (50%) geraamd wordt op plusminus € 16 miljard.

Invulling van investeringsagenda

Het mogelijk maken van een dergelijke investeringsagenda vraagt om aanpassingen van de nationale begrotingsregels en slim gebruik maken van de nieuwe Europese begrotingsregels die de ontwikkeling van het EMU-saldo en EMU-staatsschuld van lidstaten in een meerjarig perspectief beoordelen:

- **Binnen de rijksuitgaven moet meer prioriteit worden gegeven aan investeringen in het toekomstig**

verdienvermogen van Nederland. Investeren in toekomstig verdienvermogen is de beste manier om op termijn brede welvaart én gezonde overheidsfinanciën te waarborgen. Deze benadering sluit aan bij de aanbevelingen van het IMF, de Europese Commissie en de OESO, die erop wijzen dat Nederland een oververhitte economie kent en het begrotingsbeleid meer moet richten op economische groei.

- **De noodzakelijke groei van de defensie-uitgaven – om Europa en Nederland veilig te houden – vraagt om een herprioritering binnen de rijksuitgaven, mogelijk in combinatie met doelgerichte lastenverzwaring.** Dit betekent onder andere meer doelmatigheid en op termijn aanpassing van sociale aanspraken om het totaal aan overheidsuitgaven beheersbaar te houden. Dit hoeft niet per se ten koste te gaan van burgers, aangezien hun behoefte aan zelfredzaamheid en eigen regie in de afgelopen jaren is toegenomen. Tot 2028 kunnen extra defensie-uitgaven buiten het EMU-saldo worden gehouden, in lijn met de escapeclausule van de Europese Commissie. Dit geeft ruimte om de verzorgingsstaat geleidelijk te hervormen, zodat burgers zich daarop kunnen voorbereiden
- **De grote transitie in Nederland kunnen we voorfinancieren via de staatsschuld.** Voor het EMU-saldo telt dan alleen de rente op de schuld mee. Het gaat hier onder meer om het uitkopen van boeren (stikstof), de grootschalige uitbreiding van het elektriciteitsnet (verduurzaming), inhaalinvesteringen in nieuwe schoolgebouwen en investeringen in infrastructuur (ook ten behoeve van veiligheid). De bestaande instellingen worden gebundeld tot één krachtige Nationale Investeringsinstelling. Deze opereert op afstand van de overheid en valt buiten de EMU-schuld.

Deze investeringen hebben een meerjarig nut en zijn ook cruciaal voor de noodzakelijke transformaties. Volgens de **gulden regel voor overheidsfinanciën** moeten lopende uitgaven worden gedekt door lopende inkomsten (een sluitende begroting), terwijl leningen uitsluitend worden ingezet voor investeringen. Dit betekent ook dat het Klimaatfonds en het Groeifonds – waarvoor reeds middelen zijn gereserveerd – worden voortgezet. De rijksoverheid werkt op dit moment – als één van de weinige EU-lidstaten – nog met een kas-verplichtingenstelsel, niet met een baten-lastenstelsel wat meer passend is bij investeren en afschrijven in meerjarig perspectief. Zoals de Algemene Rekenkamer eerder ook al zei, zijn er mogelijkheden om de boekhouding van de rijksoverheid meer op investeringsuitgaven in te richten. Zo dragen we Nederland verantwoord over aan volgende generaties. Voor de reguliere begroting ligt een structureel begrotingsevenwicht als doelstelling in de rede.

Dat pleidooi heeft veel weerklank gekregen in de politiek. De Tweede Kamer heeft een motie aangenomen om in de Miljoenennota een overzicht te geven van de investeringsuitgaven. In de Miljoenennota 2026 was voor het eerst zo'n overzicht gemaakt. Onlangs is over dit onderwerp ook een initiatiefnota gemaakt. CDA en D66 hebben in economenvakblad ESB hun ideeën voor toekomstgericht begrotingsbeleid gepubliceerd. Ten slotte is bij de Algemene Financiële Beschouwingen een motie aangenomen die vraagt om – richting een nieuw kabinet – een lijst op te stellen van noodzakelijke investeringen, uit te werken hoe een beter onderscheid kan worden gemaakt tussen consumptieve en investeringsuitgaven en uit te werken hoe een nationale investeringsbank vorm te geven.

Tekst voor regeerprogramma

Kerntekst

We gaan investeren in Nederland en kiezen voor toekomstgericht begrotingsbeleid. De investeringen worden helder geprioriteerd, waarbij het vergroten van ons verdienvermogen en de aanpak op stikstof, woningbouw en ons elektriciteitsnetwerk de belangrijkste eerste opgaven zijn.

Dit vraagt om een verschuiving van consumptieve naar investeringsuitgaven en het benutten van de ruimte binnen de gewijzigde Europese begrotingsregels. Investeringsuitgaven die ons verdienvermogen en onze maatschappelijke weerbaarheid versterken, worden verantwoord voorgefinancierd. Sociale uitgaven groeien op termijn niet harder dan de economie, terwijl we toewerken naar structureel begrotingsevenwicht. Zo zorgen we dat Nederland ook voor toekomstige generaties sterk, welvarend en duurzaam blijft. We werken aan de komst van een Nationale Investeringsinstelling en er komt een advies van een technische commissie om stapsgewijs over te stappen naar baten-lastenstelsel. Daarnaast zorgen we voor prioritering in de uitgaven om de doelmatigheid van rijksuitgaven te vergroten.

Tekst regeerprogramma

We willen investeren in Nederland en maken ons begrotingsbeleid toekomstgericht. We maken onderscheid tussen consumptieve en investeringsuitgaven en benutten de ruimte binnen de gewijzigde Europese begrotingsregels. Investeringsuitgaven die ons verdienvermogen en onze maatschappelijke weerbaarheid versterken, worden verantwoord voorgefinancierd. Sociale uitgaven groeien op termijn niet harder dan de economie, terwijl we toewerken naar structureel begrotingsevenwicht in 2045. Zo zorgen we dat Nederland ook voor toekomstige generaties sterk, welvarend en duurzaam blijft.

Het advies van de ambtelijke studiegroep begrotingsruimte voor begrotingsregels wordt overgenomen, met de volgende aanvullingen of afwijkingen:

Hoofdindeling rijksbegroting

1. Conform de brede wens van de Tweede Kamer worden de **uitgavenkaders** geherformuleerd naar a) investeringsuitgaven b) sociale uitgaven c) openbaar bestuur, rechtsstaat en veiligheid. Onder publieke investeringsuitgaven vallen (sommige) uitgaven voor kennis, innovatie, onderwijs, fysieke, digitale en energie-infrastructuur, gezondheid en preventie, veiligheid en weerbaarheid; mits deze aantoonbare baten in de rijksbegroting realiseren. Alle bestaande begrotingsartikelen worden beoordeeld en onder de nieuwe uitgavenkaders gebracht in de begroting van 2027.

Investeringsuitgaven

1. Eenmalige uitgaven om de **transities te voorfinancieren** worden via staatsdeelnemingen gerealiseerd of rechtstreeks ten laste van de staatsschuld gebracht. Cf. de Europese begrotingsregels en Eurostat-definitie zijn dat financiële transacties die alleen saldorelevant zijn waar het extra rente-uitgaven betreft. Dit geldt in ieder geval voor de uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk.
2. Er komt een Nationale Investeringsinstelling (NII) die bestaande instellingen en instrumenten bundelt en bijdraagt aan het versterken van het verdienvermogen. De NII ondersteunt innovatieve bedrijven en grote transities met voldoende kapitaal en fungeert als Nederlands aanspreekpunt bij de EIB. Lopende activiteiten van Invest-NL en Invest International worden in de overgangperiode voortgezet.
3. Onder strikte voorwaarden kunnen **baten van investeringsuitgaven**, voor zover deze neerslaan in de overheidsbegroting, worden ingeboekt. Daarbij wordt gebruikgemaakt van relevante expertise: voor het verdienvermogen de Productiviteitsraad, en voor onderzoek, onderwijs en leven lang ontwikkelen, evenals voor fysieke, digitale en energie-infrastructuur, aparte technische commissies die richtlijnen opstellen (vergelijkbaar met de Commissie Richtlijn Gezondheidseffecten). Het ministerie van Financiën en het CPB – dat namens Nederland de overheidsfinanciën rapporteert aan de Europese Commissie – verwerken deze baten vervolgens in de rijksbegroting.
4. Tot dusverre worden in de huidige begrotingssystematiek van het rijk alleen de kosten van investeringen meegenomen, terwijl deze ook tot meerjarige economische en maatschappelijke baten leiden. Er komt een technische commissie die – ook kijkend naar hoe andere EU-lidstaten investeringsuitgaven in hun begroting prioriteren – verbeteringen doorvoert in de huidige begrotingssystematiek die ertoe bijdragen dat investeringen makkelijker van de grond komen, beter beschermd worden in de rijksbegroting en minder incidenteel gefinancierd worden.
5. Nederland doet – in navolging van 16 EU-lidstaten – alsnog een beroep op de national escape clause van de EC waardoor **defensie-uitgaven** tot 2,75% bbp (het meerdere boven de uitgaven in 2021 die 1,25% bbp waren) buiten het saldo vallen in de periode tot en met 2028.
6. De **meevallerformule** wordt als volgt: bij een EMU-saldo dat vooruitkijkend meerjarig onder een tekort van -2,25% wordt geraamd, wordt voor 50% voor extra publieke investeringsuitgaven en voor 50% voor lastenverlichting burgers/bedrijven gebruikt. De nieuwe Productiviteitsraad adviseert hoe de extra investeringen het beste bijdragen aan toekomstige welvaart.
7. De nieuwe **Productiviteitsraad** (te hernoemen naar Deens model in: Economische Adviesraad) gaat jaarlijks en bij formaties adviseren: hoe kan het verdienvermogen en daarmee toekomstige welvaart verder worden vergroot en tot welke aanpassingen leidt dat; en welke baten worden

hiermee gerealiseerd in de rijksbegroting en per wanneer.

Doelmatigheid in rijksuitgaven vergroten

8. In aanvulling op de periodieke beleidsevaluaties worden in de komende vier jaar **alle begrotingen** onafhankelijk doorgelicht op de vraag hoe dezelfde (of betere) resultaten met minder publieke middelen en/of minder regeldruk kunnen worden gerealiseerd, rekening houdend met good practices uit andere EU-lidstaten (en aanbevelingen van de OECD, EC en IMF aan Nederland). Het kabinet doet vervolgens voorstellen aan de Tweede Kamer hoe deze aanbevelingen te implementeren.
9. Op verzoek van de TK komt er een staatscommissie die zich over de zorg zal buigen. Deze commissie krijgt als opdracht om een integrale visie te ontwikkelen hoe de sociale uitgaven houdbaar georganiseerd worden (in personele, budgettaire en maatschappelijke zin) in een vergrijzende samenleving. De commissie werkt als eerste uit hoe de zorg voor ouderen in de samenleving te organiseren en hoe burgers daarop voor te bereiden. Vervolgens doet zij voorstellen over de volle breedte van de uitgaven voor zorg en welzijn die – met behoud van de solidariteit die ons huidige stelsel kenmerkt – bijdragen aan een duurzaam financieel kader, waarin de sociale uitgaven aan zorg en welzijn op termijn gericht op 2040 niet sneller stijgen dan de structurele groei van het bbp.

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum
20 november 2025
Kenmerk
COS/U202500738
Bijlage
Bouwstenen voor een nieuw
regeerakkoord

Gezamenlijke brief namens een brede coalitie van maatschappelijke organisaties en medeoverheden

Geachte heer Buma, beste Sybrand,

Nederland staat op een kruispunt. De impasse waarin het land verkeert, raakt mensen, gemeenschappen en bedrijven. Er is behoefte aan perspectief, aan leiderschap dat verbindt en vooruit durft te kijken. Een nieuw kabinet kan die doorbraak brengen.

De opgaven waarvoor we staan zijn groot en urgent. Klimaat, energie, wonen, zorg, onderwijs, veiligheid, bestaanszekerheid – het zijn geen losse dossiers, maar verweven transitie's die vragen om samenhangend beleid. Niet vanuit technocratie en eigenbelang, maar vanuit waarden: rechtvaardigheid, duurzaamheid, gezamenlijkheid en vertrouwen.

Ingrijpende besluiten zijn onvermijdelijk en kunnen niet zonder maatschappelijk draagvlak. Wij bieden onze steun aan als bondgenoten in verandering. Als u kiest voor samenwerking, kiest u voor slagkracht. Voor beleid dat landt in de praktijk en gedragen wordt door mensen.

We roepen op om de transitie's van deze tijd te benoemen als systeemveranderingen die vragen om een lange adem, brede samenwerking en mensgericht handelen. Kies voor gedeelde taal en gedeelde doelen.

Wij reiken u daarom bouwstenen aan voor een nieuw regeerakkoord. Gesteund door organisaties op onderwerpen waar zij dagelijks aan werken en die aan de door hen gesteunde bouwstenen ook samen uitvoering willen geven. Geen dichtgetimmerd plan, maar een uitnodiging tot gesprek. Een aanzet tot beleid dat werkt voor mensen, regio's en sectoren. We gaan daarover graag met u in overleg.

De geschiedenis biedt inspiratie. Het akkoord van Wassenaar in 1982 liet zien dat doorbraken mogelijk zijn als belangen worden verbonden en verantwoordelijkheid wordt gedeeld. Ook nu is zo'n afspraak denkbaar en wenselijk. We hebben een aantal doorbraken voor ogen en zijn bereid om met het nieuwe kabinet nieuwe akkoorden over de urgente vragen van dit moment te sluiten.

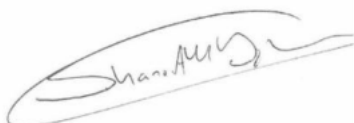
Daarvoor zijn randvoorwaarden nodig: financiering die vanuit de regio's wordt gedreven, niet top-down vanuit het rijk; een programmatische aanpak die domeinen overstijgt; beleid dat mensgericht, probleemgestuurd en kwalitatief hoogstaand is. Met oplossingen die niet alleen in het hier en nu

werken, maar ook voor toekomstige generaties. Alleen dan ontstaat ruimte voor echte verandering. Om de woningbouw te versnellen en het brede bedrijfsleven, inclusief de landbouw, een duurzaam toekomstperspectief te bieden, is het essentieel dat we het stikstofvraagstuk oplossen. Daarbij is het cruciaal te investeren in een robuuste economische en ruimtelijke inrichting die de veerkracht en ontwikkelkracht van Nederland versterkt. Duurzame economische groei vereist vereenvoudiging van regels, hoogwaardig onderwijs en onderzoek. Er zijn keuzes nodig rond arbeidsmigratie, uitvoerbare asielopvang en integratie om de houdbare demografische ontwikkelingen van het scenario 'gematigde groei' van de staatscommissie te bewerkstelligen en recht te doen aan de zorgen van veel mensen over migratie.

Laat dit moment niet verloren gaan. Kies voor verbinding boven versnippering, voor samenwerking boven sectorale logica, voor vertrouwen boven wantrouwen. Nederland rekent op u. En wij staan klaar om samen met u het verschil te maken.

Met vriendelijke groet, mede namens

Ad Melkert, voorzitter Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen (NVZ)
Liesbeth Spies, voorzitter Aedes
Ger Koopmans, voorzitter LTO
Caspar van den Berg, voorzitter Universiteiten van Nederland
Ina Adema, voorzitter Interprovinciaal Overleg
Jeroen Haan, voorzitter Unie van Waterschappen
Ahmed Aboutaleb, voorzitter Jeugdzorg Nederland
Lotte Prins, voorzitter Nationale Jeugd Raad (NJR)
Mohamed el Mokaddem, voorzitter Cedris
Henk Hagoort, voorzitter VO-raad
Freddy Weima, voorzitter PO-raad
Cindy Kremer, algemeen directeur Vereniging Eigen Huis
Bianca Buurman, voorzitter Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland
Adnan Tekin, voorzitter MBO-raad
Wim Wensing, voorzitter Vereniging van Institutionele Beleggers in Vastgoed (IVBN)
Ruth Peetoom, voorzitter De Nederlandse ggz
Lex Staal, directeur-bestuurder Sociaal Werk Nederland
Maurice Limmen, voorzitter Vereniging Hogescholen
Pieter Litjens, voorzitter Vewin
André Rouvoet, voorzitter GGD GHOR
Boris van der Ham, voorzitter Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN)
Anneke Westerlaken, voorzitter ActiZ
Jan Kamminga, voorzitter Stichting Professioneel Platform Vastgoed
Erwin Lots, bestuurslid Associatie Wijkteams
Mieke Damsma, voorzitter Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen (LVKK)
Karen Strengers, voorzitter Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang
Victor Everhardt, voorzitter Divosa

Sharon Dijkma, voorzitter Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Gemeenteraad van de gemeente Smallingerland

No (Plastic) Filter
p/a Fair Resource Foundation
2^e Daalsedijk 6a
3551 EJ Utrecht

Utrecht, 7 december 2025
Betreft: 'No (Plastic) Filter'-campagne

Beste gemeenteraadsleden,

Graag vragen wij uw aandacht voor het volgende.

In Nederland belanden jaarlijks circa 1 miljard¹ sigarettenpeuken op straat. Dit is een groot milieuprobleem. Ook in uw gemeente zullen talloze peuken de openbare ruimtes vervuilen. Het structureel opruimen van peuken is niet te doen en bovendien voor uw gemeente veel te kostbaar. Het probleem aanpakken vergt andere maatregelen, namelijk een (Europees) verbod op sigarettenfilters.

De 'No (Plastic) Filter' campagne streeft naar een verbod op sigarettenfilters, vastgelegd in wetgeving. Wij vragen uw gemeente om steun voor onze actie. Via de website www.noplasticfilter.org/nl/supporters/ roepen wij onder meer gemeenten op onze oproep voor een verbod te ondertekenen. Meerdere gemeenten, waaronder Amsterdam, Utrecht en Venlo, hebben dat inmiddels gedaan.

Als u besluit onze actie te ondersteunen, kunt u uw gemeente eenvoudig aanmelden via deze link: <https://noplasticfilter.org/?support=true>. Na bevestiging via de link in de mail die u van ons zult ontvangen, wordt uw logo automatisch toegevoegd op onze website van supporters. Aan het steunen van onze actie zijn geen kosten verbonden. Uiteraard is een donatie aan onze campagne vanuit de UPV-zwerfafval gelden altijd welkom. Dat kan door contact met ons op te nemen (zie onder).

De gezamenlijke steun voor onze campagne gebruiken wij richting (inter)nationale beleidsmakers. In 2026 en 2027 evalueert de Europese Unie de Single-Use Plastics

¹ Bron: https://ce.nl/wp-content/uploads/2023/02/CE_Delft_220280_Reduceren_van_sigarettenfilters_in_het_zwerfafval_Def_V2.pdf. Schatting CE Delft: tussen 0,2 miljard en 7,1 miljard filters belandt per jaar in het milieu. O.b.v. cijfers Trimbos Instituut en CE Delft is een meer nauwkeurige schatting te maken van circa 1 miljard peuken.

Directive (SUPD). Wij hopen, mede met uw steun, een verbod op sigarettenfilters in deze Europese richtlijn te kunnen bewerkstelligen. Ook de Nederlandse overheid onderzoekt de mogelijkheid van een nationaal verbod op sigarettenfilters, dankzij onze eerdere campagne: <https://plasticpeukencollectief.nl/>. Kortom, uw steun is van groot belang!

Meer informatie over onze actie kunt u vinden op de website <https://noplasticfilter.org/>. In de bijlage vindt u meer informatie over de campagne. Uiteraard zijn wij graag bereid, indien gewenst, een nadere toelichting te geven. Mogen wij ook op de steun van uw gemeente rekenen?

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'KARL', with a stylized, cursive flourish at the end.

Karl Beerenfenger

Campagneleider No (Plastic) Filter

M: 06-18632023

E: info@noplasticfilter.org

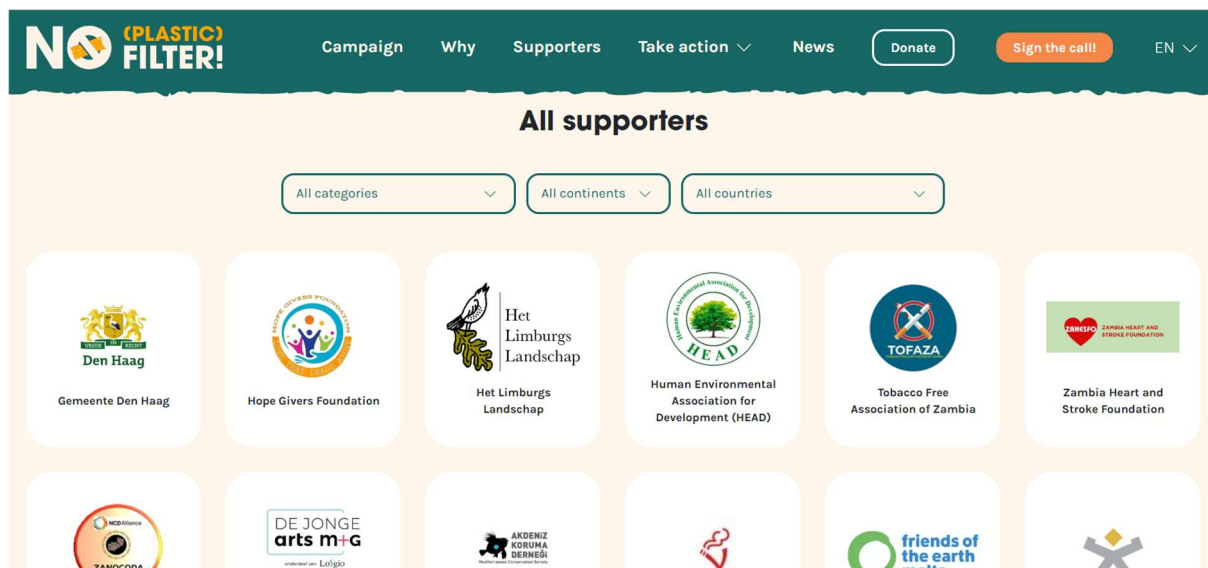
W: www.noplasticfilter.org

De 'No (Plastic) Filter' campagne is een initiatief van [Fair Resource Foundation](#)

Bijlage: alle argumenten op een rijtje

Aanmelden als supporter

Als uw gemeente besluit onze actie te ondersteunen, is aanmelden als supporter heel eenvoudig. Ga naar de website <https://noplasticfilter.org/?support=true>, kies 'Teken als organisatie/initiatief' en vul het aanmeldformulier in. Vergeet niet het logo van uw gemeente te uploaden. U krijgt vervolgens een e-mail toegestuurd met een link ter bevestiging van uw steun. Na bevestiging wordt uw gemeente automatisch toegevoegd aan de [Supporters](#)-pagina en de 'nieuwste zes supporters' op de homepage.

Financiële bijdrage vanuit UPV-zwerfafval

Onze actie is voor uw gemeente geheel kosteloos. Toch is elke bijdrage welkom om de actie te kunnen financieren. Indien uw gemeente onze actie (ook) financieel wil steunen vanuit de UPV-zwerfafval gelden, kan uw gemeente contact opnemen via bovenstaande gegevens voor meer informatie. Wij sturen u graag een document met alle informatie die u nodig heeft om intern draagvlak te genereren voor een bijdrage aan de campagne. Elke gemeente ontvangt jaarlijks UPV-gelden vanuit onder andere de tabaksindustrie - die ingezet mogen worden voor preventieve maatregelen zoals onze campagne om de opruimkosten te drukken. Elke bijdrage is welkom! Alvast hartelijk dank!

De 'No (Plastic) Filter' campagne is een initiatief van [Fair Resource Foundation](#) - we stonden aan de wieg van het [Plastic Peuken Collectief](#) dat zorgde voor bestuurlijke draagvlak voor een verbod op sigarettenfilters in Nederland, zorgden dankzij onze [Statiegeldalliantie](#) voor statiegeld op blikjes en flesjes in Nederland (en doen momenteel hetzelfde in België) en lobbyden succesvol voor [Uitgebreide Producentenverantwoordelijkheid \(UPV\)](#) in de Europese Single-Use Plastic Directive (SUPD), waardoor gemeenten nu ook worden vergoed voor opruimkosten

Bijlage: alle argumenten op een rijtje

Waarom zijn sigarettenfilters een probleem?

Sigarettenfilters zijn een probleem omdat sigarettenfilters:

1) **de grootste vorm van (plastic) zwerfafval zijn**

Meer specifiek:

- a) De huidige sigarettenfilter is gemaakt van cellulose acetaat: een geplastificeerd bio-based materiaal dat niet of nauwelijks afbreekt in het milieu en uiteen valt in microplastics en nanoplastics.
- b) De vele sigarettenfilters zorgen voor zo'n enorme hoeveelheid vervuiling, dat dit nauwelijks aangepakt kan worden door bewustwording en opruimen.
- c) Opruimen van sigarettenfilters is bovendien bewerkelijk, arbeidsintensief en duur. De filters liggen tussen tegels of in het groen waar ze uit elkaar vallen. Een deel verdwijnt in het water, in putten en andere plekken waar ze niet meer verwijderd kunnen worden.
- d) De sigarettenfilter komt bijna onvermijdelijk in het milieu terecht, het weggooien zit besloten in het ontwerp.

2) **enorme hoeveelheden giftige stoffen in het milieu lekken** - zoals pesticiden, zware metalen, teer, arseen en nicotine - met schadelijke effecten op planten, dieren en de waterkwaliteit. In essentie is een sigarettenfilter chemisch afval. Ook alternatieve sigarettenfilters - zelfs als ze geen enkele plasticvezel bevatten - belanden in enorme hoeveelheden in het milieu, breken niet direct af en lekken giftige stoffen.

3) **een enorme kostenpost voor de samenleving zijn**, nu en in de toekomst door het opruimen, het saneren van bodemvervuiling en mogelijk extra benodigde investeringen in waterzuiveringsinstallaties.

4) **de gezondheidsrisico's van roken niet verkleinen** ([zie](#) dit overzicht van onze 'werkgroep sigarettenfilters' samen met de Nederlandse gezondheidsorganisaties)

Zo kan jouw gemeente autismevriendelijker worden

Best gemeenteraadslid,

Bij deze bieden wij jou het pamflet aan van de Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA) voor de aankomende gemeenteraadsverkiezingen.

In het pamflet, dat je samen met deze brief ontvangt, presenteren we vier maatregelen die cruciaal zijn om nu opgepakt te worden. Deze maatregelen, die op de achterzijde van deze brief kort toegelicht worden, zijn:

- 1 Laagdrempelige ondersteuning zoals levensloopbegeleiding, zonder (herhaalde) indicaties**
 - 2 Beschikbaarheid van het pgb**
 - 3 Zorg voor goed leerlingenvervoer**
 - 4 Aandacht voor suïcidepreventie bij mensen met autisme**
- Met daarbij overkoepelend een dringend verzoek tot heldere (autismevriendelijke) communicatie door gemeenten.**

In het bijgevoegde pamflet staat daarnaast een reeks aan maatregelen die gedurende de komende jaren opgepakt kunnen worden. Belangrijke maatregelen die ervoor zullen zorgen dat mensen met autisme volwaardig kunnen participeren in de samenleving, op alle gebieden zoals onderwijs, werk, wonen en vervoer.

Autisme heb je heel je leven en heeft invloed op alle levensterreinen. Problemen ontstaan vooral op overgangsmomenten (van school wisselen, van baan wisselen, een scheiding), waardoor mensen met autisme kunnen uitvallen. Hun kwaliteit van leven kan vervolgens enorm achteruitgaan. Belangrijk is dat gemeenten juist op die momenten mensen met autisme ondersteunen en maatwerk bieden.

Wij hopen van harte dat je inspiratie vindt in onze suggesties om jouw gemeente autismevriendelijker te maken. En dat het leidt tot concrete beleidsvoorstellen om het welzijn van mensen met autisme te verbeteren.

Mocht je nog vragen hebben of advies van ons willen hebben voor moties of amendementen, dan kun je contact opnemen met onze **belangenbehartiger Henri Mandemaker**, via e-mail henri.mandemaker@autisme.nl of via WhatsApp 06 837 980 36. Hij heeft zelf ruime ervaring in de gemeenteraad van Tilburg.

Met vriendelijke groet,

Caroline Verkerk
Directeur NVA

Maatregelen om jouw gemeente autismevriendelijker te maken

1 Laagdrempelige ondersteuning zoals levensloopbegeleiding, zonder (herhaalde) indicaties

Problemen ontstaan vooral op overgangsmomenten (van school wisselen, van baan wisselen, een scheiding), waardoor mensen met autisme kunnen uitvallen. Hun kwaliteit van leven kan vervolgens enorm achteruitgaan. Belangrijk is dat gemeenten juist op die momenten mensen met autisme ondersteunen en maatwerk bieden. Laagdrempelige ondersteuning, zoals levensloopbegeleiding, zonder (herhaalde) indicaties, kan hierin voorzien. Zodat autistische inwoners kunnen rekenen op passende hulp en niet langer afhankelijk zijn van versnipperde hulpverlening.

Uit een door het ministerie van VWS gefinancierde pilot - van 2019 tot 2024, uitgevoerd door VAB (Vanuit Autisme Bekeken) kwam naar voren dat levensloopbegeleiding voor mensen met autisme de best passende zorg is. Toch is die zorg nog vrijwel nergens beschikbaar. De methode Levensloopbegeleiding VAB gaat uit van begeleiding die levensbreed (alle levensgebieden), levensvolgend (intensiever in stressvolle tijden en waakvlamcontact bij rust) en langdurig is. Eigen regie van de cliënt staat hierbij centraal. Zo kiest de cliënt, eventueel met hulp, zelf de begeleider en de gewenste intensiteit en vorm. Uit de pilot kwam naar voren dat deze vorm van begeleiding een toename aan sociale en arbeidsparticipatie liet zien en een afname van escalaties en crises en daarmee gepaard gaande kosten. Wij pleiten er daarom voor om deze vorm van levensloopbegeleiding in het gemeentelijk zorgaanbod op te nemen.

2 Beschikbaarheid van pgb

Het borgen van de keuzevrijheid van pgb zoals in de wet beschreven staat. Omdat iedere persoon met autisme verschillend is en autisme zich anders uit per persoon, is het belangrijk dat er maatwerk via het pgb kan worden toegepast. De dienstverlening via ZIN is daarvoor vaak niet specifiek genoeg toegespitst op de persoonlijke situatie van de autistische persoon.

3 Gemeenten moeten zorgen voor goed leerlingvervoer

Het vervoer waarvan leerlingen van het (voortgezet) speciaal onderwijs gebruikmaken om van en naar school te reizen, is de verantwoordelijkheid van gemeenten. De trend is in veel gemeenten om deze verantwoordelijkheid steeds meer af te wentelen op ouders. Bijvoorbeeld door van hen te verlangen dat zij zélf het vervoer regelen, of dat zij hun kind elke ochtend afzetten op een 'opstaptelek' van een touringcar.

Dit is geen goed idee want ouders van kinderen met autisme zijn vaak al zeer overbelast. Zo erg zelfs dat veel ouders hierdoor serieuze gezondheidsproblemen hebben. Bovendien gaat het halen en brengen ten koste van de aandacht voor hun andere kinderen - aandacht die vaak al zeer schaars is. Voor veel kinderen en jongeren met autisme is vervoer met een touringcar sowieso veel te stressvol. Jongeren met autisme krijgen steeds vaker een fiets aangeboden, al dan niet elektrisch, om zelf naar school te fietsen. Dit ondanks dat veel kinderen en jongeren met autisme kampen met motorische problemen (dyspraxie/dcd), met mogelijk onveilige situaties tot gevolg. Ook het (te) vroeg stimuleren van het gebruik van het openbaar vervoer is vaak niet in het belang van kinderen met autisme. Dit alles wordt gepresenteerd als een waardevolle bijdrage aan de zelfredzaamheid en zelfstandigheid van de kinderen/jongeren. In de praktijk leiden dit soort oplossingen meestal tot nog meer stress en gezondheidsproblemen in kwetsbare gezinnen. En tot een grotere kans op schooluitval. Zelfredzaamheid en zelfstandigheid zijn goed, maar wel op een moment dat een leerling hier echt aan toe is. Bij kinderen en jongeren met autisme kan dit veel later het geval zijn dan bij leeftijdsgenoten. Naar school gaan is voor veel van hen al zó stressvol, dat nieuwe uitdagingen hier niet bijpassen. Het is cruciaal dat medewerkers van de gemeente die beslissen over het leerlingvervoer gedegen kennis hebben van autisme. Ook is het heel belangrijk dat gemeenten ouders en kinderen niet overvragen en hun behoeften serieus nemen, bijvoorbeeld de behoefte aan goede begeleiding in de taxi.

4 Aandacht voor suïcidepreventie bij mensen met autisme

Mensen met autisme hebben een zeven keer hogere kans om suïcide te plegen dan andere mensen. Het is daarom van belang dat gemeente specifiek suïcidepreventiebeleid ontwikkelen voor mensen met autisme.

Eenvoudig en autismevriendelijk taalgebruik

Mensen met autisme kunnen taal soms letterlijk nemen en zijn gevoelig voor onzorgvuldige of niet-eenduidige taal. Daarom is helder (autismevriendelijk) taalgebruik van belang. Dat is voor iedereen, ook mensen zonder autisme, prettig. Zo zou de gemeente taalniveau B1 als uitgangspunt moeten nemen voor communicatie met al haar burgers. Niet alleen in geschreven informatie, maar ook aan het loket bij gemeentelijke dienstverlening, tijdens het 'keukentafelgesprek', bij onafhankelijke cliëntondersteuners en medewerkers die indicaties stellen.

Pamflet NVA

Maak ruimte voor autisme in jouw gemeente

Een inclusieve maatschappij is een prachtig ideaal waar veel mensen achter staan. Een maatschappij waarin iedereen mee kan doen. Waar mensen samenleven zonder vooroordelen of discriminatie. Een ideale maatschappij, waar ook veel gemeenten naar streven.

Voor mensen met autisme is die inclusieve samenleving helaas vaak nog ver weg. Zij lopen tegen uiteenlopende problemen aan en staan bovenaan allerlei vervelende lijstjes. Zo vormen mensen met autisme een groot deel van de thuiszitters, schoolverlaters, jongeren in de gesloten jeugdzorg, wachtenden bij de ggz, werklozen en daklozen. Als het gaat om onbegrepen gedrag, depressies en suïcide scores mensen met autisme helaas ook hoog. Het risico op suïcide is onder mensen met autisme zelfs zeven keer hoger dan bij anderen. Autisten voelen zich door de samenleving vaak niet gehoord en gezien. Voor hen lijkt er soms geen plaats te zijn. Ondanks de vele kwaliteiten die mensen met autisme hebben, waar de hele maatschappij van zou kunnen profiteren.

Autisme heb je heel je leven en heeft invloed op alle levensterreinen. Problemen ontstaan vaak vooral op overgangsmomenten (van school wisselen, van baan wisselen, een scheiding), waardoor mensen met autisme kunnen uitvallen. Hun kwaliteit van leven kan vervolgens enorm achteruitgaan. Belangrijk is dat gemeenten juist op die momenten mensen met autisme ondersteunen en maatwerk bieden.

Vanuit het VN-Verdrag Handicap zijn gemeenten verplicht om in hun beleidsplannen aan te geven hoe zij de inclusie van mensen met een beperking willen bevorderen en hoe zij hen betrekken bij de beleidsvorming. Ook zijn gemeenten vanuit het verdrag verplicht om een Lokale Inclusie Agenda op te stellen. Zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen participeren in de samenleving, op alle gebieden zoals onderwijs, werk, wonen en vervoer.

De NVA denkt graag met gemeenten mee en stelt hieronder een aantal concrete maatregelen voor op allerlei beleidsterreinen. Zo wordt ook jouw gemeente autismevriendelijker!

De Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA) laat de stem van mensen met autisme en hun naasten horen. De NVA is dé organisatie in Nederland die vanuit het perspectief van mensen met autisme en hun naasten bouwt aan een autismevriendelijke maatschappij; een maatschappij waarin mensen met autisme optimaal geïntegreerd, geaccepteerd en zoveel mogelijk zelfredzaam zijn.

NVA Nederlandse Vereniging voor Autisme

Weltevreden 4a, 3731 AL De Bilt

Concrete maatregelen om jouw gemeente autismevriendelijker te maken

Toegankelijkheid

Eenduidig (autismevriendelijk) taalgebruik

Mensen met autisme kunnen taal soms letterlijk nemen en zijn gevoelig voor onzorgvuldige of niet-eenduidige taal. Daarom is helder (autismevriendelijk) taalgebruik van belang, en voor iedereen (ook zonder autisme) prettig. Zo zou de gemeente taalniveau B1 als uitgangspunt moeten nemen voor communicatie met al haar burgers. Niet alleen in geschreven informatie, maar ook aan het loket bij gemeentelijke dienstverlening, tijdens het 'keukentafelgesprek', bij onafhankelijke cliëntondersteuners en medewerkers die indicaties stellen.

Eén loket voor ondersteuningsvragen

Het zou goed zijn als mensen met autisme terecht zouden kunnen bij één loket voor hun ondersteuningsvragen. Hierdoor is het helder waar ze met hun vragen moeten aankloppen en houden ze het overzicht.

Autismevriendelijke fysieke omgeving van schoolgebouwen

Veel kinderen met autisme hebben baat bij een prikkelarme omgeving met een duidelijke structuur en voorspelbaarheid. Op scholen kunnen akoestische demping en rustige kleuren al veel schelen. Kinderen hebben soms ook behoefte aan rust als ze overprikkeld zijn. Stilteruimtes kunnen dan een simpele maar effectieve oplossing vormen.

Inclusiviteit

Ervaringskennis vanuit autisme

Betrek actief ervaringsdeskundigen met autisme bij het maken van gemeentelijk beleid. Monitor vervolgens of het beleid voldoende aansluit bij de inwoners met autisme.

Verkiezingen

Mensen met autisme op de kieslijst

Als mensen - die onderdeel uitmaken van een minderheid - politiek actief zijn in gemeenten, worden gemeenteraden vanzelf inclusiever. Er wordt dan 'automatisch' meer rekening gehouden met toegankelijkheid en inclusiviteit. Politieke partijen zouden daarom ook mensen met autisme moeten meenemen op hun kieslijst.

Zorg

Laagdrempelige ondersteuning zoals levensloopbegeleiding, zonder (herhaalde) indicaties

Problemen ontstaan vooral op overgangsmomenten (van school wisselen, van baan wisselen, een scheiding), waardoor mensen met autisme kunnen uitvallen. Hun kwaliteit van leven kan vervolgens enorm achteruitgaan. Belangrijk is dat gemeenten juist op die momenten mensen met autisme ondersteunen en maatwerk bieden. Laagdrempelige ondersteuning zoals levensloopbegeleiding, zonder (herhaalde) indicaties, kan hierin voorzien. Zodat autistische inwoners kunnen rekenen op passende hulp en niet langer afhankelijk zijn van versnipperde hulpverlening.

Aandacht voor autisme en verstandelijke beperking

Mensen met autisme en een verstandelijke beperking vallen vaak tussen wal en schip. Zij hebben andere behoeften dan mensen met autisme en een gemiddelde of hoge intelligentie. En ook dan mensen met alleen een verstandelijke beperking. Vergeet deze groep niet bij het maken van beleid en pas maatwerk toe.

Keuzevrijheid van pgb

Het borgen van de keuzevrijheid van pgb zoals in de wet beschreven staat. Omdat iedere persoon met autisme verschillend is en het autisme zich anders uit per persoon, is het belangrijk dat er maatwerk via de pgb kan worden toegepast. De dienstverlening via ZIN is vaak niet specifiek genoeg toegespitst op de persoonlijke situatie van de autistische persoon.

Voldoende mogelijkheden voor logeeropvang vanuit de Jeugdwet

Om ouders of vaste verzorgers te ontlasten, is het van belang dat er voldoende aanbod is aan logeeropvang vanuit de Jeugdwet. Zo kunnen kinderen met autisme gedurende een paar dagen, tijdens vakantie of een weekend elders verblijven. Bijvoorbeeld in gespecialiseerde logeerhuizen, zorgboerderijen of gastgezinnen.

Wonen

Woonbehoefte autistische mensen

Gemeenten moeten de woonbehoefte van aandachtsgroepen (waaronder ook die van mensen met autisme) in kaart brengen en in die behoefte voorzien. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan prikkelarme woningen in een groene omgeving. In Tilburg zijn dat soort woningen al gerealiseerd voor mensen met autisme.

Begeleid wonen jongeren met autisme

Creëer meer mogelijkheden voor begeleid wonen voor jongeren met autisme. Zelfstandig wonen is voor deze jongeren soms nog een stap te ver. Begeleid wonen is dan een goede tussenstap, waarbij ze ervaring opdoen met vaardigheden die nodig zijn om zelfstandig te wonen.

Urgentieverlening

Verleen urgentie als een inwoner met autisme aangeeft dat hij of zij ernstig lijdt onder de prikkels in de huidige woonomgeving.

Bestaanszekerheid en werk

Voorlichting aan werkgevers/ambtenaren over vooroordelen rondom autisme

Mensen met autisme hebben kwaliteiten die werkgevers goed kunnen gebruiken. Zo zijn ze vaak betrouwbaar en loyaal en werken ze vaak hard. Om autistische mensen ook goed te laten functioneren op de werkvloer, zijn vaak maar kleine aanpassingen nodig. Zodat rekening wordt gehouden met de mogelijke prikkelgevoeligheid en de belastbaarheid van mensen met autisme. Voorlichting aan werkgevers en ambtenaren zou dit onder de aandacht kunnen brengen. Eventuele vooroordelen moeten worden bestreden.

Begeleiding van mensen met autisme indien nodig

Om te voorkomen dat mensen met autisme problemen ervaren tijdens belangrijke overgangsmomenten op het werk, zouden ze naast levensloopbegeleiding ook gebruik moeten kunnen maken van een jobcoach.

Meer tijd en aandacht voor mensen met autisme die zijn uitgevallen

Voor mensen met autisme die zijn uitgevallen op de werkvloer, is het soms lastig om zelfstandig de draad weer op te pakken. Met tijd en aandacht en samen stap voor stap toewerken naar herintreding, zijn ze vaak wel weer in staat om actief te worden.

Aandacht voor schoolverlaters van het voortgezet speciaal onderwijs met het uitstroomprofiel 'arbeid'

Leerlingen met autisme met een uitstroomprofiel 'arbeid' hebben extra begeleiding en training nodig in de vaardigheden die nodig zijn in een werkomgeving. Het zou goed zijn als zij tijdens en na hun schooltijd begeleid worden in de zoektocht naar een baan, om hun kansen te vergroten.

Jeugdzorg

Individuele begeleiding en maatwerk

Voor jongeren met autisme kan individuele begeleiding effectiever zijn, vanwege bijvoorbeeld hun prikkelgevoeligheid. Omdat autisme zich bij ieder mens anders kan uiten, is maatwerk altijd van belang.

Stop met ABA

Het Nederlands Autisme Register (NAR) heeft een onderzoeksrapport over ABA (Applied Behavior Analysis) opgesteld in opdracht van het ministerie van VWS. Het risico op negatieve effecten van ABA, zeker op de langere termijn, is niet langer te negeren. ABA mag daarom op geen enkele wijze worden opgedrongen of verplicht, zoals nu soms gedaan wordt door scholen, jeugdzorg of gemeenten. Verplichting zou verboden moeten worden. Als behandeling voor kinderen en jongeren met autisme is ABA af te raden. Zorg voor kinderen met autisme mag geen risico geven op trauma en schade op latere leeftijd. Veel ouders van kinderen met autisme en een (ernstige) verstandelijke beperking geven aan dat er voor deze doelgroep nauwelijks alternatieven zijn. Zij moeten écht iets te kiezen hebben.

Onderwijs

Voorkom schooluitval door meer aandacht, maatwerk en flexibiliteit

Uit ervaringsverhalen van jongeren met autisme blijkt steeds weer dat uitval voorkomen kan worden. Scholen moeten dan wel bereid zijn om de behoefte van jongeren met autisme centraal te stellen. Dat kan al door meer aandacht te geven, een flexibele opstelling en het nodige maatwerk.

Jongeren al in het laatste jaar van mbo/hbo begeleiden op weg naar werk

Voor jongeren met autisme is het goed als zij in het laatste jaar van het mbo of hbo begeleid worden op weg naar werk. Uit diverse initiatieven, zoals Career Jumpstart, waarbij dit wordt toegepast, blijkt dat jongeren met autisme daarna gemakkelijker aan het werk komen. Het werk dat ze doen sluit ook beter aan op het niveau van hun opleiding.

Wachlijsten voor speciaal onderwijs terugdringen

Uit een peiling van het ministerie van Onderwijs blijkt dat één op de vijf scholen in het gespecialiseerd onderwijs een wachtlijst heeft. Bijna de helft van de leerlingen op een wachtlijst moet zes maanden of langer wachten. Hierdoor komen deze leerlingen thuis te zitten, wat veel stress oplevert en waar ook hun sociale contacten onder lijden. Ook levert dit onnodige vertraging op in hun schoolloopbaan.

Gemeenten moeten zorgen voor goed leerlingenvervoer

De verantwoordelijkheid voor het vervoer van en naar school wordt steeds vaker afgewenteld op de toch al overbelaste ouders, of op de kinderen zelf. De rit in een volle touringcar is stressvol. En een (elektrische) fiets voor de kinderen is niet altijd een oplossing. Door bijkomende motorische problemen is zelfstandig door het verkeer fietsen niet altijd mogelijk of veilig.

Sport & vrije tijd

Kennis over autisme bevorderen bij sportclubs

Mensen met autisme ervaren vaker stress. Sporten werkt goed om stress te verminderen. Samen sporten kan sociaal contact bevorderen. Om meer mensen met autisme te laten genieten van sport, is meer kennis nodig over autisme bij sportclubs. Zodat clubs rekening kunnen houden met specifieke behoeften van mensen met autisme en sporten aantrekkelijker wordt.

Voldoende toegankelijke vrijetijds mogelijkheden voor kinderen en jongeren met autisme

Er zijn niet genoeg toegankelijke vrijetijds mogelijkheden voor kinderen en jongeren met autisme. Het is belangrijk dat er voor hen ook voldoende prikkelarme activiteiten zijn. Denk dan aan een prikkelarme bioscoopvoorstelling of prikkelarme uurtjes bij musea en andere instellingen.

Maatschappelijke ondersteuning

Beschikbaarheid en betaalbaarheid hulp in de huishouding

Voor mensen met autisme kan het lastig zijn om overzicht te houden op dagelijkse huishoudelijke taken en kan de uitvoering daarvan te belastend zijn. Voor hen is het daarom belangrijk dat hulp in de huishouding beschikbaar en betaalbaar is.

Participatie & suïcidepreventie

Oog voor isolatie/eenzaamheid ouderen met autisme – gespreksgroepen

Ouderen met autisme kunnen door gebrek aan sociale contacten vereenzamen en in een sociaal isolement raken. Voor deze ouderen kan het fijn zijn om aan gespreksgroepen met andere ouderen met autisme deel te nemen. Zo blijven zij sociale contacten opdoen, en ervaren erkenning en herkenning die zij vaak niet in hun omgeving vinden.

Aandacht voor suïcidepreventie bij mensen met autisme

Mensen met autisme hebben een zeven keer hogere kans om suïcide te plegen dan andere mensen. Het is daarom van belang dat gemeenten in het suïcidepreventiebeleid specifiek beleid voor mensen met autisme ontwikkelen en opnemen.

Aan leden van de gemeenteraad van Smallingerland

Drachten,
1 december 2025

Ons kenmerk
2025-094584

Uw kenmerk

Behandeld door
Judith Adema
0512 - 581 234

Onderwerp
Prestatieafspraken 2026

Geachte heer, mevrouw,

De gemeente Smallingerland maakt jaarlijks prestatieafspraken met de woningcorporaties Accolade, WoonFriesland en Huurdersbelang Fryslân over de sociale huurvoorraad in Smallingerland. We hebben nu voor het jaar 2026 nieuwe prestatieafspraken gemaakt. Deze Prestatieafspraken 2026 komen voort uit de prestatieafspraken 2025 en zijn geactualiseerd en aangevuld waar nodig.

Relatie gemeentelijk beleid - prestatieafspraken

Op 6 oktober 2020 heeft de Raad de gemeentelijke Woonvisie 2020 - 2025 vastgesteld. Uitgangspunt in onze visie is dat in Smallingerland de betaalbaarheid van de sociale huursector voorop staat. Dit is de rode draad die ook door de woningcorporaties en Huurdersbelang Fryslân wordt gedeeld en die terugkomt in de prestatieafspraken. Dit betekent dat de prestatieafspraken gericht zijn op fysieke en sociale thema's.

Zoals u weet, wordt de woonvisie vervangen door het volkshuisvestingsprogramma. De kaderstellende notitie hiervoor heeft u in uw raad op 23 september behandeld. Vanaf 2027 willen we gaan werken met meerjarige prestatieafspraken. Het volkshuisvestingsprogramma is hiervoor de basis. Voor de periode 2019-2025 zijn er meerjarenafspraken gemaakt. Deze afspraken hebben, waar nodig, een plek gekregen in de huidige prestatieafspraken.

Hoofdpijnen Prestatieafspraken 2026

De vier partijen, Accolade, WoonFriesland, Huurdersbelang Fryslân en de gemeente Smallingerland, hebben overeenstemming bereikt over elkaars bijdrage. Thema's waarover afspraken zijn gemaakt zijn betaalbaarheid, beschikbaarheid en nieuwbouw, kwaliteit en duurzaamheid, huisvesting van specifieke doelgroepen en verbetering van de leefbaarheid.

Ook zijn, als onderdeel van de samenwerking, afspraken gemaakt over monitoring en evaluatie. Deze thema's komen overeen met de thema's uit de prestatieafspraken 2025. De afspraken zijn in goed en zorgvuldig overleg tussen alle partijen tot stand gekomen. Hieronder worden de belangrijkste afspraken toegelicht.

In de biedingen hebben Accolade en WoonFriesland hun plannen, investeringen en activiteiten beschreven en hoe deze bijdragen aan het gemeentelijk woonbeleid voor de sociale huursector. Huurdersbelang Fryslân en de gemeente hebben vanuit hun eigen verantwoordelijkheid aangegeven welke bijdrage zij leveren.

Gezamenlijk werken partijen aan een passende en betaalbare woningvoorraad voor de doelgroepen die in aanmerking komen voor sociale huur in Smallingerland. Het werken aan de betaalbaarheid van de sociale huurvoorraad is van belang. In 2026 zullen weer woningen aan de voorraad worden toegevoegd en zijn er voorbereidingen voor realisatie in de opvolgende jaren. Daarmee wordt de beschikbaarheid van woningen vergroot. Daarnaast is verduurzaming van de bestaande sociale huurwoningvoorraad van belang. En is er naast aandacht en inzicht op het fysieke domein ook aandacht en inzet nodig op het sociale domein, zoals leefbaarheid.

De prestatieafspraken 2026 zijn afgestemd op de actualiteit. Tegelijkertijd zien we dat waar we de afgelopen jaren gezamenlijk aan hebben gewerkt, nog steeds van belang is. We kiezen er daarom ook vooral voor om dit voort te zetten en verder te concretiseren in proces en resultaat. Hierdoor zien we ook een duidelijke lijn in de prestatieafspraken 2026 ten opzichte van de prestatieafspraken uit 2025.

In Smallingerland is behoefte aan meer betaalbare huurwoningen, de vraagdruk is groot. Het gesloten convenant 'Nieuwbouw sociale huur gemeente Smallingerland' tussen de corporaties en de gemeente is hiervoor de basis. De komende jaren worden er dan ook woningen toegevoegd aan de sociale huurvoorraad, waaronder in de Swetten en Vrijburgh.

We blijven als partijen in gesprek als het gaat om locaties waar mogelijkheden zijn. Naast investeringen in nieuwbouw, investeren de woningcorporaties in 2026 ook weer in onderhoud en verduurzaming van hun woningen. De verduurzaming heeft een positief effect op de woonlasten van huurders. Daarnaast zetten we vroegsignalering in om schulden te voorkomen. We werken gezamenlijk aan thema's als vergroening en circulariteit.

Verder blijft er aandacht voor de huisvesting van aandachtsgroepen. En kijken we naar mogelijkheden en kansen, zoals het woningdelen voor de doelgroep statushouders. De vastgestelde woonzorgvisie wordt verder vertaald in een uitvoeringsprogramma, waar de corporaties en Huurdersbelang Fryslân bij betrokken worden. Tot slot blijven de partijen gezamenlijk verder werken aan verbetering van de leefbaarheid van wijken.

Tot slot

De afspraken zijn in december 2025 door de vier partijen ondertekend. Accolade en WoonFriesland moeten de prestatieafspraken voor het eind van het jaar indienen bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Dat is geregeld in de Woningwet.

Wij hopen u met deze brief voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders,

secretaris

Siebrën van der Berg

burgemeester

Fred Veenstra

GEMEENTE SMALLINGERLAND

Ons kenmerk 2025-094584

Datum 1 31 oktober 2025

Bladnr. 3

Bijlage: Prestatieafspraken 2026 gemeente Smallingerland, Accolade, WoonFriesland,
 Huurdersbelang Fryslân.

Prestatieafspraken 2026 gemeente Smallingerland, Accolade, WoonFriesland en Huurdersbelang Fryslân

Accolade, WoonFriesland, Huurdersbelang Fryslân en de gemeente Smallingerland hebben prestatieafspraken voor het jaar 2026 opgesteld. Voor 1 juli hebben Accolade en WoonFriesland hun biedingen voor 2026 uitgebracht. Huurdersbelang Fryslân heeft in een brief haar bijdrage en inzet uiteengezet. De afspraken voor 2026 zijn een vervolg op de afspraken in 2025. Vanaf 2027 gaan we met meerjarige prestatieafspraken werken. Het in 2026 vast te stellen volkshuisvestingsprogramma van de gemeente is hiervoor de basis.

Wonen is een belangrijk thema. Het gaat om een dak boven je hoofd. Maar we hebben te maken met een groot tekort aan woningen, waardoor er sprake is van krapte op de woningmarkt. En de doorstroming is laag. En het aantal aandachtsgroepen neemt toe. De gezamenlijke opgave, waar we gezamenlijk al constructief aan werken, blijft om voldoende betaalbare en kwalitatief goede woningen in leefbare wijken en buurten in de gemeente te bieden. Voor 2026 blijven dan ook de zes aandachtsgebieden:

- Betaalbaarheid
- Beschikbaarheid
- Kwaliteit van de bestaande voorraad en verduurzaming
- Wonen, welzijn, zorg en aandachtsgroepen
- Leefbaarheid
- Samenwerking

Voor 2026 hebben we samen bepaald waar we met een gezamenlijke focus op samenwerken en waar we hoge prioriteit aan toekennen. Dit sluit aan bij onze inzet in 2025 en eerdere jaren. We zien nog steeds een hoge vraagdruk naar sociale huurwoningen in de gemeente Smallingerland. We blijven ons daarom ook inzetten voor het verruimen van de beschikbaarheid. In 2026 en de jaren erna komen er sociale huurwoningen bij in de gemeente. Ook blijven we ons gezamenlijk inzetten om de woonlasten betaalbaar te houden. Leefbaarheid is ook een belangrijk aandachtspunt, de druk in wijken en dorpen neemt toe. Daarnaast geven we ook prioriteit aan het verder verduurzamen van de woningvoorraad om woonlasten betaalbaar te houden voor huurders en het optimaliseren van de vroegsignalering om hoge schulden te voorkomen. We zien ook het belang van aandacht voor duurzaamheid in brede zin, zoals klimaatadaptatie en biobased bouwen. Allerlei ontwikkelingen in binnen- en buitenland zorgen voor onzekerheid op de woningmarkt en in de sociale huursector. Ook hebben we in 2026 te maken met een nieuwe coalitie en zijn er gemeenteraadsverkiezingen. De mate waarin de prestatieafspraken gerealiseerd kunnen worden, zal mede afhankelijk zijn van de impact van verschillende maatregelen en ontwikkelingen. De opgave is groot, maar de financiële slagkracht van zowel de woningcorporaties als de gemeente is beperkt. Dit betekent ook dat we keuzes moeten blijven maken, maar vooral ook samen moeten werken om onze doelen te behalen. We blijven ons dan ook gezamenlijk inzetten voor betaalbare huurwoningen in de gemeente Smallingerland. Bij onvoorziene omstandigheden, die van invloed zijn op de gemaakte afspraken, gaan we met elkaar in gesprek om gezamenlijk oplossingen te zoeken. De biedingen van beide corporaties en de inzet van Huurdersbelang Fryslân zijn een onlosmakelijk onderdeel van deze prestatieafspraken en zijn bijgevoegd als bijlage. De voorwaarden waaronder de biedingen en de inzet van Huurdersbelang Fryslân zijn uitgebracht, zijn hierin na te lezen en maken onderdeel uit van deze prestatieafspraken.

1	Betaalbaarheid	In de gemeente Smallingerland staat de betaalbaarheid van de sociale huurvoorraad voorop.	Trekker
1.1	Huurbeleid	De corporaties volgen in hun huurbeleid de wettelijke landelijke kaders. Beide corporaties voeren een gematigd huurbeleid. Over de jaarlijkse huuraanpassing wordt het gesprek gevoerd tussen de corporaties en Huurdersbelang Fryslân, volgens de Wet Overleg Huurders Verhuurders (WOHV).	Corporaties
1.2	Vrije toewijzingsruimte	We spreken af dat de corporaties maximaal 15% van het sociale bezit mogen toewijzen aan de lage middeninkomens (eenpersoonshuishoudens met een inkomen van meer dan € 49.669 en meerpersoonshuishoudens met een inkomen hoger dan € 54.847, prijspeil 2025). De verhoging van de toewijzingsruimte vormt geen doel op zich. De doelgroep voor de sociale huur is en blijft prioriteit. De verhoging van 7,5% naar 15% is een vangnet als de praktijk daartoe noopt. De corporaties monitoren deze toewijzingen. Minstens eenmaal per jaar bespreken zij de resultaten en ontwikkelingen in de projectgroep prestatieafspraken en waar nodig wordt actie ondernomen.	Corporaties
1.3	Vroegsignalering	<p>Een groep huurders heeft moeite met rondkomen en/of is niet in staat onverwachtse uitgaven op te vangen. De urgentie is daarmee groot om betalingsachterstanden bij huurders zoveel mogelijk te voorkomen, maar in ieder geval vroeg te signaleren. We versterken gezamenlijk daarom de inhoudelijke focus en zetten in op structurele samenwerking, monitoring en verbetering/verdieping rondom vroegsignalering. Dit doen we door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Partijen evalueren 2x per jaar de samenwerking in de uitvoering rondom vroegsignalering. • Partijen evalueren 1x per jaar met alle vaste lastenpartners het Convenant Vroegsignalering op verschillende onderdelen, zowel operationeel als tactisch. Partijen hebben daarbij de ambitie om nog meer te doen op het gebied van preventie en het beter bereiken van risico doelgroepen en/of -gebieden. Door analyse van de beschikbare data vanuit vroegsignalering krijgen partijen hier zicht op en maken vervolgens concrete afspraken over de gezamenlijke aanpak. Bij dit overleg is de gemeenteambtenaar vanuit het Armoedepact ook betrokken. • Voor realisatie van de acties vanuit de evaluaties komen partijen periodiek bij elkaar om de samenwerking en de voortgang van de acties te borgen. <p>In Q1 formuleert de regiegroep voor bovenstaande afspraak nog een concrete opdracht aan de werkgroep vroegsignalering.</p>	Gemeente
1.4	Inzicht in betaalbaarheid	Partijen maken in Q2 een lokale analyse van de betaalbaarheid van wonen voor huurders in de gemeente Smallingerland in op basis van bestaande gegevens van alle partijen, zoals vroegsignalering. Het doel van deze analyse is om inzicht te krijgen in en kennis te verkrijgen over de betaalbaarheid in de gemeente Smallingerland.	Gemeente

2	Beschikbaarheid	De focus bij sociale huur ligt op Drachten in verband met de grote vraagdruk die partijen zien bij de doelgroep van corporaties voor de grotere kernen. Voor de korte termijn wordt uitgegaan van uitbreidingsnieuwbouw in Drachten om de verwachte huishoudensgroei hier op te vangen. Voldoende vraag/marktperspectief is voorwaarde voor (vervangende) nieuwbouw in de dorpen door woningcorporaties.	
2.1	Convenant nieuwbouw	We breiden ons convenant nieuwbouw uit voor de vervolgperiode. De basis hiervoor is het volkshuisvestingsprogramma dat in 2026 wordt vastgesteld. We blijven gezamenlijk mogelijkheden onderzoeken voor locaties om sociale huurwoningen te realiseren. Dit geldt vooral voor Drachten.	Gemeente
2.2	Buurblok	WoonFriesland realiseert 40 woningen volgens het concept Buurblok. In 2026 wordt gewerkt aan de realisatie. Na realisatie evalueren we het project om inzicht te krijgen in de toewijzing en bewoning.	WoonFriesland
2.3	Wonen in Smallerland	Jaarlijks, in Q3, hebben we een gezamenlijk 'wonen in Smallerland' overleg. Het doel van dit overleg is om ontwikkelingen met elkaar te bespreken. Het betreft ontwikkelingen op het gebied van de woningmarkt en de gevolgen voor/impact op het vastgoed (beleid). Ook de uitkomsten van de monitor vraagdruk van sociale huurwoningen, die de corporaties en Friese huurdersorganisaties uitvoeren komen in dit overleg aan de orde. Waar mogelijk benoemen we maatregelen die bijdragen aan een afname van de (hoge) vraagdruk.	Gemeente
2.4	Bevorderen doorstroming	We zien een grote vraagdruk in de sociale huur die onder meer veroorzaakt wordt door een lage doorstroming. De inzet van de bestaande instrumenten (o.a. woningruil, voorrang gezinnen en senioren, inzet wooncoach/wijkconsulenten) ter stimulering van de doorstroming zetten we voort. In 2026 bespreken we de resultaten van deze inzet en bepalen wat aanvullend nodig is.	Corporaties
2.5	Woning delen	Accolade en de gemeente zijn in 2025 gestart met de pilot woningdelen. We starten met de doelgroep statushouders. In 2026 evalueren we de pilot. Bij woningdelen hebben we gezamenlijke aandacht voor een zachte landing in de woning en wijk. WoonFriesland heeft de intentie ook te starten in 2026. We hebben als partijen de intentie om woningdelen voort te zetten en, op basis van de evaluatie, de doelgroep te verbreden.	Gemeente
2.6	Werkzaamheden in wijken en dorpen	De gemeente organiseert jaarlijks, in Q2, een overleg met de corporaties om elkaar te informeren over de voorgenomen fysieke werkzaamheden in de openbare ruimte en de planning in de wijken en dorpen.	Gemeente
2.7	Benutten bestaande voorraad	Er zijn verschillende mogelijkheden om wooneenheden toe te voegen aan de woningvoorraad door het bestaande vastgoed in en van de gemeente beter te benutten. In 2026 blijft dit onderwerp van gesprek.	Gemeente
2.8	Realisatiestimulans	De bijdrage vanuit de realisatiestimulans wordt verkregen voor elke betaalbare woning en ingezet voor stimuleren van de woningbouw. Hiervoor is een fonds opgezet, de bestemmingsreserve stimulering woningbouw. De gemeente betreft de corporatie bij de inzet van de middelen vanuit dit fonds.	Gemeente

3	Kwaliteit en duurzaamheid	Goed evenwicht tussen betaalbaarheid en uitvoering van noodzakelijke verbeteringen. Focus ligt op betaalbaarheid.	
3.1	Duurzaamheidsoverleg	<p>Duurzaamheid is een breed onderwerp, met veel verschillende aspecten. We maken afspraken over een passende overlegstructuur om versnippering te voorkomen. Waarbij partijen elkaar minimaal twee keer per jaar informeren over ontwikkelingen. En waar op onderwerpen nadere afspraken worden gemaakt. Het gaat hierbij om de volgende thema's/onderwerpen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Energie - Klimaatadaptatie - Warmtenetten - Circulair en biobased bouwen 	Gemeente
3.2	Vergroening/klimaatadaptatie	<p>De gemeente, woningcorporaties en Huurdersbelang Fryslân werken samen op het gebied van vergroening. Zij verkennen de mogelijkheden om tuinen, daken en terreinen van de corporaties te vergroenen, de biodiversiteit op deze terreinen te verbeteren, de terreinen extensiever te beheren, regenwater te benutten en werk met werk te maken binnen de integrale wijkaanpak van de gemeente. In 2026 onderzoeken partijen de mogelijkheden voor pilots in bestaande wijken door concrete groenplannen te initiëren in bestaande wijken of bij nieuwbouwprojecten. En hoe we samen met de bewoners de versterking aan kunnen pakken of een bewonerstuin kunnen inrichten.</p>	Gemeente
3.3	Warmtetransitie	<p>De gemeente werkt in 2025 en Q1 2026 aan het opstellen van het warmteprogramma, de woningcorporaties en huurdersvereniging zijn hierbij als strategisch stakeholder betrokken. De planning is om het warmteprogramma in 2026 vast te stellen.</p> <p>Verder wordt er, samen met HVC en het Wetterskip gewerkt aan de verkenning naar een collectief warmtesysteem met HVC. Bij voldoende zicht op een solide businesscase willen we toewerken naar een intentieverklaring met de corporaties, HVC en Wetterskip Fryslân met als doel om gezamenlijk een warmtenet te realiseren.</p> <p>Partijen blijven in overleg over de stappen die zowel gemeente als corporaties zetten met als doel een aardgasvrije gebouwde omgeving in 2050 en over de voortgang en ontwikkeling van het warmteprogramma. Op ambtelijk niveau vindt periodiek overleg plaats en indien noodzakelijk is er een bestuurlijk overleg. Daarbij worden de belangen en doelstellingen van alle partijen ten aanzien van de</p>	Gemeente

		warmtetransitie besproken. Voor de corporaties en huurders is de betaalbaarheid een belangrijk onderwerp in de overleggen.	
3.4	Circulair en biobased bouwen	De gemeente en woningcorporaties spannen zich in 2026 verder in om bij nieuwbouw de mogelijkheden voor het gebruik van circulair en biobased materiaal wordt te verkennen.	Gemeente
3.5	Versnipperd bezit	Bij verduurzamingsplannen voor een complex met versnipperd bezit (koop- en sociale huurwoningen) zijn de woningcorporaties bereid om eigenaar/bewoners te laten deelnemen aan de aanpak. Kopers van voormalige huurwoningen worden geïnformeerd dat er werkzaamheden aan de corporatiewoningen uitgevoerd gaan worden. Zij krijgen de mogelijkheid om op eigen kosten en op eigen regie in het verbetertraject mee te gaan. Woningeigenaren kunnen voor informatie over subsidies en leningen terecht bij de gemeentelijke adviseur woningverduurzaming of het Duurzaam Bouwloket.	Corporaties
3.6	Netcongestie	Woningcorporaties en gemeente zoeken naar de meest optimale oplossing voor de gevolgen van netcongestie. Partijen voeren overleg om de risico's van netcongestie te beperken en om plannen op operationeel niveau met elkaar af te stemmen.	Gemeente
4	Wonen, welzijn, zorg en aandachtsgroepen	Voldoende woonzorgproducten met een functionele kwaliteit om doelgroepen passend te kunnen huisvesten. Maatwerk voor specifieke doelgroepen.	
4.1	Sociale koers	Corporaties en Huurdersbelang Fryslân worden jaarlijks bijgepraat over ontwikkelingen en voortgang in de Sociale Koers, via de regiegroep prestatieafspraken.	Gemeente
4.2	Woonzorgvisie (uitvoeringsprogramma)	In 2025 is de regionale woonzorgvisie vastgesteld. Het bijbehorende uitvoeringsprogramma wordt in 2026 vastgesteld. Corporaties worden actief betrokken bij ontwikkeling van het uitvoeringsprogramma. Belangrijke thema's die in dit kader besproken worden zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Samen bewustwording vergroten • Samenwerking met wooncoach versterken • Passende woonomgeving creëren • Verkaveling van zorg (per gebied/gebouw preferente zorgpartner) inregelen • Meer inzet op welzijn voor meer sociale cohesie • Ontmoetingsmogelijkheden • Koppelen van welzijn/zorg aan geclusterde woonvormen voor senioren van corporaties 	Gemeente

4.3	Regionale urgentieverordening	<p>De gemeente Smallingerland sluit zich aan bij de Friese urgentieverordening in ontwikkeling (beoogde vaststelling in 2026, maar is afhankelijk van de inwerkingtreding van de Wet Versterking regie volkshuisvesting). Naast de wettelijke aandachtsgroepen is het voornemen nog steeds om ook de doelgroep statushouders in de verordening op te nemen. De gemeente, corporaties en de huurdersorganisatie bereiden in 2026 gezamenlijk de lokale uitvoering voor van de invoering van de regionale huisvestingsverordening, waarbij specifieke aandacht uitgaat naar zorgdragen voor een ‘zachte landing’ en goede begeleiding van aandachtsgroepen door de gemeente, inclusief nazorg. Bij het huisvesten van urgent woningzoekenden hebben de gemeente, corporaties en huurdersorganisaties aandacht voor de mogelijkheden van urgent woningzoekenden en voor de slaagkans van reguliere woningzoekenden. Afspraak is dat herstructureringskandidaten een absolute voorrangspositie hebben. Jaarlijks maken de gemeente en de corporaties hiervoor samen een forecast (regionaal opgepakt), waarin zij aangeven hoeveel urgent woningzoekende kandidaten (incl. vergunninghouders) en hoeveel herstructureringskandidaten zij verwachten, met een inschatting van de claim op de vrijkomende woningen. Mocht blijken dat dit leidt tot een duurzaam, substantiële achtergestelde positie voor regulier woningzoekenden, of het niet behalen van de afgesproken corporatiesbijdrage aan de huisvesting van urgenten vanuit de urgentieverordening, dan onderzoeken gemeente en corporaties op welke wijze dit (tijdelijk) kan worden opgelost. Daarbij wordt ook gekeken naar huisvesting buiten de sociale huursector.</p> <p>In 2026 worden gemaakte afspraken over huisvesting van doelgroepen tegen het licht gehouden aan de hand van de afspraken in de vastgestelde urgentieverordening en/of eventueel nieuw landelijk beleid rondom bijvoorbeeld de huisvesting van statushouders.</p>	Gemeente
4.4	Langer je eigen plek	<p>Voor senioren die langer zelfstandig thuis wonen, voert Accolade haar beleid ‘Langer je eigen plek’ uit. Daarbij focust Accolade zich op ‘zelfstandig wonen’, met de mogelijkheid voor lichte ambulante zorg. Hiervoor start Accolade in 2026 met het rollator geschikt maken van de algemene ruimten in 9 appartementencomplexen. De woningen in deze complexen en nog een aantal grondgebonden nultredenwoningen (totaal 420 woningen) worden bij mutatie of op aanvraag van de huurder aangepakt. Deze woningen worden gelabeld en gericht toegewezen aan senioren (voorrang 70+). Accolade wil daarnaast een stuk welzijn/zorg toevoegen aan een aantal van deze complexen. Daarnaast is er inzet op betere informatievoorziening en op persoonlijk contact via een wooncoach senioren.</p>	Accolade
4.5	Complex- en woningaanpassingen in relatie tot het stallen van scootmobielen	<p>In 2025 is er door partijen gewerkt aan een stroomschema waarin een eerste opzet is gemaakt voor verantwoordelijkheden, kostenverdeling en mandaat voor het stallen van scootmobielen. Partijen gaan</p>	Gemeente

		het stroomschema in de praktijk testen. Vanuit daar is het doel in 2026 te komen tot definitieve samenwerkingsafspraken, inclusief de verdeling van verantwoordelijkheden hierbij.	
4.6	Onconventioneel wonen	In 2023 is een projectplan <i>Onconventioneel wonen Smallerland</i> geschreven. In 2026 streven we ernaar het vergunningstraject af te ronden, de samenwerking met Accolade en Wender te formaliseren, de locatie bouwrijp te maken en de eerste bewoners te verwelkomen.	Gemeente
4.7	Crisissituaties	Accolade stelt in 2026 drie woningen aan de gemeente beschikbaar die in te zetten zijn voor crisissituaties. WoonFriesland stelt jaarlijks in haar werkgebied in Friesland enkele woningen beschikbaar voor huisvesting van cliënten uit zorg- en crisisopvang, waarbij sprake is van een zeer urgente crisissituatie/noodsituatie. Deze woningen worden alleen ingezet als deze cliënten door bijzondere omstandigheden niet via de reguliere weg gehuisvest kunnen worden en de woning een belangrijke doorbraak vormt in deze situatie. Wanneer de urgentieverordening gereed is bespreken partijen dit vraagstuk.	Corporaties
4.8	Huisvesting statushouders	De gemeente is wettelijk verantwoordelijk voor de taakstelling huisvesting statushouders, inclusief de inburgering en begeleiding/ondersteuning bij integratie. Corporaties dragen hieraan bij als het gaat om sociale huisvesting en spannen zich ten volle in om bij te dragen aan de gemeentelijke taakstelling door met voorrang huisvesting te bieden. Dit doen zij naar rato van hun bezit in de gemeente. En onder voorwaarde van het principe 'maximaal geschikt' (geschikt: huurprijs, grootte van de woning, binnen doelgroeplabel en leefbaarheid). We continueren de huidige werkwijze in 2026. Dit totdat we meer duidelijkheid hebben over de mogelijke veranderende wetgeving en/of urgentieverordening.	Gemeente
4.9	Huisvesting statushouders	Onder regie van de gemeente blijven partijen werken aan het actieplan voor inzet van alternatieve huisvestingsvormen (binnen en buiten de corporaties) voor de huisvesting van statushouders, zoals een (regionale) doorstroomlocatie. We verbinden aan het actieplan concrete uitvoerings (prestatie) afspraken.	Gemeente
4.10	Huisvesting vanuit een (regionale) doorstroomlocatie	De gemeente is van plan om in 2026 een deel van de te huisvesten statushouders eerst in een (regionale) doorstroomlocatie te plaatsen. Partijen maken in Q1 afspraken over wat dit betekent voor de wijze van vervolghuisvesting, ook in relatie tot de taakstelling.	Gemeente
4.11	Convenant 'Weer Thuis'	In het convenant 'Weer Thuis' legden gemeenten, corporaties en zorgorganisaties afspraken vast rondom de uitstroom uit beschermd wonen en maatschappelijke opvang. Het convenant Weer Thuis wordt jaarlijks geëvalueerd en blijft van kracht totdat de nieuwe urgentieverordening regionaal is ingevoerd.	Gemeente
4.12	Thuisloze jongeren	De gemeente startte in 2023 met het project Thuisloze jongeren. Op dit moment zijn er naar schatting tussen de 40 en 60 thuisloze jongeren in Smallerland. Het doel van dit project is om de omvang én de oorzaken van het probleem beter in beeld te krijgen, jongeren te begeleiden naar de juiste ondersteuning en waar nodig een passende woonoplossing te bieden. Als dit duidelijk is, wordt dit gedeeld met	Gemeente

		corporaties. Mogelijke oplossingen worden met elkaar besproken. Eind 2025 loopt het project af. De evaluatie en het vervolg worden in 2026 besproken met woningcorporaties.	
5	Leefbaarheid	Behoud en versterking vitale wijken en dorpen. Principes schoon, heel en veilig zijn leidend.	
5.1	Leefbaarheid	<p>Gemeente, woningbouwcorporaties en Huurdersbelang Fryslân werken gezamenlijk op wijk- en dorpsniveau aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het versterken van de samenwerking onderling en met andere partijen als MOS, politie en partijen die ondersteuning bieden aan inwoners, zodat er duurzame gebiedsgerichte samenwerkingen ontstaan die gericht zijn op preventie en verbinding voor het verbeteren van de leefbaarheid. • het vergroten van de inwonersbetrokkenheid door in de wijken en dorpen aanwezig te zijn en actief in te zetten op het versterken van de sociale cohesie. <p>De werkgroep leefbaarheid geeft richting aan uitvoering van de bovenstaande punten, evalueert waar we staan, monitort, signaleert knelpunten en schaal op richting de regiegroep. In 2026 evalueren we de inzet en invulling van de Treft't teams gericht op bovenstaande punten. De gemeente neemt hiervoor het initiatief.</p>	Gemeente
5.2	Ondermijning	De gemeente en corporaties onderkennen het belang in de aanpak tegen ondermijning in buurten en wijken. Om dit terug te dringen gaan gemeente (openbare orde en veiligheid) en corporaties in overleg om te bespreken welke aanpak en wijze van samenwerking nodig is, gericht op de aanpak tegen ondermijning. De gemeente betreft de corporaties daarnaast actief bij acute signalen voor wat betreft ondermijning voor zover dit het bezit van de corporaties betreft. Andersom worden er ook signalen uitgewisseld.	Gemeente
5.3	Slechte bewoning	De gemeente onderzoekt (samen met hun gecontracteerde zorgpartners) hoe de corporaties tijdig kunnen worden geïnformeerd over signalen van slechte bewoning door huurders, en hoe dit gefaciliteerd en geborgd kan worden. En hoe we ook gezamenlijk de kosten hiervoor kunnen dragen waar dit nodig is.	Alle partijen
5.4	Wijkvernieuwing	<p>Vanuit de gemeente Smallingerland wordt in vier wijken (De Venen, De Wiken, De Singel en De Drait) gewerkt aan een brede wijkvernieuwing, waarin de rioolvervangings aangegrepen wordt om ook de bovengrondse en sociaal-maatschappelijke opgaven aan te pakken.</p> <p>Vraagstukken opgenomen in de Sociale Koers, zoals samen-/zelfredzaamheid, bewegen en ontmoeting, maar ook klimaatadaptatie (o.a. hittestress, waterberging), groen, mobiliteit etc. worden per wijk in een wijkvisie teruggebracht. Deze wijkvisie wordt opgesteld met inwoners, samenwerkingspartners en gemeenten. De woningbouwcorporaties en Huurdersbelang Fryslân worden hierbij betrokken. De wijkvisie</p>	Gemeente

		wordt vervolgens vertaald naar een uitvoeringsprogramma waarmee inwoners, samenwerkingspartners (bijv. de corporaties) en gemeente aan de slag gaan. In 2026 wordt gewerkt aan de wijkvisie De Venen en het bijbehorende uitvoeringsprogramma.	
5.5	Bewonerscommissies	Huurdersbelang Fryslân ziet in toenemende mate het belang van de activiteiten van bewonerscommissies voor huurders in wooncomplexen en stimuleert hun inzet voor een kwalitatief goede en leefbare woonomgeving. Hiervoor kunnen ze gebruik maken van de inzet van de adviseur bewonerscommissies. Huurdersbelang Fryslân zoekt in 2026 nadrukkelijk de samenwerking op met de overige partijen.	Huurdersbelang Fryslân
5.6	Huurdersprojecten	Huurdersbelang Fryslân wil zoveel mogelijk ruimte geven aan de inbreng en inzet van bewoners bij het vormgeven van hun eigen leefomgeving. Initiatieven van (groepen) huurders, bijvoorbeeld op het gebied van betaalbaarheid, leefbaarheid en verbeteren van de eigen woonomgeving, kunnen op ondersteuning rekenen van de projectmedewerker en incidenteel door het verstrekken van een financiële bijdrage. Huurdersbelang Fryslân zoekt in 2026 nadrukkelijk de samenwerking op met de overige partijen.	Huurdersbelang Fryslân
5.7	Woonoverlast	Medio 2026 wordt de aanpak woonoverlast van de gemeente geëvalueerd met de corporaties. De door de gemeente aangestelde woonoverlastregisseur neemt hiervoor het initiatief.	Gemeente
6	Samenwerking		
6.1	Bestuurlijk en ambtelijk overleg	Minimaal drie keer per jaar (mei, september, november) is er een bestuurlijk overleg tussen de gemeente, corporaties en Huurdersbelang Fryslân. Tijdens het bestuurlijk overleg staat onder andere de voortgang van de prestatieafspraken centraal. Indien nodig, wordt aanvullend overleg georganiseerd. Het bestuurlijk overleg wordt ambtelijk voorbereid door vertegenwoordigers vanuit de verschillende organisaties. Het ambtelijk overleg vindt minimaal drie keer per jaar plaats.	Gemeente
6.2	Samenwerking	Partijen informeren elkaar waar nodig over belangrijke ontwikkelingen op het gebied van volkshuisvesting. We zien de volkshuisvesting in de gemeente Smallingerland als een gezamenlijk doel. Bij onduidelijkheid of een geschil wordt dit eerst ambtelijk besproken. Indien dit niet tot een oplossing leidt wordt het bestuurlijk geagendeerd.	Alle partijen
6.3	Monitoring	Op verschillende momenten in het jaar worden de prestatieafspraken gemonitord. Hiervoor maken we gebruik van de stoplichtmethodiek, waarbij aandachtspunten worden gesignaleerd. In het BO van mei worden de prestatieafspraken van het voorgaande jaar besproken. In september wordt de voortgang van de prestatieafspraken van het lopende jaar besproken. Daarnaast bespreken we jaarlijks de ontwikkelingen op het gebied van bijvoorbeeld vraagdruk.	Gemeente
6.4	Volkshuisvestingsprogramma	In 2026 stelt de gemeente haar nieuwe volkshuisvestingsprogramma vast als opvolger van de woonvisie. De corporaties en Huurdersbelang Fryslân worden als belangrijke stakeholder betrokken bij dit proces. Het volkshuisvestingsprogramma vormt de basis voor de meerjarige prestatieafspraken.	Gemeente

6.5	Meerjarige prestatieafspraken	<p>Vanaf 2027 willen we werken met meerjarige prestatieafspraken. Het proces hiervoor starten we in 2026 onder begeleiding van een onafhankelijk adviesbureau. Hierbij gaat het in ieder geval om afspraken over de volgende thema's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beschikbaarheid: Voldoende woningen voor onze inwoners • Betaalbaarheid: Betaalbare woningen voor onze inwoners. • Kwaliteit en duurzaamheid: Een kwalitatief goed en duurzaam (t)huis in een duurzame omgeving. • Wonen, welzijn en aandachtsgroepen: Een thuis voor iedereen. • Leefbaarheid: leefbare buurten en wijken om prettig te wonen. • Organisatie en samenwerking 	Alle partijen
6.6	Disclaimer	De prestatieafspraken zijn gebaseerd op en onlosmakelijk verbonden met de biedingen van de corporaties en de inzet van Huurdersbelang Fryslân. Deze zijn als bijlage toegevoegd.	Corporaties, Huurdersbelang Fryslân
6.7	Duur van de afspraken	Deze prestatieafspraken zijn, na ondertekening door alle partijen, geldig van januari 2026 tot en met 31 december 2026.	Alle partijen

Aldus overeengekomen en digitaal ondertekend op

College van Burgemeester en Wethouders van gemeente Smallingerland

WoonFriesland

De heer R. Hartogh Heys van de Lier

Mevrouw S.K. Hoekstra

Accolade

Huurdersbelang Fryslân

Mevrouw E.B. Klinkhammer

De heer H.G.T. Brouwer

Een aantal van de door Huurdersbelang Fryslân ingebrachte onderwerpen in het kader van deze prestatieafspraken, te weten het 'Woonlastenonderzoek' en het 'Onderzoek naar Draagkracht en Draaglast', hebben bij gemeenten en corporaties te weinig draagvlak gevonden. De teleurstelling bij Huurdersbelang Fryslân daaromtrent is van dien aard dat daarom onder protest wordt meegetekend.

An aerial photograph of a residential neighborhood. In the foreground, a large, modern, multi-story building with a curved facade and many windows is visible. The rest of the image shows a dense residential area with various houses and greenery under a blue sky with scattered clouds.

accolade

helemaal
je eigen plek

Bieding 2026 gemeente Smallingerland

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Inleiding	3
Bezit Accolade	4
Betaalbaarheid	5
Beschikbaarheid	6
Kwaliteit woningvoorraad	8
Wonen, zorg en huisvesting van aandachtsgroepen	10
Leefbaarheid	14

Inleiding

In de woonvisie 'Visie op sociaal wonen in Smallingerland' staat het toekomstperspectief voor de woningvoorraad van de gemeente Smallingerland. Met deze woonvisie werken we samen met de gemeente, collega-corporatie en huurdersorganisatie aan voldoende, kwalitatief goede en betaalbare huurwoningen voor mensen met lage inkomens in een leefbare woonomgeving.

In deze bieding geven wij aan welke bijdrage wij in 2026 leveren aan de woonvisie en de lopende meerjarenafspraken 2020-2025, waarvoor de gezamenlijke uitgangspunten vanuit de visie op sociaal wonen als basis gelden. Ook laten we weten wat we van de gemeente verwachten. Op deze manier geven we duidelijkheid aan onze huurders wat we gaan doen en wat we van de gemeente nodig hebben.

De volkshuisvesting in Nederland is volop in beweging. Dit komt onder andere door meer regie en regels vanuit het Rijk. De vele ontwikkelingen die nu spelen hebben invloed op onze activiteiten. Ze brengen onzekerheden mee, inhoudelijk en financieel. De komende tijd zal blijken welke veranderingen en hoeveel ervan invloed hebben op de prestatieafspraken.

Onze koers: Ruimte voor mensen

Zo werken wij:

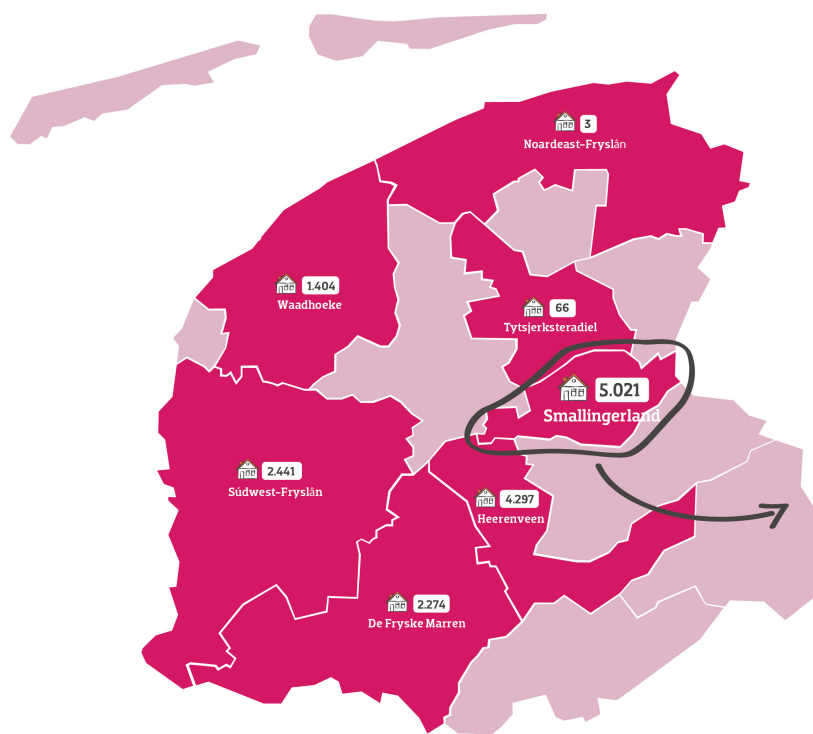
- Wij zijn duidelijk
- Wij zijn ondernemend
- Wij zijn dichtbij

Onze maatschappelijke opdracht voeren we uit in een omgeving die steeds in beweging is. Nieuwe ontwikkelingen vragen om nieuwe oplossingen. Wij hebben drie speerpunten:

1. We bouwen aan een buurt waar je prettig woont
2. We werken samen
3. We zijn een toekomstgerichte organisatie

In 2025 werken we aan een hernieuwde koers.

Bezit Accolade

kernen in gemeente

aantal woningen

Drachten	4.270
Boornbergum	142
Rottevalle	142
Opeinde	134
Oudega	131
Houtigehage	105
Drachtstercompagnie	67
De Tike	12
Nijega	12
De Veenhoop	6

TOTAAL 5.021

Betaalbaarheid

Ambitie vanuit de meerjarenafspraken

In de gemeente Smallingerland staat de betaalbaarheid van de sociale huurvoorraad voorop. Betaalbaarheid betekent dat de huurprijs van de woningvoorraad, met inzet van huurtoeslag, past bij de inkomens van huurders. Het is wenselijk dat sociale huurwoningen, ook met een beperkte inzet van huurtoeslag, betaalbaar zijn voor de doelgroep.

Bijdrage Accolade aan betaalbaar wonen

Om te zorgen voor betaalbare huren volgen we twee sporen. Aan de ene kant hebben wij een gematigd huurprijsbeleid. Aan de andere kant zetten wij ons in om betalingsproblemen te voorkomen, vroeg te signaleren en waar nodig op te lossen samen met huurders.

1. Gematigd huurprijsbeleid:

- De aanvangshuur voor nieuwe huurders is betaalbaar. Wij streven naar een opbouw van de woningvoorraad waarvan een groot deel van de woningen betaalbaar is voor huishoudens met de allerlaagste inkomens.
- We willen de huren elk jaar gemiddeld verhogen in lijn met de cao-loonontwikkeling min 0,5 procent. Hierdoor ervaren onze huurders minder extra financiële druk vanwege de huurprijzen.
- Bij een verhoging van de huurprijs passen we de huursombenadering toe. Hierdoor verkleinen we de verschillen in huurprijzen tussen kwalitatief vergelijkbare huurwoningen.
- We isoleren onze woningen gratis. Dit is in lijn met de Nationale Prestatieafspraken. Onze huurders betalen dus niet direct een huurverhoging als we hun woning isoleren.
- Ook installeren we zonnepanelen. De bijdrage die huurders hiervoor betalen is lager dan de verwachte opbrengst van zonne-energie. Dit is dus positief voor de woonlasten van de huurder.

2. Voorkomen, vroegsignaleren en oplossen van betalingsproblemen bij huurders:

Heeft een huurder betalingsproblemen? Dan zoeken we samen naar een passende oplossing. We zetten hierbij actief in op het voorkomen van betalingsproblemen.

- We blijven investeren in onze samenwerking met de gemeente en huurdersorganisaties om betalingsproblemen te voorkomen, vroeg te signaleren en op te lossen. Dit doen we vanuit de instrumentenkoffer Betaalbaarheid. De nadruk daarbij ligt op het gezamenlijk optimaliseren van vroegsignalering. Maar ook de doelgroep bereiken en maatwerk bieden horen daarbij.

Welke bijdrage aan betaalbaar wonen verwachten we van de gemeente?

De samenwerking met de gemeente en onze huurdersorganisatie op het gebied van individuele betaalbaarheid is weer breed opgepakt bij de gemeente. Hier zijn we blij mee. We willen dit graag behouden. Maar ook de brede samenwerking rondom betalingsproblematiek bij huurders nog meer verstevigen. Met het gesloten Armoedepact is duidelijk dat de gemeente aandacht voor dit thema heeft en de regie neemt. Belangrijk is nu dat wij goed aangesloten blijven. Optimalisering van de vroegsignaleringsafspraken is daarin een belangrijke. Ook voldoende inzet en bereik van inkomensondersteunende vangnetregelingen zijn van belang.

Beschikbaarheid

Ambitie vanuit de meerjarenafspraken

De focus bij sociale huur ligt op Drachten in verband met de grote vraagdruk die partijen zien bij de doelgroep van corporaties voor de grotere kernen. Voor de korte termijn wordt uitgegaan van uitbreidingsnieuwbouw in Drachten om de verwachte huishoudensgroei hier op te vangen. Voldoende vraag/marktperspectief is voorwaarde voor (vervangende) nieuwbouw in de dorpen door woningcorporaties.

Bijdrage Accolade aan voldoende woningen

Nieuwbouw

- Accolade is concreet bezig met de ontwikkeling van nieuwe sociale huurwoningen in Drachten. In 2026 gaat Accolade geen nieuwe woningen opleveren. In 2027 gaan we naar verwachting in totaal 73 huurwoningen bouwen op drie verschillende locaties in Drachten.
- Voor de komende jaren gaan we samen met de gemeente Smallerland werken aan verdere uitbreiding van de voorraad sociale huur. Voor Accolade gaat het om ongeveer 60 woningen. Accolade wil daarnaast nog ruim 90 sociale huurwoningen extra bouwen. Accolade roept de gemeente nadrukkelijk op om hiervoor geschikte bouwkvelds beschikbaar te stellen.
- Nieuwbouw draagt niet alleen bij aan het uitbreiden van de voorraad, maar ook aan andere doeleinden. Zo draagt nieuwbouw in combinatie met sloop of verkoop ook bij aan een betere samenstelling of kwaliteit van de woningvoorraad. Of aan het streven naar meer gemengde wijken en buurten. Hierbij is het belangrijk om rekening te houden met de behoefte en wensen van huurders. Binnen onze financiële mogelijkheden willen we hier maximaal aan bijdragen. Onze nieuwbouwpoging is het resultaat van een integrale benadering. Binnen de beschikbare financiële ruimte stemmen we sloop, verkoop en nieuwbouw van woningen op elkaar af.

Verkoop

- Accolade verkoopt op dit moment nagenoeg geen woningen. Het gaat gemiddeld om 1 woning per jaar in de gemeente Smallerland. Accolade gaat haar verkoopprogramma wel uitbreiden. Door tegelijkertijd ook meer nieuwbouw te realiseren, zal de voorraad sociale huur per saldo toenemen. Verkoop draagt bij aan vernieuwing van de voorraad sociale huur, het ontstaan van meer gemengde wijken en buurten, een veelzijdig huuraanbod en het speelt in op de vraag naar betaalbare koopwoningen.

Doorstroming

- We willen stimuleren dat mensen verhuizen naar andere woningen. Zo verhogen we de doorstroming in de bestaande voorraad met als doel dat mensen passender kunnen wonen. Ook draagt het bij aan het realiseren van langere verhuisketens, waardoor het voor verhuur beschikbare woningaanbod wordt vergroot. Dit gaan we doen door het gebruik van (andere) voorrangsregels en door het vergroten van het goedkope c.q. betaalbare koopwoningaanbod.

Beter benutten van de voorraad

- We willen de bestaande voorraad beter benutten door meer mensen te laten wonen in bestaande woningen. Ter verruiming van de woningvoorraad onderzoeken we de mogelijkheden van 'woning delen' voor verschillende doelgroepen. Hier betrekken we de gemeente ook bij in verband met de benodigde vergunningen en het in bepaalde situaties niet toepassen van de kostendelersnorm.

Concrete activiteiten voor 2026

	2026
Verkoop	1
Nieuwbouw	0

Welke bijdrage aan voldoende woningen verwachten we van de gemeente?

Met de gemeente hebben we de intentie om meer woningen te bouwen. In 2027 bouwen we 73 woningen.

De gemeente kan verder bijdragen door:

- Op termijn extra nieuwbouwkavels aan te bieden voor de bouw van ruim 90 sociale huurwoningen.
- Een extra inspanning te leveren om de grondprijzen voor sociale huur betaalbaar te houden. Als de grondprijzen te hoog zijn, is het voor Accolade financieel niet meer mogelijk om nieuwe woningen te bouwen. De risico's op het niet doorgaan van nieuwbouwprojecten wordt dan zeer groot.
- Gebruik te gaan maken van gedifferentieerde parkeernormen, waardoor er in buurten met sociale huur meer ruimte ontstaat voor woningen of een betere kwaliteit van de woonomgeving.
- Te zorgen voor voldoende personeel, waardoor we plannen sneller kunnen uitvoeren.
- Bij planvorming eerder in te spelen op het conceptueel bouwen, waardoor het ontwikkelproces korter en goedkoper wordt.
- Accolade in een vroeg stadium te betrekken bij de keuze en invulling van nieuwe en geschikte nieuwbouwlocaties voor sociale huur.
- Accolade ook vanaf het begin bij de planvorming te betrekken, in een situatie dat een ontwikkelaar sociale huurwoningen gaat realiseren. Zo kunnen de kwalitatieve en financiële randvoorwaarden van Accolade direct meegenomen worden.
- Geen of slechts beperkte kwaliteits- en welstandseisen aan nieuwbouw te stellen die kostenverhogend zijn.

Kwaliteit woningvoorraad

Ambitie vanuit de meerjarenafspraken

Wij werken continu aan de kwaliteit van onze woningen. We streven naar goed onderhouden woningen. En naar een woonkwaliteit die aansluit op de behoefte van onze huurders en naar een CO₂-neutrale voorraad in 2050. Het betaalbaar blijven van de voorraad is hierbij een belangrijke randvoorwaarde.

Bijdrage Accolade aan een kwalitatief goede woningvoorraad

Wij investeren de komende jaren in de kwaliteit van onze woningen. Dit doen we op de volgende manier:

- Door onderhoud, verbeteren en verduurzamen verhogen we de kwaliteit van onze woningen. Dit doen we samen met een aantal aannemers (RGS-partners) waarmee we een samenwerkingsverband hebben.
- Huurders kunnen gebreken aan de woning bij ons melden. Wij hebben een eigen onderhoudsdienst met vaklieden die deze gebreken oplossen. We noemen dit niet-planmatig onderhoud.
- Wij verduurzamen ons woningbezit. We willen de energieprestatie van al onze woningen verbeteren. CO₂-neutraal in 2050 is ons uiteindelijke doel. Op korte termijn richten we ons op het isoleren van onze woningen.
- Daarnaast installeren wij zonnepanelen op onze woningen. Voor de huurders draagt dit bij aan betaalbare woonlasten. We gaan dit beleid de komende tijd, als gevolg van de verminderde belangstelling onder huurders, wel heroverwegen.
- Accolade is versneld bezig met de aanpak van woningen met een slecht energielabel (E, F of G). Doel is dat wij eind 2028 geen woningen meer hebben met deze labels. Uitzonderingen hierop zijn monumenten, woningen die we gaan slopen of woningen waarbij we er bewust voor kiezen om de labels niet te verbeteren.
- Accolade zet structureel in op voorkoming van vocht- en schimmelproblemen middels installatie van mechanische ventilatie en goede voorlichting aan onze huurders. Deze informatieverstrekking gaan we intensiveren en ook breder inzetten, bijvoorbeeld in meerdere talen en op meerdere momenten. Daarnaast onderzoeken we bij individuele klachten actief naar de oorzaak van het vocht- en/of schimmelprobleem om zoveel mogelijk situaties op te lossen waar dit kan.
- Accolade gaat haar RGS-partners uitdagen en gelimiteerd ruimte geven voor het gebruik van bio-based materiaal bij het onderhoud, verbeteren en/of verduurzamen van woningen.

Onze uitgaven in onderhoud en verduurzamen voor het komende jaar zijn:

	2026	
	Aantal woningen	Uitgaven
Planmatig onderhoud	1.135	9,9 miljoen euro
Niet planmatig onderhoud	5.021	2,2 miljoen euro
Planmatig verbeteren	865	2,4 miljoen euro
Planmatig verduurzamen	453	3,6 miljoen euro

Voor de komende jaren hebben we (nog) geen concrete sloopplannen voor de transformatie van onze woningvoorraad. We ontwikkelen alleen nieuwe sloopplannen nadat we een zorgvuldige afweging hebben gemaakt over hoe we ons geld willen besteden. Ook de verkoop van woningen als onderdeel van deze transformatie wegen we dan mee.

Welke bijdrage aan een goede kwaliteit van de woningvoorraad verwachten we van de gemeente?

Van de gemeente verwachten we in 2027 een uitgewerkte visie op de warmtetransitie. Accolade vraagt de gemeente hierbij specifiek om duidelijkheid te geven over in welke wijken en buurten een warmtenet zeer kansrijk wordt geacht in de nabije toekomst. Dit met het oog op het voorkomen van desinvesteringen in installaties bij nieuwbouw of in de bestaande voorraad.

Wonen, zorg en huisvesting van aandachtsgroepen

Ambitie vanuit de meerjarenafspraken

Voldoende woon(zorg)producten met een functionele kwaliteit om doelgroepen passend te kunnen huisvesten is het algemene uitgangspunt. Voor ouderen geldt daarbij zo lang mogelijk thuis wonen, eventueel met zorg aan huis of als dit niet meer gaat intramuraal wonen. Ook statushouders willen we passend huisvesten. We spannen ons gezamenlijk in om de halfjaarlijkse taakstellingen te realiseren. Daarnaast zien we steeds meer kwetsbare doelgroepen die zelfstandig wonen of moeten gaan wonen. Deze inwoners willen we op een goede manier huisvesten in Smallingerland. Samenwerking tussen gemeente, corporaties en maatschappelijke instellingen is hierbij cruciaal. Naast huisvesting zijn afspraken over goede begeleiding van deze huurders door zorg- en welzijnspartijen essentieel, net als aandacht voor mogelijke clustering en voorkoming van leefbaarheidsproblematiek. Bij (dreigende) escalatie werken we samen, waar nodig vanuit het gezamenlijke OGGZ-team.

Bijdrage Accolade aan het thema wonen, zorg en de huisvesting van aandachtsgroepen

- Het aantal aandachtsgroepen neemt fors toe in onze wijken en buurten. Het belang is daarom groot om vanuit de opgestelde regionale woonzorgvisie te komen tot heldere prestatieafspraken (wonen én sociaal domein). Wij nemen ons bestaande bezit als uitgangspunt in de huisvesting van aandachtsgroepen. De nadruk van onze bijdrage ligt dus op: hoe gaan we het (wonen, welzijn en zorg) *organiseren* met elkaar, in plaats van: hoe gaan we het (*nieuw*) *realiseren*.
- Gemeenten zijn vanuit de (in voorbereiding zijnde) wet Versterking regie volkshuisvesting verplicht om voor wettelijk aangewezen aandachtsgroepen een urgentieverordening vast te stellen. Deze moet regionaal afgestemd worden. In Friesland ontwikkelden we de afgelopen tijd samen met de provincie, gemeenten, corporaties en huurdersorganisaties een regionale uniforme urgentieverordening. Hierin legden we vast dat straks maximaal 1/3 van de sociale huurvoorraad naar de wettelijke doelgroepen en statushouders gaat. Ook de benodigde zorg en ondersteuning is geregeld in de urgentieverordening. Accolade zet zich in om gezamenlijk met partijen tot een goede uitwerking van de verordening te komen. Accolade zit in de provinciale projectgroep namens de Vereniging Friese Woningcorporaties.
- Voor senioren die langer zelfstandig thuis wonen voeren wij ons beleid 'Langer je eigen plek' uit. Daarbij focussen we ons op 'zelfstandig wonen'. Met de mogelijkheid voor lichte ambulante zorg. Zie de tabel hieronder. In 2026 starten we in de gemeente Smallingerland met het geschikter maken (rollatorvriendelijk) van de algemene ruimten in verschillende complexen. Uiteindelijk zullen we rond de 420 woningen aanpassen voor het langer zelfstandig thuis wonen. We labelen deze eenheden voor verhuur aan senioren (voorrang 70+).

- In de Friese urgentieverordening (waarvan het vaststellingstraject nu loopt), is ook de doelgroep statushouders opgenomen. In afwachting van de kabinetsplannen zal beoordeeld moeten worden of dit zo kan blijven. Of dat andere afspraken nodig zijn. Ondanks deze onzekerheden willen we samen met gemeenten blijven werken aan alternatieven voor de huisvesting van statushouders (ook buiten de corporaties). Er zijn tussen Accolade en de gemeente afspraken gemaakt over een 'pilot woning delen voor statushouders'. We hopen dat deze pilot succesvol verloopt, zodat we in 2026 kunnen opschalen. Ook willen we meer bijdragen aan de zachte landing voor statushouders. Actief in contact komen met de doelgroep om ze goed te kunnen informeren over het wonen heeft daarbij prioriteit. Net als het samen met partners inzetten op meer verbinding met omwonenden. Zodat we samen hopelijk meer inclusie kunnen creëren. En zo de kloof tussen nieuwkomers en bestaande bewoners kleiner wordt.
- Ervan uitgaande dat de Friese urgentieverordening per 2026 van kracht is, vervalt het programma Weer Thuis in verband met overlap van de doelgroep. Hetzelfde verwachten we ook voor kandidaten die een Housing First traject nodig hebben. Wel blijven we maximaal drie woningen beschikbaar stellen die de gemeente per jaar kan inzetten voor crisissituaties. Dit gaat om situaties die niet passen binnen de urgentieverordening.
- Sommige doelgroepen hebben door onaangepast gedrag wat anders nodig dan een reguliere woning in een woonwijk. Zij hebben baat bij een 'onconventionele woonplek'. De gesprekken hierover met de gemeente Smallerland lopen al een tijdje. Wat ons betreft maken we dit nu echt concreet, zodat we tot realisatie van passende wooneenheden over kunnen gaan.

Doelen en acties vanuit Accolade beleid 'Langer je eigen plek':

Doel	Actie
Voldoende geschikte sociale huurwoningen voor ouderen. Uitgangspunt daarbij: gelijkvloers en rollatorvriendelijk.	Bestaande gelijkvloerse woningen aanpassen en labelen voor verhuur aan senioren.
Meer bewustwording onder huurders van 65 jaar en ouder rondom langer zelfstandig wonen.	Bewustwordingscampagne.
Aantrekkelijke en heldere informatievoorziening van geschikte woningen ongeacht beschikbaarheid. Zo kunnen senioren zich beter voorbereiden.	Presentatie van al ons geschikte aanbod op FrieslandHuurt, ongeacht beschikbaarheid.
Gericht toewijzen van de gelabelde geschikte woningen.	Gelabelde geschikte woningen gericht toewijzen aan senioren.
Persoonlijk gesprek met seniore huurders over hun invulling van 'Langer je eigen plek'.	Inzet 'Accolade Wooncoach Senioren' in elke gemeente.
Inzet maatwerk om 'Langer je eigen plek' te faciliteren in de huidige woning of elders.	Inzet maatwerkpakket 'Langer je eigen plek' met daarin o.a: - hulp bij inschrijven; - kleine woningaanpassingen in de bestaande woning uit het 'Langer je eigen plek Pakket'; - hulp bij zoeken geschikte woning; - hulp bij doorstroming organiseren; - eventuele doorverwijzing naar gemeente.
Samenwerking gemeenten, welzijn en zorg is vastgelegd in de gemeentelijke woonzorgvisie en het bijbehorende uitvoeringsplan.	Actieve bijdrage bij vormgeven gemeentelijke woonzorgvisie. Samenwerking concreet maken rondom bewustwording, woningaanpassingen, scootmobielbeleid en ontmoeting.

** Met aandachtsgroepen bedoelen we mensen met sociale en/of medische urgentie, mensen die uitstromen uit een intramurale (zorg)instelling, dak- en thuisloze mensen, statushouders, arbeidsmigranten, studenten, woonwagenbewoners en ouderen.*

Welke bijdrage aan wonen, zorg en de huisvesting van aandachtsgroepen verwachten we van de gemeente?

- De regionale woonzorgvisie is inmiddels vastgesteld. Het is belangrijk om met betrokken partijen nu te komen tot een uitvoeringsplan met concrete afspraken. Afspraken waarin de domeinen 'wonen' en 'sociaal' samenkomen. En helder wordt wie wat daarin gaat doen. Voldoende passende ondersteuning, ook bij het wonen, is van groot belang voor veel aandachtsgroepen. We maken ons zorgen of de Wmo-budgetten van gemeenten hierin kunnen voorzien. Ook voldoende en duurzame inzet vanuit welzijn (door gemeenten gefinancierd) is belangrijk. We verwachten dat de gemeente dit mogelijk maakt en zouden graag betrokken worden bij (herziene) opdrachtverstrekking richting Welzijn.

- De gemeentelijke besluitvorming van de Friese urgentieverordening staat gepland in 2025. En de beoogde inwerkingtreding is per 2026. In 2025 bereiden we gezamenlijk de implementatie van de verordening al voor, regionaal en lokaal. Maar na inwerkingtreding begint het pas echt. Goede (vooral kwalitatieve) monitoring en evaluatie is belangrijk voor ons, zodat we bij kunnen sturen waar nodig. Hiervoor is nodig dat we in nauw contact met elkaar blijven staan. Ook spraken we af te gaan werken met een periodieke forecast per gemeente, zodat we goed zicht houden op de te verwachten opgave. De positie hierin van onze herstructureerders is en blijft onze prioriteit, zoals afgesproken in de vastgestelde uitgangspuntennotitie. We verwachten in de praktijk daarom van de gemeente een solidaire en constructieve samenwerking hierin. Daarnaast benadrukken we het belang van voldoende (woon)ondersteuning nogmaals. Net als de gezamenlijke inzet rondom leefbare wijken en buurten die echt nodig is.
- De realisatie van 'Langer je eigen plek' voor senioren kunnen we niet alleen. Deze opgave vraagt meer dan een geschikte sociale huurwoning. Een passende woonomgeving, voldoende ondersteuning, welzijn en ontmoeting zijn minstens zo belangrijk. We maken daarnaast graag concrete samenwerkingsafspraken met de gemeente over inzet op bewustwording, bekostigen van woningaanpassingen, scootmobielstalling en ontmoetingsmogelijkheden. Op sommige thema's zijn de gesprekken hierover al gestart. Dit willen we in 2026 echt concreet maken, al dan niet gekoppeld aan het uitvoeringsplan van de woonzorgvisie.
- De huisvesting van statushouders staat onder druk. Dit ervaren we al een tijd. Ondanks de onzekere kabinetsplannen verwachten we tot die tijd van de gemeente wel een actieve bijdrage in de vorm van alternatieve huisvestingsmogelijkheden. Ook naast woning delen. Dit onderzocht de gemeente al. Het is belangrijk om dit ook concreet te maken. Tevens is voldoende goede begeleiding bij integratie en het wonen blijvend van belang. We werken daarin graag meer samen. Daarnaast blijven we goede procesafspraken rondom monitoring en de wijze van informatiedeling in relatie tot AVG belangrijk vinden. We verwachten hierin een regisserende rol van de gemeente.

Leefbaarheid

Ambitie vanuit de meerjarenafspraken

Partijen wensen zorg te dragen voor goed wonen in een leefbare woonomgeving. Wij werken daarbij, in relatie tot het eigen werkterrein, samen aan het behoud en de versterking van vitale wijken en dorpen. De principes schoon, heel en veilig zijn leidend. De rol en eigen verantwoordelijkheid van de burger bij zijn woon- en leefsituatie is daarbij belangrijk. Er wordt uitgegaan van de eigen kracht van mensen en hun mogelijkheden om zelf bij te dragen aan een leefbare woonomgeving. Omgevingsgericht werken past ook daarbij.

Tegelijkertijd zien we dat nieuwe bewoners niet alleen een overwegend laag inkomen hebben, maar dat zij ook vaker laagopgeleid zijn en vaker te maken hebben met psychische problemen, fysieke gezondheidsproblemen of ze hebben een licht verstandelijke beperking. De kwetsbare groepen hebben een verminderde zelfredzaamheid. Velen hebben zorg, ondersteuning of begeleiding nodig. Ook zijn ze minder goed in staat om anderen bij te staan, waardoor ook de 'samenredzaamheid' in corporatiebuurten afneemt. Deze ontwikkelingen staan op gespannen voet met de 'eigen kracht' en participatiesamenleving die de (rijks)overheid voor ogen heeft. We bieden maatwerk en ondersteuning aan deze kwetsbare groepen.

Bijdrage Accolade aan leefbare wijken en buurten

- Ons team Wijken en Buurten blijft onverminderd actief en zichtbaar aanwezig in onze wijken en buurten. We zoeken onze bewoners en partners op. We blijven bemiddelen bij burenruzies en in overlastsituaties. Ook helpen we bewoners grip te krijgen op hun woonsituatie. Daarnaast zetten we ons in voor goed fysiek wijkbeheer.
- Veerkracht in onze wijken en buurten staat meer en meer onder druk door onder andere de individualisering van de samenleving en de toename van aandachtsgroepen. Vanuit ons interne plan 'Van reactief naar proactief' zetten we meer in op veerkrachtige wijken en escalatie voorkomen. Maar dit kunnen we niet alleen. Hiervoor willen we integrale gebiedsgerichte samenwerkingen aangaan met partners als gemeente, welzijn, politie, zorgorganisaties en vluchtelingenwerk. Een samenwerking die gericht is op preventie. Dit vraagt om duidelijke regie vanuit de gemeente, betrokkenheid van en vertrouwen tussen partijen en gezamenlijke monitoring rondom draagkracht en draaglast. Maar ook om afspraken over bijvoorbeeld gegevensdeling en rollen. Vanuit de Sociale koers van de gemeente of de werkgroep Leefbaarheid hopen we concreet aan de slag te gaan in een wijk of buurt. Zodat we al werkenderwijs een werkwijze met elkaar kunnen ontwikkelen die we breder kunnen toepassen.
- Het is soms ingewikkeld om bewoners te betrekken bij de leefbaarheid in hun wijk. Vooral als de draaglast hoog en de draagkracht laag is. We willen daarom onderzoeken of we dit kunnen stimuleren door aan huurders een 'pot met geld' beschikbaar te stellen. Huurders kunnen dit budget inzetten op een manier die past bij hún wijk. Accolade ondersteunt waar nodig en betreft partners hierbij.
- Inzet vanuit de corporaties rondom 'criminele ondermijning' is een thema in de Nationale Prestatieafspraken. Ook wij zien in ons werkgebied in toenemende mate deze problematiek. We gaan graag in gesprek met de gemeente en andere partners over het terugdringen van criminele ondermijning in onze wijken en buurten. En over de rol die corporaties, de gemeente en andere partners daarin kunnen en moeten pakken.

- Bij de woningtoewijzingen aan aandachtsgroepen blijven we inzetten op spreiding. Dit draagt bij aan het in balans houden van de draagkracht en draaglast binnen wijken, buurten of complexen. En bij ons streven naar veerkrachtige en gemêleerde wijken.

Welke bijdrage aan leefbaarheid verwachten we van de gemeente?

- We vragen de gemeente het thema leefbaarheid hoog op haar agenda te zetten. Stel voldoende tijd en middelen beschikbaar om hiermee aan de slag te gaan. En pak daarbij de regierol te pakken voor het inrichten van integrale gebiedsgerichte samenwerkingen met partners en bewoners. Een samenwerking gericht op preventie en verbinding. Hier is de gemeente al mee begonnen vanuit de doelen uit de Sociale Koers en ook is het een gespreksthema in de werkgroep Leefbaarheid. Het is belangrijk om dit nu voort te zetten en concreet te maken met partijen. En als gemeente hierin lef te tonen. De inzet vanuit welzijn is daarin cruciaal. We verwachten dat de gemeente hierin investeert en een duidelijke welzijnsopdracht formuleert. We worden hier graag in betrokken. Ook vinden we het samenbrengen van monitoringsinformatie van belang om een gezamenlijk beeld over leefbaarheid te kunnen vormen.
- Helaas zien we slechte bewoning steeds vaker voorkomen. Dit kan gaan om huurders die regulier bij ons huren, maar ook om doelgroepen die wij (soms met voorrang) gehuisvest hebben en ondersteuning ontvangen bij het zelfstandig wonen. We willen afspraken met de gemeente maken over hoe we kunnen samenwerken om situaties van slechte bewoning te voorkomen of in ieder geval vroeg te signaleren. En hoe we ook gezamenlijk de kosten hiervoor kunnen dragen waar dit nodig is.

Disclaimer

De activiteiten die opgenomen zijn in de bieding van Accolade zijn gebaseerd op haar huidige weerstandsvermogen en een geprognosticeerde ontwikkeling van haar financiële spankracht in de toekomst. Indien en voor zover haar investeringscapaciteit bijvoorbeeld, doch niet uitsluitend, door toekomstige nu nog niet voorzienbare maatregelen van de overheid of veranderingen op de financiële markt zodanig wordt beperkt, dat naar redelijkheid en billijkheid niet van Accolade verlangd kan worden, dat de voorgenomen activiteiten en gemaakte prestatieafspraken ongewijzigd in stand blijven, aanvaarden partijen dat Accolade in dat geval een beroep toekomt op artikel 6:258 BW. Partijen treden dan in overleg over de ontstane situatie.

Bijdrage woonvisie gemeente Smallingerland

2026

Samen
doorwerken aan
volkshuisvestelijk
presteren

Samen door met volkshuisvestelijk presteren!

Onze bijdrage voor 2026

Samen werken aan goed en betaalbaar wonen voor onze bewoners in Smallingerland. Dat is waar WoonFriesland voor staat. Ook in 2026 gaan we graag weer met hart en ziel aan de slag vóór onze bewoners. Dit doen wij samen mét onze bewoners, bewonersorganisaties, de Friese gemeenten, de provincie Fryslân, welzijn- & zorgorganisaties en ketenpartners.

"It is mei sizzen, net te dwaen", luidt een bekend Fries spreekwoord. Dat bewijzen wij graag door maximaal volkshuisvestelijk te presteren. In het politiek roerige voorjaar van 2025 kwam door de voorgenomen huurbevriezing het volkshuisvestelijk presteren zwaar onder druk te staan. Doordat WoonFriesland financieel gezond is, konden wij deze financiële klap goed opvangen in tegenstelling tot sommige andere corporaties die hierdoor op korte termijn in de problemen kwamen. Dat wij er goed voorstaan, neemt echter niet weg dat ook wij bij huurbevriezing onze nieuwbouw- en verduurzamingsplannen fors hadden moeten afschalen. Gelukkig is de huurbevriezing in elk geval voor 2025 van de baan, zodat wij onze reguliere koers kunnen voortzetten. Onze bieding voor 2026 is dan ook op de bij u bekende strategie gebaseerd.

Overigens zijn wij er nog niet geheel gerust op dat de huurbevriezing (met of zonder compensatie voor corporaties) definitief van de baan is. Door de politiek ongewisse situatie, met zowel landelijke als gemeentelijke verkiezingen voor de boeg, is het afwachten welke maatregelen het nieuwe kabinet op dit vlak zal treffen. In verband met deze onzekerheid is onze bijdrage voor 2026 er een die wij in principe kunnen waarmaken en is de bijdrage voor 2027 een indicatieve prognose. Wij beseffen uiteraard ten eerste dat een gedeelte van onze bewoners moeilijk kan rondkomen en dat het voor hen een hard gelag is dat de huurbevriezing niet doorgaat. Echter, in onze visie moet de inkomenspositie van de bewoners die dat hard nodig hebben, door middel van landelijke en gemeentelijke inkomenspolitiek verbeterd worden.

Armoedebestrijding behoort immers tot hun wettelijke taak.

Voor onze bewoners is het cruciaal dat wij de actuele en toekomstige opgaven aanpakken. De krapte op de woningmarkt, de hoge en onzekere energierekening en de gevolgen van klimaatverandering verdragen geen uitstel en/of trage beleidsprocessen meer. Deze opgaven vragen om een versnelling en een doortastende uitvoering van maatregelen. Daarom blijven we onverminderd inzetten op 3 speerpunten:

1. Betaalbare verduurzaming (in 2025 alle woningen op energielabel C of beter en in 2030 alle woningen op energielabel B of beter)

Zo houden we de energielasten voor onze bewoners zo laag mogelijk houden én maken we Friesland duurzamer.

2. Netto uitbreiding van woningen (in de periode 2025-2034 toevoeging van 2000 nieuwe woningen, waarvan de netto toevoeging 1400 bedraagt)

Conform onze portefeuillestrategie voegen we substantieel woningen toe én verkopen we geen woningen. Hiermee dragen we fors bij aan de vermindering van de vraagdruk en bevorderen we doorstroming.

3. Leefbare en groene buurten

Door optimaal in te zetten op 'samen wonen, samen leven' zorgen we samen met bewoners, bewonersorganisaties, gemeenten en ketenpart-

ners voor leefbare buurten, dorpen, steden en Waddeneilanden in Friesland.

Complexe uitdagingen

De huidige politieke, maatschappelijke en economische dynamiek heeft - net als voor iedereen - impact op ons handelen. Wij hebben nog steeds te maken met hoge energiekosten, schommelende brandstofprijzen, oplopende rentes en inflatie. Ook is er blijvend krapte op de arbeidsmarkt.

Bovendien brengt de val van het kabinet veel onzekerheid met zich mee in het huidige politieke krachtenveld. De huurbevriezing is afgewend, maar hoe gaat het verder in navolgende jaren? Staan de Nationale Prestatieafspraken nog overeind? Wordt de wet Versterking regie volkshuisvesting vastgesteld? Gaan we een langdurige formatie tegemoet met alle gevolgen van dien, zoals stagnatie op belangrijke dossiers als woningbouw, asiel, stikstof en netcongestie? Hoe gaan we om met de ontstane twijfel over een betrouwbare overheid?

Gezien de complexiteit in opgaven en het alledaagse leven van onze bewoners, vinden we het belangrijk om zichtbaar en benaderbaar te zijn en te blijven voor onze bewoners. Gebleken is dat bewoners best de klimaatdoelen onderschrijven, maar weinig vertrouwen hebben in de overheid als het gaat om consistent beleid. Een voorbeeld daarvan is de afschaffing van de salderingsregeling. Onze bewoners ervaren dat ze worden gestraft doordat energiemaatschappijen kosten voor teruglevering van energie in rekening brengen. Een besluit dat veel van onze bewoners

die zonnepanelen hebben, raakt. Een groep die onze aandacht verdient en die wij oplossingen moeten bieden.

Al deze ontwikkelingen maken dat wij adaptief en wendbaar moeten blijven, maar in het belang van onze bewoners tegelijkertijd ook koersvast. Dat is essentieel om de knellende vraagstukken in beschikbaarheid, energietransitie en woonomgeving op te lossen en de betrouwbaarheid van ons handelen te bestendigen. Hierbij maken wij gedurfde keuzes en zetten wij onze middelen strategisch in, vooral daar waar ze de meeste vruchten afwerpen.

Invzet van middelen en duurzaam prestatie-model

WoonFriesland blijft pleiten voor een duurzaam prestatie-model van corporaties. De voorgenomen huurbevriezing heeft laten zien hoe kwetsbaar het huidige model is bij overheidsingrijpen in de huurverhogingsystematiek van corporaties. Maar liefst 140 corporaties kwamen financieel in de problemen door de voorgenomen huurbevriezing. Ook enkele corporaties in Friesland maakten hiervan onderdeel uit.

Om blijvend volkshuisvestelijke en maatschappelijke opgaven aan te pakken, financieel gezond te blijven en maximaal volkshuisvestelijk te kunnen presteren, is voor corporaties een duurzaam toekomstbestendig prestatie-model nodig.

Natuurlijk moeten we bewoners ondersteunen die ons echt nodig hebben. Die ondersteuning kan in onze visie het beste en selectiever worden gegeven via het verbeteren van het inkomen.

De huurtoeslag is daarvoor o.a. een goed en bruikbaar in te zetten instrument. Wij onderschrijven dan ook de dringende oproep van Aedes aan partijen om werk te maken van een alternatief koopkrachtpakket voor kwetsbare huishoudens die het echt nodig hebben.

Onze inzet van middelen voorziet goed in de doelen die wij onszelf hebben gesteld. Wij versnellen in nieuwbouw, verduurzaming, het beheersen van woonlasten én geven prioriteit aan maatschappelijke taken voor wonen met zorg en welzijn en aandachtsgroepen. Onze doelen sluiten bovendien aan bij de landelijke prioriteiten van het rijksbeleid. Echter, nieuwe ingrepen door de landelijke overheid in het huurverhogingsbeleid zullen onmiddellijk resulteren in aanpassing van onze speerpunten. Snijden in de netto toevoeging van sociale huurwoningen en/of in het verduurzamen van ons bestaand bezit is dan meteen aan de orde.

Ook de vennootschapsbelasting (VPB) loopt nog steeds door. Deze belasting geldt naast BV's en NV's ook voor woningcorporaties. Over 10 jaar gerekend onttrekt deze vennootschapsbelasting ruim 100 miljoen euro aan middelen bij WoonFriesland. Feitelijk is er dus nog steeds sprake van een substantiële onttrekking van 'huurdersgeld' door het Rijk. Wij dringen er dan ook op aan om de VPB af te schaffen, zodat corporaties deze middelen vol kunnen inzetten voor de urgente opgaven in de volkshuisvesting en dus voor hun bewoners.

Versnellen van betaalbare verduurzaming

In 2026 gaan we onverminderd door met het verduurzamen van onze woningen en het bestrijden van de energiearmoede. We zetten maatregelen in om de energiebehoefte van onze woningen zoveel mogelijk te verminderen, waarmee we bijdragen aan lagere woonlasten voor onze bewoners en de klimaatdoelstellingen. We verwachten eind 2025 nagenoeg 100% van onze woningvoorraad op energielabel C of beter te hebben¹. In 2015 had 54% van ons woningbezit energielabel C of beter. In 2019 bedraagt dit 83% en de prognose eind 2015 is dat dit percentage uitkomt tussen de 98% en 99%. Dit betekent echter niet dat we achteroverleunen. We werken inmiddels aan de volgende stap in de verduurzaming op weg naar CO₂-neutraal in 2050.

1. Energielabel C of beter betekent dat onze woningen minimaal allemaal een C label hebben en dat er ook vele woningen bij zijn die B of A label hebben.

Daarbij zijn onze ambitieuze doelen om:

- in 2030 al onze woningen op minimaal energielabel B of beter te hebben;
- in 2050 volledig CO₂-neutraal te zijn.

Wij werken hierbij aan de verdere isolatie van de schil door HR++glas, dak- en vloerisolatie, optimale instelling van de verwarmingsinstallatie, plaatsen van LED-lampen en zonnepanelen en de versnelling van de vernieuwing van cv-ketels en verwarmingsinstallaties; door o.a. vervanging met hybride ketels.

In onze volgende stap in de verduurzamingsstrategie is de isolatie van daken een belangrijk onderdeel. Wij starten met een aantal pilots om de meest geschikte en efficiënte aanpak voor diverse daksoorten te ontwikkelen. Vervolgens schalen we de meest geschikte aanpak op en rollen we deze de komende jaren uit over onze woningvoorraad.

Een heel klein deel van onze woningen heeft mogelijk nog geen energielabel C. Het betreft dan vooral monumenten, VvE's waar wij geen meerderheidsbelang hebben of huizen van bewoners die verbeteringen geweigerd hebben. Ook hier blijven we onderzoeken of betaalbare verduurzaming mogelijk is.

Bij al deze verbeteringen werken we vanuit de circulariteitsgedachte. We kiezen voor hergebruik om zo zuinig mogelijk te zijn met grondstoffen en onze CO₂-footprint te beperken. Daarnaast kijken we

schoner naar wat we per se moeten vervangen in onze woningen en onderzoeken we waar mogelijk vervangingen later kunnen plaatsvinden en/of we met reparatie nog een exploitatieperiode kunnen overbruggen.

Wij willen extra inzetten op bewustwording en het gedrag van onze bewoners. Dat doen we door voorlichting te geven met behulp concrete voorbeelden over de invloed van gedrag op energiebesparing, maar ook door bewoners goed voor te lichten over het gebruik van hun installaties en ventilatie. Met heldere informatie over energiebesparing, kosten en milieu-impact kunnen we samen met bewoners werken aan meer bewustwording. Aandachtspunten naast energieverbruik zijn hierbij ook de invloed van gedrag op het voorkomen van hittestress en het beperken van drinkwatergebruik.

'Eind 2030 zijn al onze woningen op energielabel B of beter: goed voor de woonlasten van onze bewoners!'

Zorgen hebben we nog steeds over de netwerkcongestie, de nog altijd hoge (theoretische) kosten van collectieve warmtenetten en de gevolgen van de saldering voor onze bewoners. Bij op te stellen warmteprogramma's zullen wij de betaalbaarheid van de warmteoplossingen bepleiten en hierbij onze randvoorwaarden aangeven. Onze contacten met diverse nuts- en netwerkbedrijven versterken we op bestuurlijk en strategisch niveau om de risico's van netwerkcongestie te bestrijden en om eerder onze plannen op operationeel niveau met elkaar afstemmen. We willen de meest optimale oplossing bereiken door samen met onze ketenpartners en gemeenten te kijken of en waar we elkaar kunnen helpen, bijvoorbeeld door het toepassen van innovaties waardoor we het elektriciteitsnet minder hoeven te belasten c.q. te verzwaren.

Ook blijven we inzetten op innovaties en proefprojecten uit ons DreamHûs (www.dreamhus.nl) op The Green Village bij de TU-Delft (www.thegreenvillage.org) om de bestaande bouw en omgeving - waar de opgave het grootst en meest complex is - op een betaalbare manier te verduurzamen en te vergroenen. Hierbij kijken we naar technische en sociale innovaties. Immers, de verduurzamings-

operatie is niet louter en alleen een technisch verhaal maar juist een sociale innovatie, waarin draagvlak, betaalbaarheid, consistentie en helderheid richting bewoners essentieel zijn.

Klimaatadaptatie en biodiversiteit: Gewoon Doen, Gewoon Groen!

Door de opwarming van de aarde verandert ons klimaat en nemen weersextremen toe. De kans op hitte, droogte, wateroverlast en overstromingen groeit. Deze weersextremen brengen risico's met zich mee en beïnvloeden de leefbaarheid in en rondom onze woningen, in wijken, dorpen, steden en op de Waddeneilanden. We treffen klimaatadaptatieve maatregelen om de gebouwde omgeving klimaatbestendig in te richten.

Wij voeren pilots uit in bestaande wijken samen met bewoners, gemeenten, huurdersorganisaties en onze ketenpartners door concrete groenplannen te initiëren en versterking in tuinen en straten aan te pakken. Gezamenlijk kunnen we het verschil maken en met deze projecten de sociale cohesie in de buurt bevorderen. Samen met bewoners werken we aan een groene woonomgeving. Met elkaar de handen uit de mouwen steken; dat verbindt!

Een groene omgeving heeft een positieve invloed op de gezondheid van mensen: groen neemt warmte op, maakt zo de omgeving koeler en draagt bij aan een gevoel van geluk en welbevinden. Een afname van versterking en toename van vergroening dragen eveneens bij aan het beperken van wateroverlast.

Tot slot draagt groen bij aan de biodiversiteit en het klimaat. Zo dragen we samen bij aan een beter leefklimaat voor eenieder!

Graag stemmen wij onze plannen en pilots met u af, met als doel dat het geheel meer is dan de som der delen. Door in pilots - voor en door bewoners - het goede voorbeeld te geven, kunnen wij gezamenlijk aanjager zijn van verdere vergroening. De concrete bijdrage van gemeenten moet daarom een plek krijgen in de tripartite prestatieafspraken (gemeente, huurdersorganisaties en WoonFriesland) voor 2026. Denk bijvoorbeeld aan het inrichten van subsidiemogelijkheden voor vergroening door bewoners.

Versnelling van onze nieuwbouwplannen

WoonFriesland breidt haar woningbezit uit met netto nieuwbouwtoevoegingen. Dat is hard nodig. De sociale huurvoorraad in eigendom van woningcorporaties in Friesland is de afgelopen 10 jaar met 592 woningen afgenomen (bron CBS). Mede hierdoor blijft de vraagdruk in de sociale huur oplopen. De beste remedie hiertegen is het toevoegen van betaalbare, permanente woningen én het niet verkopen van woningen. Vandaar dat de sociale huurvoorraad van WoonFriesland gestaag blijft groeien. In 2024 voegden wij maar liefst 209 nieuwbouwwoningen toe.

Nieuwbouw doen wij met name in steden en dorpen waar de woningbehoefte hoog en urgent is. Bij voorkeur in gemeenten die voor sociale woningbouw ook sociale grondprijzen hanteren. Gemeenten die proactief en voortvarend handelen om de prestatieafspraken waar te maken door snel beschikbare kavels aan te bieden en harde plannen af te geven. Ook bouwen we daar waar in de toekomst de welzijns- en zorginfrastructuur geborgd is.

Als uitgangspunt voor uitbreidingsnieuwbouw hanteren wij een ondergrens van tien woningen. Deze ondergrens is noodzakelijk om de betaalbaarheid van nieuwbouw en de total costs of ownership (TCO) bij de huidige hoge bouwkosten acceptabel te houden. Wij werken immers met huurdersgeld dat we zo efficiënt en rendabel mogelijk willen inzetten voor onze bewoners.

Voor de secundaire doelgroep - de hogere inkomensgroep behorend tot de sociale doelgroep van de corporatie - hebben we Buurblok mede-ontwikkeld.

Veelal valt deze doelgroep tussen wal en schip, omdat er te weinig aanbod in hogere sociale huur vrijkomt en een koopwoning door stijgende woningprijzen niet bereikbaar is. Onderwijzers, politieagenten, verpleegkundigen in de eerste jaren van hun carrière behoren o.a. tot deze doelgroep. Deze beroepsgroepen zijn in ons werkgebied hard nodig. Vandaar dat we hen graag faciliteren. Voor deze groep is Buurblok heel geschikt, een concept dat mede door ons is ontwikkeld. Hierbij leasen bewoners de woning en kijken we per gemeente waar ruimte is voor extra toevoeging van dit type woningen met een integraal energieconcept.

Gelet op de lage doorstroom en hoge vraagdruk hebben wij zorgen over het voldoende vrijkomen van passende woningen voor de urgente doelgroepen, waaronder ook statushouders. Zo kunnen wij niet in alle gemeenten aan de taakstelling voor statushouders voldoen. Om extra woningen te kunnen realiseren of vrij te maken, onderzoeken we ook andere vormen om de beschikbaarheid te vergroten, zoals optoppen van bestaande woningen en het concept woningdelen. In Leeuwarden beproeven wij het optoppen. In Smallerland hebben we het voornemen om een pilot woningdelen te starten. Zodra de resultaten van deze eerste pilots bekend zijn, willen wij - indien succesvol - deze verder opschalen in ons werkgebied.

‘Wij gaan onverminderd door met het structureel toevoegen van netto woningen én verkopen geen woningen’

We stimuleren de doorstroming door nieuwbouwsegmenten toe te voegen, waardoor passende woningen voor andere doelgroepen vrijkomen. Hierin is ook de samenwerking met gemeenten belangrijk. Als ook de gemeente nieuwbouwsegment toevoegt, die lange verhuisketens genereren, profiteert de gehele woningmarkt daarvan.

In het kader van de vergrijzing en de extramuralisering is ons streven om op grond van de verwachte vraag in 2030 35% van ons woningaanbod geschikt te hebben voor senioren. Wij willen dit met een redelijke spreiding binnen ons woningvoorraad realiseren.

De netto uitbreiding van de sociale woningvoorraad is urgent en noodzakelijk, willen wij de woningcrisis oplossen. Deze maatschappelijke verantwoordelijkheid

delen wij samen met u. Daarom rekken wij ons financieel maximaal doch verantwoord uit en werken wij met hart en ziel aan de uitbreiding en verbetering van de sociale woningvoorraad. Met u willen wij verder onderzoeken hoe wij gezamenlijk nieuwbouw slim kunnen versnellen. Wellicht kan het rijksprogramma STOER hierin iets voor ons betekenen. Daarnaast heeft het onze voorkeur om afspraken over woonprogramma's en plannen scherper en realistischer te maken en vast te leggen.

Leefbare buurten en wonen met welzijn en zorg

De leefbaarheid in onze buurten en wijken blijft onder druk staan. Dat merken onze ambulante medewerkers zoals buurtbeheerders, wijkconsulenten en service- en onderhoudsmedewerkers dagelijks. Een toenemend aantal kwetsbare bewoners vraagt onze bijzondere aandacht. Onze bewoners gedijen het beste in buurten waar mensen elkaar kennen en ontmoeten en waar plek is voor iedereen om gehoord en gezien te worden en mee te doen. Een plek waar indien nodig bijstand of hulp is.

De vergrijzing, migratie, ouderen die langer thuis wonen, extramuralisering van cliënten uit de zorg, de maatschappelijk opvang en de hiermee gepaard

gaande sociale problematiek vergroten onze sociale en maatschappelijke opgaven. Meer en gerichtere samenwerking met u en alle ketenpartners uit het domein zorg en welzijn zal nodig zijn. Door gezamenlijk en tijdig diverse signalen te onderkennen, kunnen we escalatie van diverse problematiek in buurten en wijken voorkomen.

De lokale uitwerking van de regionale 'Wonen, welzijn en zorgvisie' is in dit kader ook van belang. Door met alle partijen gezamenlijk de lokale uitvoeringsagenda op te stellen en door elkaar bij de uitvoering te versterken, is de kans op succes het grootst. Graag onderzoeken wij ook met u verder hoe wij het langer thuis wonen voor ouderen in gezamenlijkheid het beste kunnen faciliteren.

Het bundelen van onze krachten is ook bij de invoering van de regionale urgentieverordening van essentieel belang. Samenwerking met alle ketenpartners is hier eveneens de sleutel tot succes. Laten wij deze urgente maar soms kwetsbare bewoners gezamenlijk een zachte landing en een goede start bieden door hen voldoende te begeleiden. Dat statushouders onderdeel zijn van deze groep is noodzakelijk om de doorstroom uit de AZC's te bevorderen en andere ongewenste maatschappelijke problemen te voorkomen.

Bijdrage voor de gemeente Smallerland

De vraagdruk in Smallerland is fors en behoort tot een van de hoogste binnen ons werkgebied. Daarom zetten wij volop in op de uitvoering van het afgesproken woningbouwprogramma uit het convenant nieuwbouw. In 2026 investeren we ruim 13 miljoen euro in de bouw van 50 nieuwe woningen. Met twee nieuwbouwprojecten (De Sanding en De Weeme) in Drachten voegen we 42 nieuwbouwwoningen toe. In Boornbergum bouwen we aan de Helmbloem nog eens 8 nieuwe sociale huurwoningen. In 2027 staat een uitbreiding van 60 woningen gepland. Het gaat om de projecten Utwyk en Moleneind in Drachten. Het zou mooi zijn als we ook Buurblok hieraan toe zouden kunnen voegen.

Het uitbreiden met nieuwe sociale huurwoningen bevordert de doorstroming, wat mogelijk resulteert in het vrijkomen van passende huurwoningen voor statushouders. Dit is hard nodig om deze groep sneller een thuis te kunnen bieden. Gezamenlijk werken wij met u, Huurdersbelang Fryslân en Accolade constructief aan een plan van aanpak om statushouders beter te kunnen bedienen. Onderdeel van dit plan is de pilot voor woningdelen. Graag geven wij hier nadere uitwerking aan door in 2026 deze pilot uit te voeren.

De verduurzaming van onze woningvoorraad in Smallerland gaat goed. Begin 2025 had 90% van onze woningen energielabel C of beter. Van deze 90% heeft zelfs 40% energielabel A en 24% energielabel B. In 2025 ronden we ons verduurzamingsdoel 'alle woningen op minimaal label C' nagenoeg af. Daarna zetten we vervolgstappen in duurzaamheidsmaatregelen. In 2030 willen we al onze woningen op energielabel B hebben. Voor synergie in het verzilveren

van kansen op betaalbare verduurzaming rekenen we op afstemming in het kader van uw warmteprogramma.

Uw gemeente werkt hard aan een groene en biodiverse woonomgeving. Dat sluit helemaal aan bij onze overtuiging dat een groene, biodiverse leefomgeving bijdraagt aan de gezondheid en het welbevinden van onze bewoners. Wij hebben samen een aantal vergroeningsprojecten op stapel staan. Graag zien wij deze in 2026 concreet uitgevoerd worden, in samenwerking met Huurdersbelang Fryslân, onze ketenpartners en onze bewoners.

De constructieve en vruchtbare samenwerking met u binnen het sociaal domein, de vroegsignalering en het bestrijden van armoede continueren wij. Het invoeren van de urgentieverordening in uw gemeente zien wij daarom met vertrouwen tegemoet. Ook geven wij graag met u en onze ketenpartners vorm aan de lokale uitwerking van de regionale wonen-, welzijn- en zorgvisie Zuidoostr'.

Bestedingen WoonFriesland gehele werkgebied 2026

Bijdrage WoonFriesland gemeente Smallerland 2026-2027

Sociale huurwoningen	2026		2027	
	Aantal	Besteding	Aantal	Besteding
KWALITEIT				
Woningverbetering kwaliteit en energieprestatie	-	€ 3.832.000	-	€ 3.584.000
Onderhoud	-	€ 7.714.000	-	€ 5.787.000
Totaal	-	€ 11.546.000	-	€ 9.371.000
NIEUWBOUW/SLOOP				
Nieuwbouw	50	€ 13.243.000	60	€ 17.629.000
Nieuwbouw Buurblok	-	-	-	-
Sloop	-	-	-	-
Saldo sloop/nieuwbouw	50	€ 13.243.000	60	€ 17.629.000
LEEFAARHEID				
Uitgaven leefbaarheid	-	€ 326.000	-	€ 326.000
TOTAAL BESTEDINGEN		€ 25.115.000		€ 27.326.000

Disclaimer bieding 2026

De bieding voor 2026 is met onzekerheid omgeven door de fluctuerende economische ontwikkeling, mede door impact van de huidige oorlogen en de wijze waarop het na de verkiezingen aan te treden nieuwe kabinet de uitvoering van de Nationale Prestatieafspraken in samenhang met andere ophanden zijnde beleidswijzigingen en wetsvoorstellen ter hand zal nemen. Actuele ontwikkelingen zullen uiteindelijk de haalbaarheid van onze bieding voor 2026 gaan bepalen. Wij brengen onze bieding uit onder de volgende voorbehouden:

- Borgingsplafond voor 2026 moet zijn afgegeven door het WSW.
- Actuele ontwikkelingen kunnen leiden tot aanpassingen in het bod. Onze bijdrage is gebaseerd op onze huidige inschatting. De tijd zal echter uitwijzen of onze bieding haalbaar en realiseerbaar is.

- Het maatwerk per complex en de bijbehorende uitvoering van projecten zijn afhankelijk van diverse externe factoren. Hierdoor kan de planning van de projecten wijzigen.
- Voldoende beschikbaarheid op korte termijn van betaalbare bouw kavels t.b.v. investeringen in (uitbreidings)nieuwbouw is essentieel.
- Het vooruitzicht voor het jaar 2027 is een indicatieve prognose van onze bestedingen. Deze zullen we aanpassen in de bieding van 2027.

Verder gelden de volgende voorwaarden:

- De genoemde bedragen in de bieding zijn richtinggevend en niet de aantallen.
- Een aantal onderwerpen uit onze bieding is overleg- en/of adviesplichtig bij onze huurdersorganisaties op grond van de overlegovereenkomst, Woningwet 2015 en BTIV. Dit kan leiden tot wijzigingen.

Betaalbaarheid en beschikbaarheid

(standen per 31 december 2024)

Huurprijzen

Huurklasse		Gemeente Smallingerland	WoonFriesland
Vrije sector huur	≥ € 879,66	0,3%	0,2%
Bereikbaar	≥ € 697,08 en ≤ € 879,65	12,5%	10,3%
Betaalbaar hoog	≥ € 650,44 en ≤ € 697,07	6,4%	6,3%
Betaalbaar laag III	≥ € 586,29 en ≤ € 650,43	28,4%	30,0%
Betaalbaar laag II	≥ € 518,64 en ≤ € 586,28	19,6%	20,3%
Betaalbaar laag I	≥ € 454,48 en ≤ € 518,63	15,9%	16,5%
Goedkoop	≤ € 454,47	16,9%	16,4%

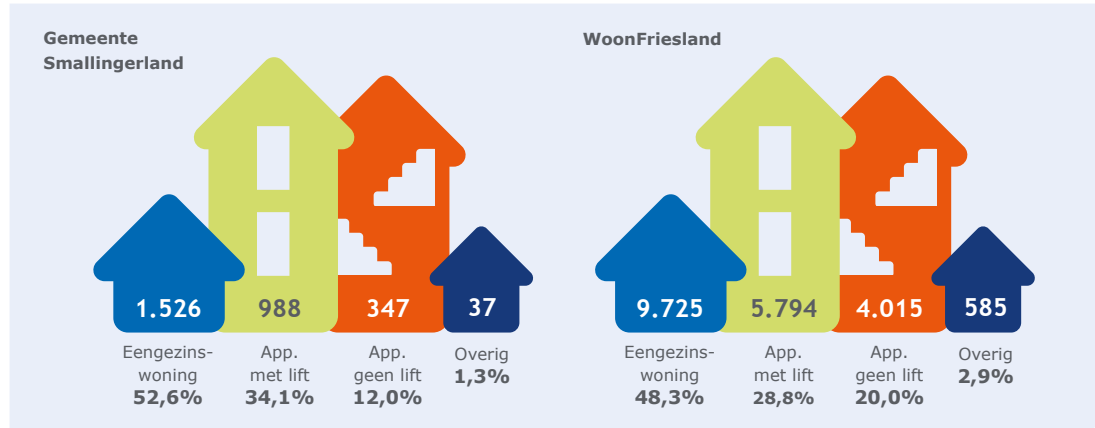
Gemiddelde huurprijs

	Gemeente Smallingerland		WoonFriesland	
Gemiddelde huidige huur	€ 570	57,3%	€ 564	56,9%
Gemiddelde maximale huur	€ 995	100,0%	€ 991	100,0%

Doorstroming/mutatiegraad

	Gemeente Smallingerland	WoonFriesland
Doorstroming/mutatiegraad	7,7%	7,9%

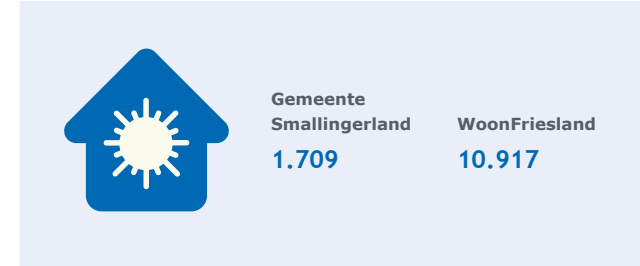
Woningtype

Duurzaamheid en energie

Zonnepanelen

Aantal woningen met zonnepanelen

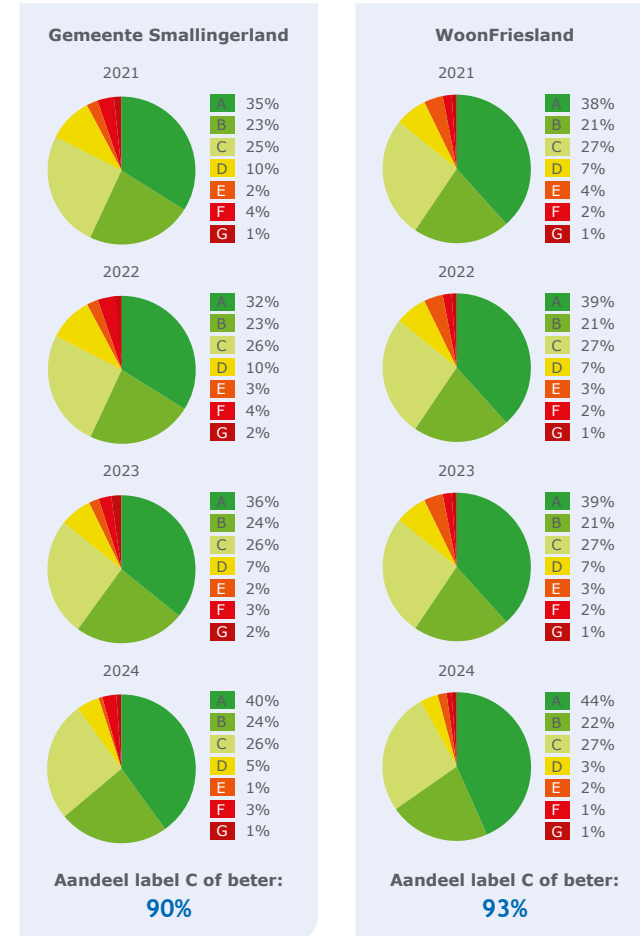

Huishoudinkomen

Gemiddeld bruto huishoudinkomen bij instroom huurders

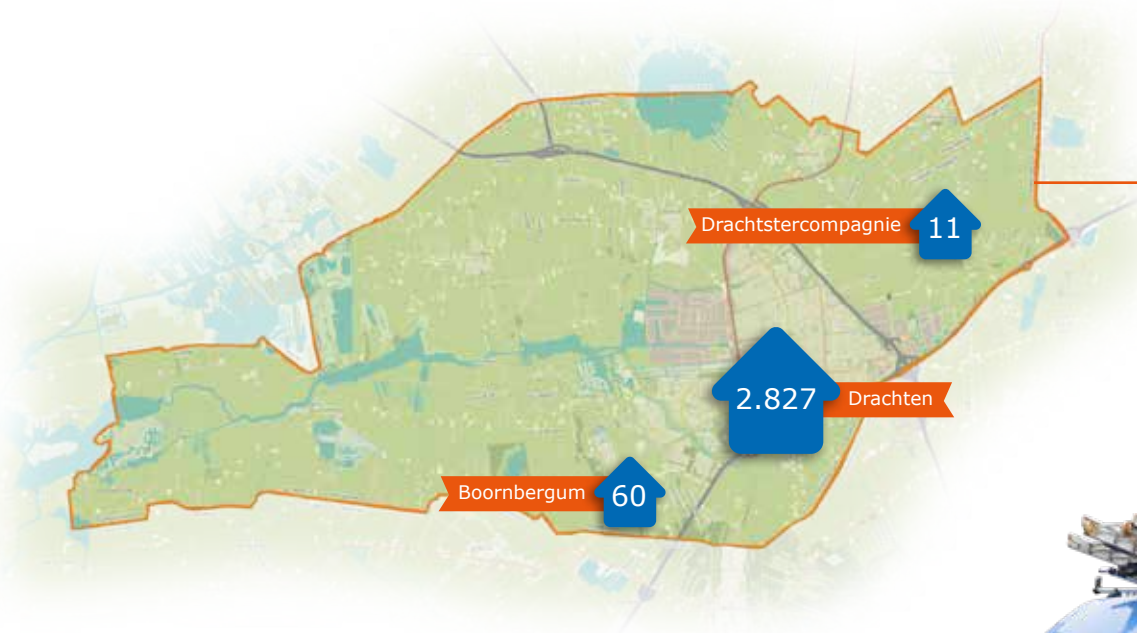
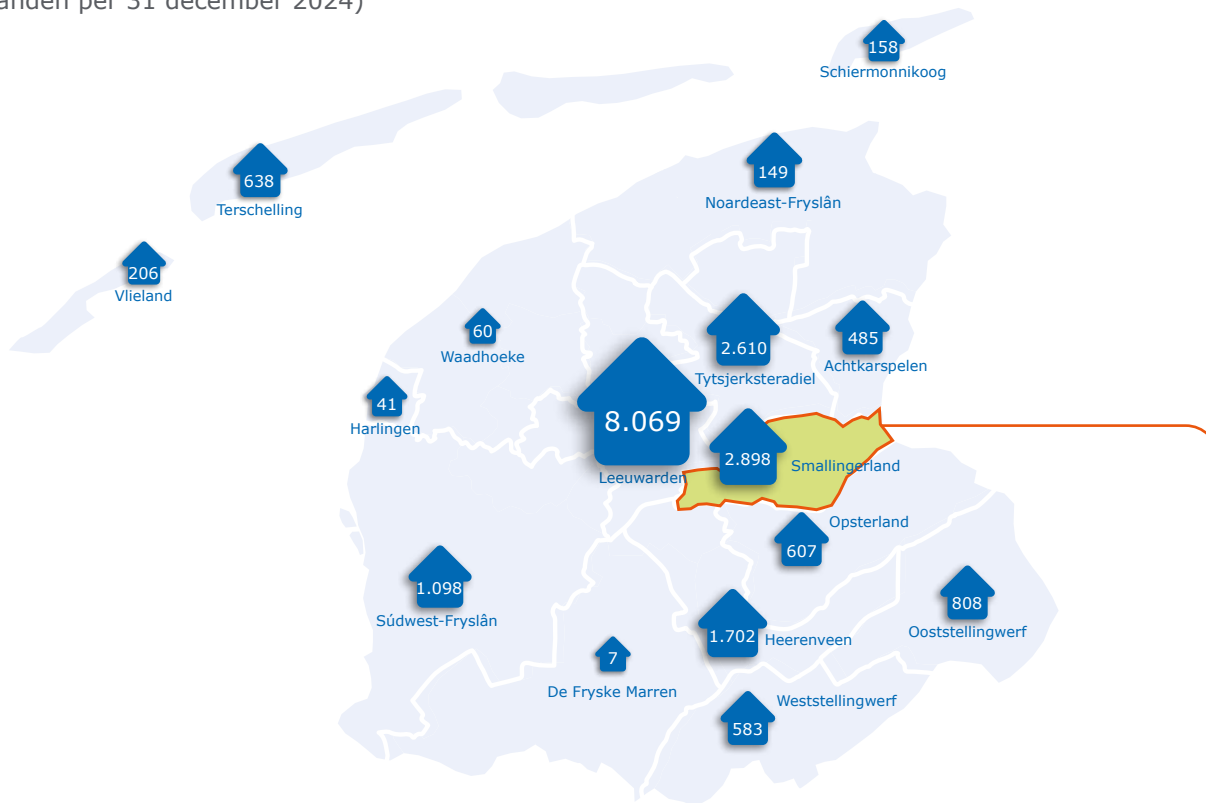

Energielabels

Woningvoorraad

(standen per 31 december 2024)

Lbr. 25/061 - Reactie op het tussenverslag van informateur Buma

5 december 2025

Geachte leden van college en gemeenteraad,

Op 2 december is het tussenverslag van de eerste formatieronde gepubliceerd. In deze brief informeert de VNG u over de belangrijkste punten uit het verslag en hoe dit zich verhoudt tot de inzet die is aangeleverd. In het verslag wordt nadrukkelijk aangegeven dat de samenwerking met maatschappelijke organisaties en medeoverheden wordt gezocht. En dat is meteen in de praktijk gebracht. De VNG heeft de afgelopen maanden samen met een brede groep partners een gezamenlijke bijdrage geleverd aan de formatie. Hiervoor kreeg de VNG het mandaat van de leden met de resolutie "[VNG-inzet richting TK-verkiezingen - Onze inwoners verdienen beter!](#)".

De gezamenlijke inbreng vindt u in de bijlage onder de noemer 'Bouwstenen voor een nieuw regeerakkoord'. Veel van de input die aan de onderhandelaars is meegegeven, is terug te lezen in het tussenverslag van de informateur. De VNG waardeert het dat de formerende partijen nadrukkelijk zijn ingegaan op de handreiking van de medeoverheden en partners uit het maatschappelijk middenveld. Nog niet eerder zijn we zo vroeg in het proces betrokken bij een formatie.

Volledige brief met bijlagen

[Contact](#)

[Afmelden](#)

[Gegevens wijzigen](#)

vng.nl

Dit bericht is verzonden door de VNG.

[Lees onze proclamer.](#)

Lbr. 25/062 - Wijziging Model Verordening rechtspositie raads- en commissieleden en Model Regeling rechtspositie burgemeester en wethouder

9 december 2025

Geachte leden van college en gemeenteraad,

Met deze ledenbrief informeren wij u over de geactualiseerde versies van de Model Verordening rechtspositie raads- en commissieleden en de Model Regeling rechtspositie burgemeester en wethouder.

[Volledige brief met bijlagen](#)

[Contact](#)

[Afmelden](#)

[Gegevens wijzigen](#)

vng.nl

Dit bericht is verzonden door de VNG.

[Lees onze proclaimer.](#)

Aan:

Colleges en Statenleden van de provincies Flevoland, Fryslân, Groningen, Drenthe
Colleges en Raadsleden van de gemeentes binnen deze provincies
Dagelijks en algemene besturen van de Noordelijke Waterschappen

Groningen, 10 december 2025

Geachte dames en heren,

In september 2025 hebben we u geïnformeerd over de benoeming van Klaas Knot als speciale adviseur (Lelylijn-gezant) voor de Lelylijn en over de voortgang van de verschillende onderzoeken van het Masterplan Lelylijn. In deze brief blikken we kort terug op de recente bezoeken aan colleges, raden en staten en de Tweede Kamerbrief van 17 oktober 2025 over 'Langetermijnperspectief infrastructuur en woningbouw'. We kijken ook vooruit naar de plannen voor komend jaar, met als eerste belangrijke mijlpaal het Masterplan Congres Lelylijn op vrijdagmiddag 30 januari 2026 in Den Haag. Hiervoor heeft u onlangs een uitnodiging ontvangen.

Bezoeken aan colleges, raden en staten

In de afgelopen periode zijn we op bezoek geweest bij verschillende colleges en hebben we informatiebijeenkomsten georganiseerd voor gemeenteraden, Provinciale Staten en Algemeen Bestuursleden voor waterschappen. Tijdens deze bijeenkomsten zijn de concept resultaten van onze onderzoeken gepresenteerd:

- Het onderzoek naar de impact van de Lelylijn over 100 jaar;
- De integrale gebiedsverdiepingen Emmeloord, Heerenveen, Drachten en Groningen;
- En het financiële onderzoek.

Er wordt nu hard gewerkt om de onderzoeken op tijd klaar te krijgen en eind januari zullen de resultaten worden gepresenteerd tijdens het Masterplan Congres Lelylijn.

Langetermijnperspectief infrastructuur en woningbouw, TK-brief 17 oktober 2025

In oktober is de Tweede Kamer geïnformeerd over de noodzaak van een lange termijn perspectief op investeringen in infrastructuur, in relatie tot woningbouw en structuurversterking. Hierbij wordt de relatie met de Ontwerp-Nota Ruimte gelegd, waarin verschillende structuurversterkende infrastructuurprojecten staan benoemd. Dat zijn projecten die een schaa sprong op mobiliteit en woningbouw faciliteren en die belangrijk zijn voor de verstedelijkingsopgave van Nederland.

De Lelylijn is een van deze projecten vanwege de kansen die de Lelylijn biedt voor ontwikkelingen in Noordelijk Nederland.

De brief bevat een scherpe probleemanalyse en draagt oplossingen aan waarmee een volgend kabinet aan de slag kan. Om Nederland voor de toekomst bereikbaar, weerbaar, en economisch sterk en vitaal te houden zijn gerichte keuzes nodig.

De Tweede Kamerbrief is te downloaden via deze link:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/10/17/langetermijnperspectief-infrastructuur-en-woningbouw> .

Het Masterplan Congres Lelylijn en het vervolg in 2026

Het Masterplan Lelylijn wordt 30 januari 2026 opgeleverd en besproken tijdens het Masterplan Congres Lelylijn in Den Haag. Klaas Knot presenteert zijn advies over de Lelylijn tijdens het congres en gaat hierover in gesprek met experts. Tweede Kamerleden, colleges en volksvertegenwoordigers uit Noordelijk Nederland, adviesorganen en andere betrokken zijn uitgenodigd om dit congres bij te wonen. Meldt u zich vooral aan voor het congres (als u dat nog niet gedaan heeft): <https://delelylijn.nl/congres2026/>

Na het congres eind januari 2026 volgt een nieuwe/andere fase voor het project. De inhoudelijke onderzoeken zijn dan klaar en het is aan een nieuw kabinet om hierover een besluit te nemen. Het projectteam Lelylijn staat klaar voor een volgende stap, zodat we kunnen inspelen op wat een nieuw kabinet opneemt over de Lelylijn. We blijven beschikbaar om vragen te beantwoorden, onderzoeken toe te lichten en we houden de Rijk-regio samenwerking in stand.

Tot slot

Begin februari sturen we u de resultaten van onze onderzoeken toe. Ik hoop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

Stijn Lechner
Projectdirecteur Lelylijn

Voor meer informatie over de Lelylijn kijk op onze website: www.delelylijn.nl

Ook kunt u zich hier abonneren op onze nieuwsbrief voor maandelijkse updates over de Lelylijn.

Aan College van burgemeester en wethouders en de leden van de gemeenteraad van
de gemeente Smallingerland
Postbus 10.000
9200 HA DRACHTEN
gemeente@smallingerland.nl / griffie@smallingerland.nl

Betreft:

Zienswijze verkeersbesluit "verlening afsluiting De Kaden voor gemotoriseerd verkeer in de periode van maandag tot en met zaterdag tussen 18.00 en 07.00 uur".

Geacht college en leden van de gemeenteraad,

Met uw brief van 25 november, kenmerk 2025-027137, heeft u ons geïnformeerd dat u de Proefafsluiting van De Kaden met een verkeersbesluit definitief wilt maken. Uw besluit is daarnaast gepubliceerd in de Actief van 3 december jl.

Tegen dat besluit dienen wij, de bewoners van de Vogelzang, een zienswijze in.

Onze motivatie is als volgt.

De Vogelzang is een doorgaande weg in een woonwijk. Als bewoners ondervinden wij al jarenlang hinder door de huidige hoge verkeersbelasting en verkeer dat met hoge snelheid door onze straat jakkert. Op verschillende momenten hebben wij dat met u en uw medewerkers gedeeld. Met de herinrichting van onze wijk een aantal jaren geleden zijn, tegen onze wens, zelfs de verkeer remmende voorzieningen verwijderd.

Recent hebben wij onze zorgen uitgesproken op de inloopbijeenkomsten voor de proef op De Kade. Tot op heden heeft dat geen gehoor gevonden. Wij zien dat ook niet terug in uw brief.

U verwoordt in uw brief de positieve ontwikkelingen voor De Kade, zoals de verkeersveiligheid en het gevoel van veiligheid voor de bezoekers.

Voor ons is het tegendeel het geval. De huidige verkeersbelasting ervaren wij al als te groot en bedreigend. Een verdere toename van verkeer, ook van vrachtverkeer, zien wij als een onacceptabele verdere aantasting van ons woongenot en ons gevoel voor veiligheid.

Gezien onze ervaringen uit eerdere gesprekken en dit proces hebben wij geen vertrouwen in de opmerkingen in uw brief zoals: "wij zullen de situatie in de gaten houden en of meer inzetten op handhaving". Ook de opmerking dat weer metingen zullen worden uitgevoerd, zien wij als de spreekwoordelijke "mosterd" na de maaltijd. Wij willen net als u al voorsorteren over de toekomstige renovatie van het riool op De Kade. Wij zien dat niet als een uitdaging, maar als noodzaak, om op de Vogelzang maatregelen te treffen om de straat ook in die periode te ontlasten.

Kort samengevat:

- de Vogelzang is een doorgaande straat in een woonwijk
- nu al ervaren wij een veel te hoge verkeersbelasting
- veel “sluip” verkeer van het westen naar het oosten van Drachten en omgekeerd
- vanaf de vroege ochtend zwaar vrachtverkeer
- veel fietsers (jeugd)/auto’s van en naar het Drachtster Lyceum
- hoge snelheid, waardoor laatste maanden al diverse ongevallen
- hulpdiensten (politie/brandweer) op hoge snelheid en loeiende sirenes
- veel schade aan onze geparkeerde auto’s (spiegels, krassen, deuken).

Dit voorgenomen besluit is de spreekwoordelijke laatste druppel. Het is genoeg. Wij verzoeken u om onze belangen en ons woongenot en veiligheid te respecteren.

De zienswijze is door alle mensen die wij thuis hebben getroffen unaniem onderschreven. Opvallend daarbij is de emotie over dit onderwerp.

Wij vragen u met klem om onze zienswijze te honoreren en in overleg met ons passende maatregelen te nemen om de huidige verkeershinder en aantasting van ons woongenot, die wij nu al ondervinden, aan te pakken. Het is voorstelbaar dat ook de bewoners aan de Houtlaan met deze oproep¹ in kunnen stemmen en aansluiten.

De aanwonenden die deze zienswijze onderschrijven vindt u op de volgende pagina. Wij hebben op dit moment geen woordvoerders. Wij verzoeken u iedereen afzonderlijk te informeren over de vervolgstappen.

Wij zien uw reactie met vertrouwen tegemoet.

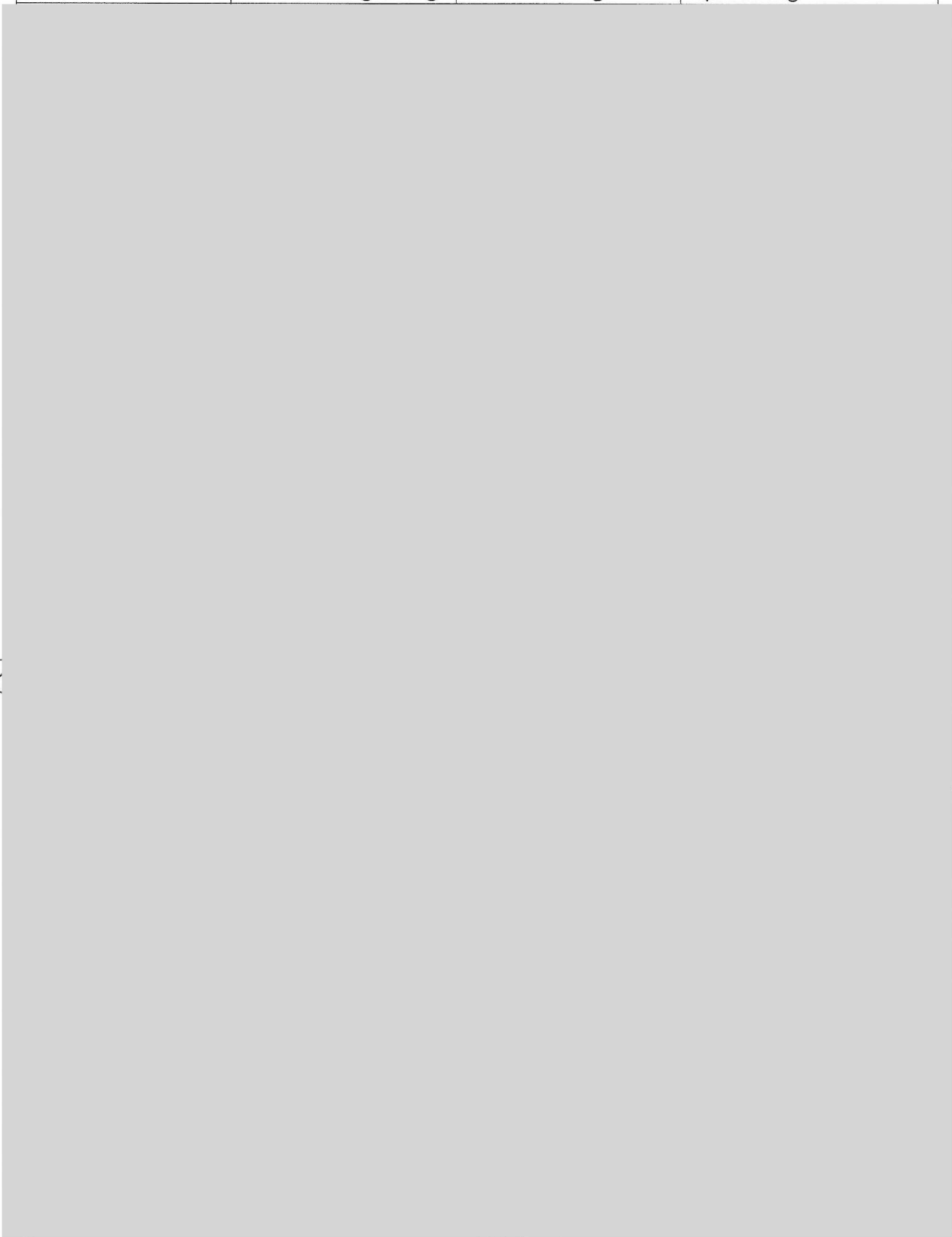
Met vriendelijke groet,

De bewoners van de Vogelzang.

Bijlage: handtekeningenlijst, 3 pagina’s

Bijlage bij Zienswijze bewoners De Vogelzang tegen het voorgenomen verkeersbesluit
periodieke afsluiting De Kade.

naam	Nummer Vogelzang	handtekening	opmerking
------	------------------	--------------	-----------

F

caat

Bijlage bij Zienswijze bewoners De Vogelzang tegen het voorgenomen verkeersbesluit
periodieke afsluiting De Kade.

naam	Nummer Vogelzang	handtekening	opmerking
			

Zienswijze inzake de notitie reikwijdte en detail (NRD) en concept ruimtelijk ontwikkelperspectief (ROP)

Aan: college van B&W gemeente Smallingerland

Namens: Samenwerkende Dorpen Smallingerland: Opeinde, Rottevalle, Oudega, Drachtstercompagnie, De Veenhoop, Boornbergum - Kortehemmen

Datum: 8 december 2025

Geacht college,

Wij hebben kennisgenomen van de rapporten (Notitie Reikwijdte en Detail) en concept ROP (Ruimtelijk Ontwikkelperspectief) en dienen als samenwerkende dorpen een zienswijze in.

Onze zienswijze heeft betrekking op

- de paragraaf *Participatie in de mer*. Op pagina 7, lezen we'Schiet het voorgestelde plan van aanpak tekort?'
- participatie álle dorpen in het concept ROP

Participatie in de mer

In de paragraaf *Participatie in de mer-procedure*, p.7 lezen we: "Ook over het op te stellen OER zullen bijeenkomsten worden gehouden."

De aard van deze bijeenkomsten is onduidelijk, dit geldt ook voor de tijdstippen. Wij willen niet plotseling geconfronteerd worden met de uitkomst, maar wensen betrokken te zijn in het onderzoeksproces. Wij pleiten voor laagdrempelige informatiemomenten over de start, de onderzoeksmethode, de voortgang en het verdere verloop van het onderzoek OER/mer. Wij willen actief kunnen participeren in het proces en de uitkomst.

Daarnaast achten wij het van groot belang dat dorpsbewoners en lokale deskundigheid worden betrokken bij het onderzoek. Dit biedt de onderzoekende partij (Haskoning) de mogelijkheid om aanvullende kwalitatieve informatie te verzamelen vanuit praktijkervaringen in de dorpen, zoals geluids- en verkeersbeleving en kennis over aanwezige flora en fauna.

Verder verzoeken wij het proces en de momenten van weging en trechtering in de totstandkoming van het definitieve programma inzichtelijk te maken. Ook hierover willen wij tijdig en volledig geïnformeerd worden.

Samenvattend: we zien graag dat het NRD wordt aangepast/uitgebreid met een omschrijving van het participatieproces, de participatiemethode, een tijdlijn en een beschrijving van het afwegingsmodel.

Participatie alle dorpen in het concept ROP

Als samenwerkende dorpen constateren we dat in Boornbergum-Kortehemmen een masterplan wordt uitgewerkt met daarbij een uitgebreid stakeholdersproces. Voor de dorpen die veel impact kunnen ervaren op basis van variant twee, geldt dit niet. Wij zijn van mening dat ook hierin zou moeten worden voorzien vooral omdat er mogelijk een grotere uitbreiding van woningen gaat plaatsvinden in sommige dorpen dan in het oorspronkelijke ROP staat vermeld.

Aanvullende opmerkingen van afzonderlijke dorpen

Oudega: Wij willen helder aangeven dat wij, gelet op de schaal, draagkracht en identiteit van Oudega, circa 190 woningen voor ons dorp op dit moment zien als een reëel en verantwoord maximum. Uitbreiding daarboven, zoals geschetst in het concentratiescenario, achten wij voor Oudega moeilijk verenigbaar met het behoud van leefbaarheid, dorpskarakter en sociale samenhang.

Boornbergum: Hoe verhoudt de NRD zich tot het masterplan? Uiteindelijk moet het bij elkaar komen, maar hoe dan? Ook hier verwijzen we naar transparantie van het afwegingsmodel.

Opeinde: Ook voor Opeinde geldt dat er wel wat ruimte is voor woningen de komende pakweg twintig jaar, maar niet in grote getale. Hiervoor geldt ook dat het dorpskarakter bewaard moet blijven. Verkeersveiligheid, bereikbaarheid en dergelijke spelen ook een belangrijke rol.

Wij vertrouwen erop u voldoende te hebben geïnformeerd en zien met belangstelling uw reactie tegemoet.

Een hartelijke groet,

secretaris Dorpsbelang Opeinde

voorzitter Dorpsbelangen Drachtstercompagnie

voorzitter Dorpsbelang De Veenhoop

voorzitter Dorpsbelang Oudega

voorzitter Dorpsbelang Nijegea

voorzitter Vereniging dorpsbelangen Boornbergum-Kortehemmen

Aan Raadsfracties D66 en Smallerlands Belang
T.a.v. mevrouw J. Meister-Klasema
en de heer D. Bekius

Drachten,
10 december 2025

Ons kenmerk
2025-100764

Uw kenmerk

Behandeld door
Gerda Klooster
0512 - 581 234

Onderwerp
Vragen over God's Foundation

Geachte mevrouw Meister-Klasema en heer Bekius

Op 6 november 2025 heeft u schriftelijke vragen gesteld over God's Foundation.
Via deze brief beantwoorden wij uw vragen.

- 1. Is er inmiddels een update over de situatie (geluidsoverlast, wens om te verhuizen)?
Wat is de huidige stand van zaken?*

We hebben naar aanleiding van de klachten over geluidsoverlast geluidmetingen laten uitvoeren door de FUMO. Na beoordeling van de uitkomsten, zullen wij de eventuele vervolgstappen bepalen. Ondertussen ervaren omwonenden nog steeds overlast. De organisatie heeft aangegeven op zoek te zijn naar een andere locatie. Die is nog niet gevonden.

- 2. Klopt het dat er in het afgelopen jaar een aantal klachten zijn geweest over geluidsoverlast van de kerk? Zo ja, wat is daarmee gedaan?*

Zie het antwoord op vraag 1. Over het laten uitvoeren van de geluidmetingen is gecommuniceerd met de omwonenden die een klacht hebben ingediend; er is met God's Foundation een gesprek gevoerd over de klachten.

- 3. Klopt het dat de gemeente de kerk heeft verzocht om naar een andere locatie te zoeken? Zo ja, hoe is dat gecommuniceerd en overlegd?*

De gemeente heeft de kerk niet verzocht een andere locatie te zoeken. Wel hebben wij op 20 december 2022 de percelen, kadastraal bekend gemeente Drachten, sectie C, nummers 8267 en 9326 (voorlopig) met een voorkeursrecht belast.

Uw raad heeft die percelen (definitief) met een voorkeursrecht belast op 24 januari 2023 voor de toegedachte functie 'Wonen' (met bijbehorende functies) op grond van artikel (2 jo.) 5 Wet voorkeursrecht gemeenten (oud). De eigenaren van de locatie en de gemeente zijn in overleg met elkaar om de transformatie van de locatie naar wonen te onderzoeken.

4. *God's Foundation staat zelf ook open om naar een andere locatie te gaan, gezien ze enorm aan het groeien zijn en een open en constructieve houding hebben om mee te werken. Wat kan de gemeente hierin betekenen voor de kerk?*

Primair is het een verantwoordelijkheid van de God's Foundation zelf om een nieuwe locatie te vinden. Daar denken we, zoals bij alle partijen die daaraan behoefte hebben, als gemeente actief in mee daar waar mogelijk. We kijken of er passende ruimte is binnen het gemeentelijk vastgoed of elders in Drachten/Smallingerland. Ook verwijzen we door naar andere partijen die de markt goed kennen (makelaars). In de huidige markt, met de huidige ruimtevraag voor verschillende functies en deze specifieke vraag, is het tot op heden niet gelukt om een geschikte locatie te vinden.

5. *In het collegeakkoord staat dat de gemeente zich actief gaat inzetten om de kerk in te zetten als verbinder in de maatschappij. Deze kerk vervult actief een maatschappelijke functie, door bijvoorbeeld veel eenzame mensen en jongeren op te vangen. Hierin willen wij benadrukken dat ze een maatschappelijke rol vervullen, zonder evangelisatie. Ze geven bijvoorbeeld kookworkshops en organiseren activiteiten voor inwoners met alle verschillende mogelijke achtergronden. Hoe ondersteunt de gemeente deze kerk? In andere woorden, hoe geven ze uiting aan het collegeakkoord 'Samen doen we meer'?*

Initiatieven, waarbij inwoners de gelegenheid krijgen elkaar te ontmoeten en gezamenlijk activiteiten te ondernemen, worden zeer door ons gewaardeerd. Wij stimuleren de samenhang en afstemming met het bestaande, inclusieve aanbod voor ontmoeting en activiteiten. Inwoners en organisaties die zulke initiatieven (verder) willen opzetten, kunnen voor ondersteuning terecht bij het sociaal-cultureel werk en opbouwwerk van Stichting Maatschappelijke Onderneming Smallingerland (M.O.S.). M.O.S. kan meedenken over bijvoorbeeld de organisatie, bekendheid en verbinding met andere activiteiten in Smallingerland.

6. *God's foundation ziet de locatie waar de St. Lukasschool nu tijdelijk gevestigd is als mogelijke duurzame oplossing voor de huisvestingsvraag. Zeker gezien de identiteit van de wijk, die gericht is op omgekeerde integratie. Zou dit ook voor de gemeente een passende oplossing zijn? Zo nee, wat zijn de belemmeringen?*

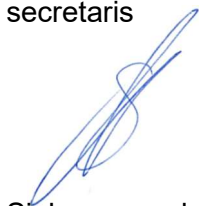
Deze locatie is niet beschikbaar. Er is een gebiedsontwikkeling in voorbereiding, waar deze locatie onderdeel van uitmaakt. Mochten hier vragen voer zijn dan is God's Foundation van harte welkom hierover met ons in gesprek te gaan.

Wij vertrouwen erop u met deze brief voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders,

secretaris

Siebren van der Berg

burgemeester

Fred Veenstra

Aan leden van de gemeenteraad van Smallingerland

Drachten,
9 december 2025

Ons kenmerk
2025-049143

Uw kenmerk

Behandeld door
Lisette Veenstra
0512 - 581 234

Onderwerp

Juridische overdracht Frisia 150 a/b aan schoolbestuur st. Adenium

Geachte heer, mevrouw,

Met deze brief informeren wij u over de recente ontwikkelingen rond de kinderopvang in het gebouwdeel bij de scholen, PCBO Het Anker en OBS De Bolder aan de Frisia in Drachten. Het gebouwdeel van de kinderopvangruimte is in eigendom van de gemeente. Wij hebben in december 2024 de huurovereenkomst met Smallsteps/Partou (in de brief verder te noemen Smallsteps) beëindigd per 1 januari 2026 overeenkomstig de bepalingen van de huurovereenkomst. Smallsteps heeft donderdag 27 november 2025 zijn medewerkers en ouders geïnformeerd over de beëindiging van de huurovereenkomst. Dit heeft tot onrust en zorgen geleid bij de werknemers van Smallsteps en ouders. Via de (sociale) media zijn berichten hierover verspreid. In deze brief gaan wij in op de juridische context en het proces.

Wettelijke verantwoordelijkheid voor buitenschoolse opvang ligt bij schoolbestuur

Sinds 2006 zijn schoolbesturen wettelijk verplicht om buitenschoolse opvang te organiseren. De keuze voor de kinderopvangorganisatie ligt dan ook bij het onderwijs en niet bij de gemeente. Adenium heeft in mei 2024, op grond van hun Strategisch perspectief voor de komende jaren, de keuze gemaakt voor de kinderopvangorganisatie Kinderwoud. Deze keuze is aan de betrokken kinderopvangorganisaties, waaronder Smallsteps, kenbaar gemaakt.

Integraal Huisvestingsplan Smallingerland 2024 - 2039

In het Integraal Huisvestingsplan Smallingerland 2024 – 2039 wordt ingezet op kindcentra waarin onderwijs en opvang integraal worden vormgegeven. Het beleid is dat het schoolbestuur juridisch eigenaar wordt – of blijft – van het gehele kindcentrum, inclusief het deel voor kinderopvang. In 2024 heeft uw raad het IHP vastgesteld. Dit beleid wordt uitgevoerd door het juridisch eigendom van gebouwdelen over te dragen aan het schoolbestuur. In nieuwbouwprojecten wordt dit direct geregeld; in bestaande situaties gebeurt dit wanneer zich een passende gelegenheid voordoet, zoals het aflopen van een huurtermijn. Op deze wijze is de gemeente geen partij meer in de exploitatie van de opvangruimte en krijgt het schoolbestuur de regie om de door hen geselecteerde partner te huisvesten.

Proces van beëindiging huurovereenkomst

Correspondentie-adres:
Postbus 10.000
9200 HA Drachten

Gauke Boelensstraat 2
9203 RM Drachten
Telefoon (0512) 58 12 34

E-mail gemeente@smallingerland.nl
Internet www.smallingerland.nl

Het gebouwdeel voor de kinderopvang is, zoals aangegeven, eigendom van de gemeente. In lijn met het IHP en de keuze van Adenium voor Kinderwoud hebben wij Smallsteps voor de zomervakantie 2024 geïnformeerd over het voornemen de huurovereenkomst te beëindigen. Op 17 oktober 2024 heeft hierover een gesprek plaatsgevonden met de portefeuillehouder, waarin het voornemen is toegelicht.

Op 5 november 2024 is door een advocatenkantoor, namens Smallsteps, schriftelijk aangegeven dat Smallsteps zich niet kan vinden in het voorgenomen besluit. Wij hebben tegelijkertijd op 5 november 2024 het besluit genomen de huurovereenkomst met kinderopvangorganisatie Smallsteps, conform de contractuele afspraken en met inachtneming van de opzegtermijn van één jaar, te beëindigen per 1 januari 2026. Het besluit is vooruitlopend op de schriftelijke bevestiging meegedeeld aan Smallsteps; op 10 december 2024 is de opzegging schriftelijk verzonden.

Overdracht juridisch eigendom gebouwdeel kinderopvang aan Adenium

In de opzeggingsbrief van 10 december 2024 is Smallsteps meegedeeld dat wij de komende periode ons gaan beraden over de wijze waarop wij de locatie gaan uitgeven, daarbij rekening houdend met de kaders van het Didam-arrest. Het Didam-arrest verplicht gemeenten om, bij het uitgeven van onroerend goed, alle potentieel serieuze gegadigden een gelijke kans te bieden. Eén-op-één-uitgifte is alleen mogelijk wanneer objectief gemotiveerd kan worden dat één partij als enige serieuze gegadigde kan worden beschouwd. Op 23 september jl. hebben wij besloten om het juridisch eigendom over te dragen aan Adenium en hiervoor een Didam-publicatie op te stellen met de volgende overwegingen:

Het schoolbestuur Adenium is de enige serieuze gegadigde om het gebouwdeel kinderopvang juridisch in eigendom te krijgen, middels een 'Verklaring ingebruikgeving en overdracht eigendom gebouw' conform de Wet op primair onderwijs, aangezien:

- In het IHP is opgenomen dat het schoolbestuur juridisch eigenaar wordt/is van het kindcentrum, zowel voor het deel school als het deel kinderopvang.
- Adenium het gebruik, beheer en onderhoud voor de gebouwdelen school organiseert en daarmee logischerwijs voor het gehele kindcentrum kan organiseren.
- Adenium al sinds jaar en dag gevestigd is in de wijk met twee scholen.

Vervolg proces

Naar aanleiding van ons besluit van 23 september 2025 heeft op 12 november 2025 overleg plaatsgevonden met Smallsteps. Tijdens dit overleg heeft Smallsteps aangegeven het niet eens te zijn met het besluit van 10 december 2024 tot beëindiging van de huurovereenkomst en het besluit van 23 september 2025 voor de overdracht van het juridische eigendom aan Adenium. Smallsteps heeft daarbij kenbaar gemaakt alle mogelijke (juridische) stappen te overwegen om zich tegen beide besluiten te verzetten. Vanuit de gemeente is begrip getoond voor het feit dat het beëindigen van een zakelijke overeenkomst ingrijpend kan zijn. Vervolgens is de beëindiging van de huurovereenkomst en de beoogde overdracht van de ruimten aan Adenium schriftelijk bevestigd.

Op 24 november 2025 is ambtelijk de brief verzonden waarin de afspraak voor de sleuteloverdracht en de oplevering van de ruimten op 31 december 2025 is aangekondigd.

Op 27 november 2025 heeft het advocatenkantoor namens Smallsteps schriftelijk aangekondigd dat Smallsteps voornemens is ontruimingsbescherming aan te vragen en geen medewerking te verlenen aan de sleuteloverdracht op 31 december 2025. Een verzoek voor ontruimingsbescherming moet binnen de daarvoor geldende termijn van twee maanden na 1 januari 2026 worden ingediend en heeft een opschortende werking.

Smallsteps heeft zijn medewerkers en de ouders van de kinderen op 27 november 2025 geïnformeerd, na ontvangst van de brief over de sleuteloverdracht. Dit bericht is begrijpelijkerwijs aanleiding geweest voor onrust en berichtgeving in (sociale) media.

Op 1 december 2025 heeft Adenium een brief gestuurd aan de ouders van Het Anker en De Bolder. In deze brief licht Adenium zijn visie toe op het belang van een sterke en doorgaande pedagogische lijn binnen kindcentra. Kinderwoud past volgens Adenium goed binnen deze visie. Ook benadrukt Adenium in de brief de intentie om een zorgvuldige overdracht te organiseren. Gevraagd is om deze brief ook aan uw raad aan te bieden (zie bijlage).

Wij begrijpen dat de situatie voor Smallsteps ingrijpend is. Wij hechten veel belang aan een correcte en constructieve afwikkeling van zowel de beëindiging van de huurovereenkomst als de overdracht van de ruimten. Daarvoor zetten wij ons in.

Wij hopen u met deze brief voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders,

secretaris

Siebren van der Berg

burgemeester

Fred Veenstra

Bijlagen

- Brief van Adenium aan ouders en verzorgers van OBS De Bolder en PCBO Het Anker
- 241210 Brief aan Smallsteps – Beëindiging huurovereenkomst Smallsteps BV locatie Frisia
- 250923 Brief aan Smallsteps – Vervolg voor de ruimten locatie De Frisia 150 a/b
- 251124 Brief aan Smallsteps – Bevestiging voorzetting opzegging huurovereenkomst en voornemen tot overdracht aan schoolbestuur Adenium
- 251124 Brief aan Smallsteps – Oplevering en sleuteloverdracht ruimten kinderopvang De Frisia 150a en 150b

AANTEKENEN
Aan Smallsteps B.V.
t.a.v. [REDACTED]
Sportlaan 1
4131 NN VIANEN

Drachten,
10 december 2024

Ons kenmerk
2024-045002

Uw kenmerk

Behandeld door
Lisette Veenstra
0512 - 581 234

Onderwerp
Beëindiging huurovereenkomst Smallsteps BV locatie Frisia

Geachte [REDACTED]

Sinds 1 januari 2021 huurt Smallsteps/Partou de locatie De Frisia 150a/b in Drachten, van de gemeente Smallingerland. Daartoe hebben wij met u een overeenkomst gesloten voor de duur van vijf jaar met de mogelijkheid tot voortzetting voor een aansluitende periode van vijf jaar. Op 31 december 2025 eindigt de periode van vijf jaar.

Wij willen u mededelen dat wij uw huidige overeenkomst met in achtneming van de opzegtermijn van 1 jaar, beëindigen per 1 januari 2026. Artikel 3 van de overeenkomst bevat voor de opzegging van de overeenkomst de voorwaarden dat opzegging geschiedt met inachtneming van een opzegtermijn van tenminste één jaar en wordt aangezegd bij deurwaardersexploot of per aangetekend schrijven. Met deze aangetekende opzeggingsbrief voldoen wij aan beide voorwaarden. Andere (bijzondere) voorwaarden met betrekking tot beëindiging zijn in de overeenkomst niet gesteld.

Met uw brief van 5 november 2024 heeft u gereageerd op ons besluit om de overeenkomst te beëindigen.

In reactie daarop delen wij u mede dat wij ons de komende periode gaan beraden over de wijze waarop wij de locatie De Frisia 150 a/b zullen gaan uitgeven. Daarbij zullen we uiteraard rekening houden met de kaders van het Didam-arrest. Wij zullen u daar te zijner tijd over informeren.

Daarnaast voert u in uw brief aan dat er sprake is van ongerechtvaardigde verrijking en oneerlijke concurrentie.

Artikel 11 van de huurovereenkomst bevat bijzondere bepalingen over beheer en (vervangings)onderhoud. Gelet daarop zien wij op dit moment geen aanleiding om te veronderstellen dat er aanleiding is om te spreken van ongerechtvaardigde verrijking op basis waarvan wij gehouden zouden zijn om investeringskosten te vergoeden. Het staat u natuurlijk vrij om met inachtneming van artikel 11 uw claim concreter te maken in bedrag en motivering.

Zoals hiervoor aangegeven hebben gaan we ons nog beraden over de wijze waarop we de locatie per 1 januari 2026 uit zullen geven. Dat wij de locatie aan Kinderwoud gaan verhuren is geen gegeven.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

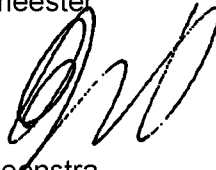
burgemeester en wethouders,

secretaris

Siebren van der Berg

burgemeester

Fred Veenstra

Aan Smallsteps B.V.
t.a.v. [REDACTED]
Sportlaan 1
4131 NN VIANEN

Drachten,
23 september 2025

Ons kenmerk
2025-049143

Uw kenmerk

Behandeld door
Lisette Veenstra
0512 - 581 234

Onderwerp
Vervolg voor de ruimten locatie De Frisia 150 a/b

Geachte heer/mevrouw ,

Op 10 december jl. hebben wij u meegedeeld dat de huurovereenkomst voor de locatie Frisia 150 a/b met Smallsteps/Partou per 1 januari 2026 wordt beëindigd. Tevens hebben wij aangegeven u te zijner tijd te zullen informeren over de wijze waarop wij de locatie zullen gaan uitgeven.

Het vervolg van de locatie

Wij kunnen u mededelen dat wij het juridisch eigendom van de ruimten zullen overdragen aan het schoolbestuur Adenium. Dit is in lijn met het gemeentelijk beleid om schoolgebouwen inclusief de ruimten voor de kinderopvang over te dragen aan het schoolbestuur. De bijhorende verantwoordelijkheid voor beheer en exploitatie wordt daarmee ook overgedragen aan het schoolbestuur, als mede het vinden van een nieuwe huurder van de ruimten voor de kinderopvang.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders,

secretaris

Siebren van der Berg

burgemeester

Fred Veenstra

Aan Smallsteps B.V.
t.a.v. [REDACTED]
Sportlaan 1
4131 NN VIANEN

Drachten,
24 november 2025

Ons kenmerk
2025-049143

Uw kenmerk

Behandeld door
Lisette Veenstra
0512 - 581 234

Onderwerp

Bevestiging voortzetting opzegging huurovereenkomst en voornemen tot overdracht aan schoolbestuur Adenium

Geachte [REDACTED]

Op woensdag 12 november hebben wij, [REDACTED] en [REDACTED] namens de gemeente Smallingerland, een gesprek gevoerd met u, [REDACTED] en [REDACTED]. Tijdens het gesprek werd duidelijk dat Smallsteps het betreurt dat de huurovereenkomst is opgezegd en dat de communicatie hierover beter had gekund. Tijdens het gesprek is verzocht om ons standpunt te heroverwegen.

Op woensdag 19 november is telefonisch contact geweest met [REDACTED]. Tijdens het gesprek is [REDACTED] kenbaar gemaakt dat we doorgaan op de reeds ingezette lijn. Middels deze brief bevestigen wij de voortzetting van de ingezette lijn tot beëindiging van deze huurovereenkomst. De huurovereenkomst tussen de gemeente en Smallsteps voor de locatie 150a en 150b in Drachten is op 10 december 2024 per aangetekende brief opgezegd. De einddatum van de huurovereenkomst, met inachtneming van de overeengekomen opzegtermijn van 12 maanden, is 31 december 2025.

In Smallingerland wordt ingezet op gebouwen waarin functies samenkomen, bijvoorbeeld een Integraal Kindcentrum (hierna IKC). Het beleid is dat het schoolbestuur juridisch eigenaar is van het kindcentrum, voor de delen school en kinderopvang in eenzelfde gebouw. Dit beleid is onlangs opnieuw bekrachtigd met de vaststelling van het Integraal Huisvestingsplan Smallingerland 2024 – 2039.

Wij hebben uw standpunt en voornemen tot het aanvragen van ontruimingsbescherming conform artikel 7:296 lid 5 BW gehoord. We zijn ons ervan bewust van de wettelijke bepalingen en de rechterlijke toetsing inzake de belangenafweging en de mogelijke verlengingen van de ontruimingstermijn. Binnenkort ontvangt u van ons een verzoek tot ontruiming voor het deel van het pand waar uw kinderopvang is gevestigd.

Uw aankondiging tot het indienen van een miljoenenclaim wegens gedeerde winst en gedane investeringen hebben wij eveneens gehoord. Wij wijzen u erop dat de opzegging van de huurovereenkomst is geschied conform de wettelijke bepalingen tegen het einde van de contractduur. In de optiek van de gemeente is er geen sprake van een tekortkoming in de

nakoming van de huurovereenkomst en ontbreekt daarmee de wettelijke grondslag voor een schadeclaim op basis van winstderving. Wat betreft de investeringen in het pand, ook hiertoe was geen verplichting op grond van de huurovereenkomst met de gemeente.

Conform het beginsel van gelijkheid en transparantie (het Didam-arrest) zijn we gehouden het voornemen tot overdracht van het deel van het pand aan het schoolbestuur Adenium te publiceren conform de daarvoor geldende richtlijnen. Wij zullen deze publicatie op korte termijn plaatsen. We zullen in deze publicatie aangeven waarom, in het kader van het gemeentelijk beleid tot realisatie van het IKC en de functionele samenhang in de onroerende zaak, het schoolbestuur van Adenium als de enige serieuze gegadigde wordt beschouwd. Wij zullen u tijdig en proactief op de hoogte stellen van de datum en de inhoud van deze publicatie.

Wij benadrukken dat wij een correcte en constructieve afwikkeling van deze huurrelatie wensen, ondanks de verschillen van inzicht.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

Namens het college van burgemeester en wethouders van Smallingerland,

Lisette Veenstra

Maatschappelijke ontwikkeling

Deze brief is automatisch verwerkt. Daarom ontbreekt de gebruikelijke handtekening.

Aan Smallsteps B.V.
t.a.v. locatiedirecteur De Tovervis
De Frisia 150a
9207 CZ DRACHTEN

Drachten,
24 november 2025

Ons kenmerk
2025-101694

Uw kenmerk

Behandeld door
Lisette Veenstra
0512 - 581 234

Onderwerp
Oplevering en sleuteloverdracht ruimten kinderopvang De Frisia 150a en 150b

Geachte heer/mevrouw ,

Uw huurovereenkomst is beëindigd per 1 januari 2026. Hierbij bevestigen wij de afspraak voor de sleuteloverdracht van de ruimten voor de kinderopvang aan De Frisia 150a/b te Drachten. De sleuteloverdracht vindt plaats op:

Datum: 31 december 2025
Tijdstip: 11.00
Locatie: De Frisia 150a/b, Drachten

Tijdens de afspraak:

- levert u de sleutels van de ruimten in bij een medewerker van de gemeente Smallingerland;
- controleren wij samen de staat van de ruimten. Hierbij geldt dat:
 - de ruimten volledig leeg en ontruimd moeten zijn;
 - de ruimten schoon en netjes moeten worden opgeleverd;
 - door u aangebrachte zaken verwijderd moeten zijn, tenzij hierover schriftelijk andere afspraken zijn gemaakt met de gemeente;
- leggen wij de meterstanden in een proces-verbaal van oplevering vast;
- ontvangt u een schriftelijke bevestiging van de oplevering en sleuteloverdracht.

Vanaf 1 januari 2026 bent u niet langer verantwoordelijk voor de ruimten van de kinderopvang. Wij verzoeken u om alle sleutels, inclusief eventuele reservesleutels van bergingen, brievenbus en binnendeuren, mee te nemen naar de afspraak.

Mocht u op het genoemde tijdstip verhinderd zijn, neem dan zo spoedig mogelijk contact op met [redacted] via [redacted] om een nieuw tijdstip af te stemmen.

Met vriendelijke groet,

Namens het college van burgemeester en wethouders van Smallingerland,

Lisette Veenstra

Maatschappelijke ontwikkeling

Deze brief is automatisch verwerkt. Daarom ontbreekt de gebruikelijke handtekening.

Drachten, 01-12-2025

Beste ouders en verzorgers van OBS De Bolder en PCBO Het Anker,

Graag brengen wij u op de hoogte van de recente ontwikkelingen rondom de kinderopvang op onze locatie.

U heeft mogelijk een bericht ontvangen van Partou De Tovervis en Schip Ahoy, waarin staat dat de gemeente Smallingerland heeft besloten het door Partou gehuurde gedeelte van het gebouw per 1 januari 2026 over te dragen aan Adenium.

Adenium heeft in mei 2024 al met Partou en andere samenwerkingspartners gedeeld dat wij in de toekomst graag met één vaste kinderopvangpartner willen samenwerken. Vanuit onze vernieuwde koers, die aansluit bij **onze visie op een sterke en doorgaande leerlijn** voor kinderen, kiezen wij bewust voor samenwerking met Kinderwoud. Deze keuze is tot stand gekomen in goed overleg met de gemeente, die onze visie ondersteunt. Wel is het goed om te weten dat de communicatie en samenwerking tussen de directie en het personeel van Partou, De Bolder en Het Anker altijd goed is geweest.

Adenium kiest voor Kinderwoud

Adenium werkt al jaren aan de ontwikkeling van **integrale kindcentra (IKC's)**: omgevingen waarin opvang, onderwijs en ondersteuning elkaar versterken vanuit één gedeelde visie. Om dit goed te kunnen realiseren, vinden wij een samenwerking met een maatschappelijke en niet-commerciële partner belangrijk. **Kinderwoud** sluit volledig aan bij deze koers. Het is een onafhankelijke maatschappelijke organisatie zonder winstoogmerk, die handelt vanuit haar maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Partou is een commerciële organisatie. Dit past minder goed bij de maatschappelijke koers en ambitie van Adenium. De keuze voor Kinderwoud is daarom een **bewuste keuze**.

Wat betekent dit voor de kinderopvang op deze locatie?

Voor u als ouder/verzorger verandert er in de basis niets: de kinderopvang op deze locatie blijft gegarandeerd, nu en in de toekomst. Adenium en Kinderwoud hebben de intentie om een zorgvuldige overdracht te organiseren. Eventuele juridische stappen namens Partou hebben hier geen invloed op. Het betreft uitsluitend de overdracht van de ruimten, niet het voortbestaan van kinderopvang op deze locatie.

Zodra er meer duidelijkheid is over de planning en de overdracht zullen wij u hierover informeren. Wij zetten ons in voor een zorgvuldige overgang, waarbij de kwaliteit van opvang en onderwijs centraal staat, passend bij ons motto **Groeien doen we samen**.

Heeft u vragen? Neemt u dan gerust contact met ons op.

Met vriendelijke groet,

Jan Boomsma,
College van Bestuur Adenium

